

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله

DAVUD EMRE YAYINEVİ

Kitabın Adı:

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR -6-
**PEYGAMBER, İMAM
VE HALİFE**

Yazarı:

Ahmed KALKAN

Tashih:

Ahmed Kalkan

Mizanpaj:

Ehl-i Dizayn

Kapak Tasarım:

Ehl-i Dizayn

İstanbul 2011

Baskı:

?????

Dâvud Emre Yayınevi

Telefon: (0 216) 632 29 58

www.davudemreyayinevi.com

DÂVUD EMRE YAYINEVİ

PEYGAMBER, İMAM VE HALİFE

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR

-6-

Ahmed KALKAN

İnsanlara karşı ticarî amaç güdülmeyen bu eserin hiçbir hakkı mahfuz değildir. Kâr gayesi güdülmemek şartıyla dileyen dilediği şekilde, tümünü veya bir kısmını çoğaltabilir, korsan baskı yapabilir, dağıtabilir, iktibas edebilir, kitabın ve yazarın ismini vererek veya vermeyerek kopye edebilir, mesaj amaçlı kullanabilir. Yazarın hiçbir telif hakkı söz konusu değildir, şimdi ve sonra bir hak talep etmeyecektir. İlim, insanlığın ortak malıdır. Ve ilim Allah için kullanılınca insana fayda sağlar.

İTHAF

*Canlı KUR'AN olmaya çalışıp toplumu
KUR'AN'la canlandırmaya gayret eden
ve tâğütlara karşı KUR'AN'la mücadeleyi
bayraklaştıran her yaştan muvahhid gençlere...*

*Doğru okuyup doğru anlayan, dosdoğru
yaşayıp insanları doğrultmaya çalışan
KUR'AN dostlarına...*

*Ümmetin ihyâsının vahdet içinde yeniden
KUR'AN'a dönüşle mümkün olduğunu kavrayıp
nebevî usûlle KUR'AN ve tevhid eksenli dersler
ve cemaat çalışması yapan tâvîzsiz dâvetçilere,
her yaştan genç dâvâ erlerine...*

Önsöz

Bismillâh, El-hamdu lillâh, ve's-salâtu ve's-selâmu alâ rasûlillâh.

Peygamberler... İnsanları küfürden, şirkten kurtarmaya çalışan önderler. Onlardır diğer insanları vahiyle buluşturan, onlardır yaratılış gayesini hatırlatan, onlardır örnek bir şahsiyet, model bir kahraman, onlardır kâmil insan, mürşid-i kâmil. Topluma yön veren, toplumun önüne düşen, bedelin en ağırını kendilerinin ödediği Allah'ın seçtiği güzel insanlar...

Son peygamber Hz. Muhammed'den (s.a.s.) başka bir peygamber gelmeyecek, ama onların yolunu takip eden imamlar, halifeler olacaktır.

"Gerçek şu ki sizin bu ümmetiniz tek bir ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse Bana ibâdet/kulluk edin." (21/Enbiyâ, 92). Mü'minler olarak hepimiz Allah'ın huzurunda tek ümmet inancını ve şuurunun koruyup korumadığımız hususunda hesap vereceğiz. İslâm ümmeti, tektir, birdir; küfür ümmeti ise sayısız denecek kadar çok olabilir. Tek ümmet inancının saptırılmadan devam etmesi, tek imamın varlığına bağlıdır. Esasen imâmet, bir ümmet sorunudur. Ümmet olmadan imâmet de olmaz. İmâmetin ihyâsı, ümmetin varlığına bağlanmıştır. Çünkü İslâm'da tek ümmet ve tek imam esastır (Mustafa Çelik, İslâmî Hareket Fikhi, c. 4, s. 42).

İmâmet; "din ve dünya işlerinde Rasûlullah'a niyâbeten (vekil olarak) başkanlık, devlet reisliği" diye tanımlanmıştır. "Dinin uygulanması, dinin sınırlarının korunması konusunda, ümmetin tümünün kendisine uyması vâcip olmak üzere Râsûlullah'ın halîfeliğini yapmak" diye de ifade edilmiştir (Abdülkadir Udeh, İslâm ve Siyasî Durumumuz, s. 121-122). Mâverdî de şöyle diyor: *"İmâmet; dinin bekçiliği ve dünya siyaseti konularında peygamberliğe halîf olarak konulmuş ve kabul edilmiş bir müessesedir."* (İmam Mâverdî, el-Ahkâmü's-Sultâniyye)

İmamsız ümmet, başsız beden gibidir. Organizmanın canlılığı, ruhu ne ise; ümmet için imam da odur. İmamsız toplum, bir cesetten farksızdır. Ümmetin başına gelenler, imâmetin başına gelenlerle doğru orantılıdır. Kur'an'da ümmet ile imâmet kavramları birbirleriyle yakın irtibat halindedir. Allah İbrâhim'i (a.s.) insanlara imam yapmıştır (5/Mâide, 45). O imamların başıdır. Aynı zamanda o, imamların kendisinden geldiği bir ümmettir (16/Nahl, 120). Dolayısıyla Hz. İbrâhim'in şahsında imâmet ve ümmet kavramları birlikte gündeme gelmişlerdir. O yüzden rahatlıkla şu

hükme varılabilir: Ümmet; tek bir imama bey'at ederek bağlı olan mü'minler topluluğudur. İmama bağlı olmadan ümmet teşekkül edemez. Ümmetsiz imam, imamsız ümmet olmaz.

Ümmet ve imam kavramlarını hayata geçirmek için haydi, önce gerçek Müslüman olup, sonra cemaat olmaya. Cemaatten ümmete, ümmetten başında imam olan devlete...

Ahmed Kalkan
ahmedkalkan@gmail.com
Temmuz 2011, Ümraniye

PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER

- Nebî ve Rasûl; Anlam ve Mâhiyeti
- Kur'ân-ı Kerim'de Nebî ve Rasûl Kavramı
- Peygamberlerin Özellikleri
- İnsanların Peygamberlere İhtiyacı
- Peygamberlerin Gönderiliş Gâyeleri
- Peygamberlerin Dâvetlerinin Özellikleri
- Peygamberlerin Peygamberliği Nasıl Anlaşılır?
- Son Peygamber
- Mütenebbî/Sahte Peygamber
- Peygamberlerin Sıfatları
- Kur'ân-ı Kerim'de İsmi Geçen Peygamberler
- Peygamberlere İman
- Peygamberlere İman, Onları Örnek ve Önder Kabul Edip Onlara İtaat Etmek İçindir
- Peygamberlere Vâris Olabilmek
- Nebî ve Rasûl Kelimeleri Arasında Fark Var mıdır?

"Hatırlayın (ey İsrâîl oğulları!) Verilen nimetlere karşılık, 'Ey Mûsâ! Bir tek yemekle dayanamayız, bizim için Rabbine duâ et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın' dediniz. Mûsâ ise (onlara): 'Daha iyiyi daha kötü ile değiştiriyor musunuz?! O halde mısra (şehre) inin. Herhalde istedikleriniz sizin için orada vardır.' dedi. İşte (bu hâdiseden sonra) üzerlerine zillet (alçaklık) ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın âyetlerini inkârı devam etmeleri, haksız olarak nebîleri/peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Onların hepsi, sadece isyanları ve düşmanlıkları sebebiyledir." ¹

Nebî ve Rasûl; Anlam ve Mâhiyeti

"Nebî" sözlükte haber getiren, haberci demektir. Nebe' fiilinin fâil ismidir. "Nebe'", kendisiyle ilim meydana gelen, çok faydalı ve

1] 2/Bakara, 61

önemli haber demektir. “Nebî”, önemli ve faydalı, aynı zamanda sağlam bir haber getiren elçi demektir. Bazılarına göre nebî kelimesi, yükseklik anlamına gelen “nübüvvet” kelimesinden türemiştir. Buna göre “nebî”, her bakımdan yüksek bir makam sahibi, insanlara doğru ve önemli haber getiren kimse demektir.

“Rasûl” kavramı “risl” kökünden türemiştir. “Risl” sözlükte; yerine getirmek üzere gitmek, yumuşaklık ve kolaylık üzere göndermek demektir. “Rasûl”, hem gönderilen mesaj, hem de mesaj yüklenip götürülen anlamında kullanılmıştır. Kur'an'da daha çok ikinci anlamda geçmektedir. Allah (c.c.) insanlar arasından bazıları seçer ve onları özel bir görevle gönderir. Bu gönderme işine “irsâl”, gönderilen elçiye “rasûl”, rasûllerin görevlerine de “risâlet” denir. İslâm literatüründe “nebî” ile “rasûl” aynı anlamı ifade ederler. Kur'an her iki kelimeyi de aynı anlamda kullanmaktadır.

Türkçe'de ise, Farsçadan gelen “peygamber” kelimesi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Her üç kelime de “Allah'ın elçisi” anlamına gelir. Nebî'nin çoğulu “enbiyâ” ve “nebiyyûn”dur. Kur'an'da, nebîlerden/peygamberlerden çokça bahseden 21. sûrenin adı: “Enbiyâ” sûresidir. “Rasûl” veya “mürsel”, haber ve mesaj götürülen anlamında elçi demektir. “Rasûl”ün çoğulu; rusûl, mürsel'in çoğulu ise; mürselîn'dir.

Rasûller tıpkı nebîler gibi Allah'ın seçtiği elçilerdir. Ancak nebîler, haber getiren anlamında yalnızca insanlardan seçilirken; rasûller hem insanlar arasından, hem de insan dışındaki varlıklardan seçilebilir. Rasûle aynı zamanda mürsel de denilmektedir. “Rasûl”, risâlet görevini Allah ile insan arasında yürüten kimsedir. Rabbimizin mesajlarını bir plana bağlı olarak, yumuşaklıkla, ür-küntüye yer vermeden yerine ulaştıran elçidir.

Rasûller haberci anlamında elçi oldukları için bazen şuursuz varlıklar arasından da seçilmiş olabilirler. Şuursuz elçilere yağmur ve rüzgâr, şuurlu rasûllere melekler ve nebîler örnek olarak verilebilir. “Allah, meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir.”² Kur'an, rüzgârın aşılایıcı elçi olarak gönderildiğini ifade etmektedir.³ Elçi, bir işle görevlendirilen ve görevi konusunda yetkisi olan kimsedir. O, kendisini gönderen makama karşı sorumludur. Hangi iş için gönderilmişse, o işi yapmaya memurdur. Nitekim rüzgârın veya yağmurun elçi olarak gönderilmesi, onların belli bir işlevi yerine getirmeleri ile sınırlıdır. Rüzgâr aşılایıcı, yağmur yeryüzünü diriltici bir fonksiyon gösterir; onların elçilikleri bunlarla sınırlıdır.

2] 22/Hacc, 75

3] 15/Hicr, 22

Nebî, Allah'ın kendisine vahyettiği şeyleri insanlara aktaran, onları bu vahye inanmaya ve itaat etmeye davet eden kişidir. Onlar insanları, vahiyle terbiye eden terbiyecidirler. Onlar, Allah tarafından seçildikleri için, en temiz insanlardır. İnsanlık için örnek kişilerdir. Onlar, Allah'ın kendilerine vahyettiği şeyi canlı olarak yaşıyorlardı. Peygamberler, aldıkları vahyin canlı örnekleridir. Her nebî, kendi döneminin insanları için, Allah tarafından seçilmiş örnek (numûne) idi. Nebîler, Allah'a hakkıyla kulluk yaparlar ve ubûdiyyetin (kulluğun) nasıl yapılması gerektiğini gösterirler.

Allah'ın insanlar arasından seçtiği elçiler de belli bir mesajı insanlara ulaştırmak, bazı şeyleri haber vermek ve aldıkları vahiyle insanlara örnek olmak üzere görevlidirler. Risâlet, bir anlamda nübüvvettir ve Allah'ın insanlara haber ulaştırma yoludur. İnsanları hidâyete götürmenin, onları dünya hayatında yaşantılarını düzenlemenin, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmanın, onları âhiret hayatına hazırlamanın bir yoludur.

Risâlet, insanları Allah'ın vahyi ile terbiye etmenin sistemidir. İnsanlık bu kurum sayesinde Allah'a kulluğu ve fıtratındaki güzelliği keşfedebilir. Rasûller, aldıkları vahiy ve yüklendikleri görevle; insan fıtratının derinliklerindeki güzellikleri, iyilikleri ve Hakk'a bağlılığı pratik hayata geçirirler; insan hayatından çirkinlik ve kötülükleri uzaklaştırmaya çalışırlar.

Kur'ân-ı Kerim'de Nebî ve Rasûl Kavramı

Kur'ân-ı Kerim'de "nebî" kelimesi, tekil ve çoğul olarak 75 defa, "nübüvvet" 5 defa geçer. Bu sayı, aynı kökten fiillerle toplam 160'a çıkar. "Rasûl" ve "mürsel" kelimeleri ise Kur'an'da toplam 383 yerde kullanılır. Buna aynı kökten fiiller de eklenince bu sayı 513'e yükselir. Nebîlerin soyları, ahlâkları, hayatları ve yürekleri pak ve aydınlıktır. Onlar selâm üzerine doğar, selâm ile ölürler.⁴ Yani, onlar her türlü kirden ve pislikten, isyandan ve sapıklıktan korunmuşlardır. Emniyet ve güven, itimat ve barış onların karakteridir. Çevrelerine selâm (güven ve barış) ortamı sunarlar. "Ve selâmün ale'l mürselîn = Gönderilen bütün peygamberlere selâm olsun!"⁵

Peygamberler, insanları cennet ve Allah'ın nimetleriyle müjdelemek, cehennem ve Allah'ın azabıyla korkutmak için gönderilmişlerdir.⁶ En güzel biçimde yaratılan insan,⁷ irâde sahibidir. Tüm

4] 19/Meryem, 15, 33

5] 37/Saffât, 181

6] 5/Mâide, 19; 7/A'râf, 184, 188; 11/Hûd, 2, 12; 4/Nisâ, 165

7] 95/Tîn, 4

davranışlarından mes'uldür. Allah'ın verdiği nimetlere karşı şükretmek ve O'na ibâdet etmekle yükümlüdür. İnsan, tek başına, nasıl şükredileceğini, nasıl kulluk yapılması gerektiğini bilemez; bu görevlerini yerine getirme noktasında birçok engelle ve zorluklarla karşılaşır. O yüzden insanın bir mürşide, rehber ve kılavuza ihtiyacı vardır. İşte bu mürşid ve rehber, peygamberdir.⁸

İnsanlar arasından seçilmiş rasûllerin görevleri, diğer elçilerden farklıdır. Şu âyet onların işlevini en güzel bir şekilde açıklamaktadır: *"Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi tezkiye eden (temizleyen), size Kitabı ve hikmeti öğreten ve size bilmediklerinizi öğreten rasûller gönderdik."*⁹ Rasûller, açık deliller ile gelirler. Yanlarında ilâhî adâletin ölçüsü vardır. Kitab'ı ve onunla gelen gerçekleri mü'minlere öğretirler. Gücün, kuvvetin ve malın nasıl kullanılacağını bildirirler. Allah (c.c.), bu anlamda insanlardan kimin peygambere yardım edeceğini, kimin onun dâvetine uyup uymayacağını imtihan etmektedir.¹⁰

Allah (c.c.) bazı peygamberlere, nasıl yaşayacaklarını, hangi prensiplere göre hareket edeceklerini ve ibâdetlerini nasıl yerine getireceklerini bildiren şeriatler göndermiştir.¹¹ Ama bütün peygamberler, insanlara yalnızca Allah'ın dini olan İslâm'ı anlatmakla görevli idiler. Allah'ın rasûlleri arasında da bir ayrım yoktur; Hepsisi de seçilmiş, şerefli elçilerdir.¹² Mü'minler, peygamberlerin tümüne iman ederler. Peygamberlere itaat etmek Allah'a itaat etmektir.¹³ Peygamberler bir şeye hüküm verdikleri zaman mü'minler "işittik ve itaat ettik" derler. Son Peygamber'e iman eden mü'minler, O'nun herhangi bir konuda verdiği hükme itirazda bulunmazlar ve O'nun verdiği hükme teslimiyetle rızâ gösterirler.¹⁴

Mü'minler, Allah'ı sevdikleri için son Peygamber'e uyarlar, onu tâkip ederler.¹⁵ Peygamberler, insanlar için seçilmiş en güzel örneklerdir.¹⁶ Mü'minler, Peygamber'in getirdiği her şeyi almak, yasakladığı her şeyden de kaçmak zorundadırlar.¹⁷ Son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.s.), mü'minleri sever, onların üzerine

8] 5/Mâide, 16

9] 2/Bakara, 151

10] 57/Hadid, 25

11] 42/Şûrâ, 13

12] 2/Bakara, 285

13] 4/Nisâ, 59, 64

14] 24/Nûr, 51; 33/Ahzâb, 36

15] 3/Âl-i İmrân, 31

16] 33/Ahzâb, 21

17] 59/Haşr, 7

titrer, sıkıntıya düşmelerinden dolayı üzülr.¹⁸ Bütün peygamberler rahmet; Son Peygamber de âlemlere rahmettir.¹⁹

*"Kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti getirip size bilmediklerinizi öğreten bir Rasül gönderdik."*²⁰

*"İnsanlar (aslında) bir tek ümmet (millet) idi. Bu durumda iken Allah, müjde verici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları indirdi."*²¹

*"Gönderilen peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü'minler de iman ettiler. Onlardan her biri Allah'a, O'nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. (Biz de onun için) Allah'ın peygamberlerinden hiç birini ayırmayız (hepsine inanırız). Onlar 'işittik, itaat ettik; ey Rabbimiz mağfiretini niyaz ederiz, dönüş yalnızca sanadır' dediler."*²²

*"Hiç bir beşerin, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra (kalkıp) insanlara: 'Allah'ı bırakıp bana kul olun' demesi mümkün değildir. Bil'akis (şöyle demesi gerekir ve der:) Okumakta ve öğretmekte olduğunuz Kitap uyarınca Rabbe hâlis kullar olunuz."*²³

*"İçlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkârdan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur."*²⁴

*"Biz her peygamberi, ancak Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik."*²⁵

*"Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiği hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar."*²⁶

*"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah azizdir, hakîmdir."*²⁷

18] 9/Tevbe, 128

19] 21/Enbiyâ, 107

20] 2/Bakara, 151

21] 2/Bakara, 213

22] 2/Bakara, 285

23] 3/Âl-i İmrân, 79

24] 3/Âl-i İmrân, 164

25] 4/Nisâ, 64

26] 4/Nisâ, 65

27] (4/Nisâ, 165)

"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez." ²⁸

"İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy." ²⁹"Şüphesiz her ümmete bir peygamber gelmiştir. Peygamberleri geldiğinde, aralarında adâletle hükmolunur. Onlara asla zulmedilmez." ³⁰

"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin, tâğuttan sakının' diye (emretmeleri için) her kavme bir peygamber gönderdik." ³¹

"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona; 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım." ³²

"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlü'ne dâvet edildiklerinde, 'İşittik ve itaat ettik' demek, sadece mü'minlerin söyleyeceği sözdür. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bedbahtlıktan kurtulanlar onlardır." ³³

"O gün, zâlim kimse ellerini ısırp şöyle der: 'Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım! Ne yazık bana! Keşke falancayı dost edinmeseydim.' Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan, insanı (uçuruma sürükleyip, sonra) yapayalnız ve yardım-sız bırakmakta." ³⁴

"Andolsun, size, Allah'ı ve âhiret gününü umanlara ve Allah'ı çokça zikredenlere Allah'ın rasûlü'nde güzel bir örnek vardır." ³⁵

"O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar." ³⁶

"Muhakkak ki Biz, peygamberlerimizi açık delillerle/mûcizelerle gönderdik. İnsanlar, aralarında adâleti hâkim kılsınlar diye, o peygamberlere kitap ve ölçü/nizam indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın dinine ve peygamberlerine görmeden yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür." ³⁷

28] 5/Mâide, 67

29] 6/En'âm, 90

30] 10/Yûnus, 47

31] 16/Nahl, 36

32] 21/Enbiyâ, 25

33] 24/Nûr, 51-52

34] 25/Furkan, 27-29

35] 33/Ahzâb, 21

36] 33/Ahzâb, 39

37] 57/Hadîd, 25

Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberler, “nübüvvet/peygamberlik” kurumunu hayata geçiren elçilerdir. Onlar, Allah’tan aldıkları dini, insanlara öğretirler. Her türlü zorluğa katlanarak insanları tevhide, kurtuluşa dâvet ederler. Bu dâvetleri için insanlardan hiç bir karşılık beklemezler. Kendilerini dinlemeyen inkârcıların ve haddi aşanların kınama ve eziyetlerine aldırılmazlar. Peygamberleri, insanı ve insanla ilgili her şeyi bilen Allah seçer. İnsanlar kendi istekleriyle peygamber olamazlar. Peygamberleri insanlar kendi aralarından seçselerdi, şüphesiz en uygununu değil; belki en kuvvetlisini, kendilerine hoş geleni veya makam sahiplerini, üstünlük taslayan zorbaları seçerlerdi.

İnsanlara önderlik etmeye kalkışan nice bilginler, filozoflar, nice sultanlar, onları bölmüşler, onları lâıyk olmadıkları halde kendilerine itaate çağırmışlar, hatta zorlamışlardır. Üstünlük ölçüsü olarak renkleri, zenginliği, sosyal statüleri temel almışlardır. Peygamberler ise insanları yalnızca Allah’a ve takvâya çağırmışlardır. Allah (c.c.) bütün insanlara peygamberler göndermiştir. Bütün peygamberler de, insanlara tevhid dinini anlatmıştır. Hiç bir peygamber diğer nebîleri yalanlamamış; bir sonra gelen bir öncekini doğrulamıştır.

Peygamberler insanları en doğru yola, ahlâka, şerefe, insanlığa, dünya ve âhiret mutluluğuna dâvet etmişlerdir. Kendileri en yüce ahlâka sahip oldukları gibi, insanları da o üstünlüğe çağırmışlardır. Onlar, insanların hayatına güzellikleri, adâleti, yardımlaşmayı hâkim kılmaya çalışmışlardır. Zulmü, haksızlığı, sömürüyü, cehaleti, düşmanlığı, ahlaksızlığı kaldırmaya gayret etmişlerdir.

Onlar, peygamber olarak gönderildikleri toplumun öncüsü idiler. Kavimlerine hem vahyi öğretiyor, hem de din ve dünya işlerine ait sorunlarını çözüyorlardı. Peygamberler birer beşer/insandırlar. Hepsisi de Allah’ın kullarıydı. Ancak onların peygamber olmalarına sebep olacak üstün özellikleri vardı. Bu özellikleri (sıfatları) sebebiyle, diğer insanlardan farklılaşıyorlar ve risâlet (peygamberlik) görevini yükleniyorlardı.

Nübüvvet kurumu Allah’a aittir. Rabbimiz, yarattığı insanın tüm ihtiyaçlarını ve zayıf taraflarını bildiğinden dolayı, onun için gerekli ilâhî bilgileri, şeriatleri ve prensipleri nübüvvet yoluyla göndermiştir. Bu kurum, Rab ile O’nun kulları arasında haberleşmenin yoludur. Bu haberleşme Allah’tan insana doğru “vahy” ile; insandan Allah’a doğru “duâ ve ibâdet” ile olmaktadır.

İnsanların Peygamberlere İhtiyacı

Nübüvvet, insanın yeryüzündeki konumunu, görevlerini, geliş yerini ve varacağı yeri, gücünü ve kapasitesini gösterir, öğretir. Bu durum, insanlık için bir okul gibidir. Hayatın nasıl yaşanacağını insan bu okulda öğrenir. Nübüvvet, insanlar için bir "örneklik" kurumudur. İnsanın Allah karşısındaki konumunu bu kurum tanıtır. İnsanın nasıl olması gerektiğini bu kurum canlı örnekler halinde ortaya koyar. Vahy, insanları hayal olan bir hayata değil, önlerinde canlı olarak kendi cinslerinden (beşer) peygamberlerin gösterdiği somut örneğe dâvet eder.

İnsan, fıtrattan/yaratılıştan getirdiği birtakım duygulara sahiptir. İrâdesiyle bu duygularını istediği gibi yönlendirir. Kendisine verilen nefis, iyi şeyleri de isteyebilir; kötü şeyleri de. Toplu olarak yaşayan insanlar belli kurallara bağlı olmazsa; huzur olmaz, haklar yerini bulmaz. İnsan, tutkularının esiri olarak haddi aşabilir, mal ve dünyalığa haksız yere sahip olmak isteyebilir, diğer insanlara hükmetmek, onları sömürmek isteyebilir. Bu aşırı davranışlar ise insanlar arasında düşmanlığa ve huzursuzluğa sebep olur. Bu karışıklığın çaresi topluma adâletin yerleştirilmesidir. Peki bu nasıl olacaktır ve bunu kim gerçekleştirecektir?

Adâletin sağlanması için birtakım ölçülere, kurallara ve prensiplere ihtiyaç vardır. Bu ölçüleri koyan, insan mı olmalı, yoksa insandan daha farklı bir üstün güç mü? Bu ölçüleri insan kendisi koyarsa, şu ihtimaller akla gelebilir: Bu ölçüleri koyan, diğer insanlar üzerinde haksız, bazen de sınırsız otorite kurar. Ölçüyü koyanlara, kendi koydukları ölçü genellikle uygulanmaz. Konulan ölçülere uymak zorunda olanlar arasından daha güçlü birisi çıkar, o ölçüleri tanımaz ve kendisi yeni ölçüler koymak ister. İnsanlar hiç bir zaman mutlak adâlet ölçülerini bulamazlar. Çünkü insanın zayıf tarafları ve kapasitesinin yetersizliği söz konusudur.

İnsanlar için ölçü koyan öyle birisi olmalı ki, bütün bu sorunlar olmasın. O, insanı tamamen bilen ve insandan güçlü biri olsun. Ölçüye uyanlara mükâfat, uymayanlara ceza verebilsin. Gücü ve kudreti tartışılmaz ve hükmünde asla yanılmasın. Hiçbir noksanı bulunmasın, mutlak ve gerçek adâlet sahibi olsun. Böyle birisi elbette insanlar arasından çıkmaz. Bu sıfatları ancak âlemlerin rabbi Allah taşımaktadır. O Allah, insanın dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak ilâhî prensipleri, yeryüzünün halifesi olarak yarattığı insanlar arasından seçtiği peygamberleri aracılığıyla bildirmektedir.

Peygamberlik kurumu olmasaydı, şüphesiz insanlar doğru yolu bulamazlardı. İnsan, beşer olması dolayısıyla kendi akli ve irâdesiyle nasıl hareket edeceğini, nasıl kulluk yapacağını bilemez. Üstelik zayıf tarafları vardır, hırs ve aşırı isteklere sahiptir. Bu şekilde yaratılan insanın sürekli "irşâd" edilmesi gerekir. Kendisine doğru yol gösterilmeli, iyi ve kötü şeyler anlatılmalı, fenalıklardan sakındırılmalı, hayırlı olan şeylere ve kulluğa teşvik edilmeli. İnsana, hiç şaşırmayacağı, mutlak doğru olan prensipler verilmeli. Peygamberler bu anlamda insanları irşâd eden mürşidlerdir. Öyleyse nübüvvet, ilâhî irşâd kurumudur.

Risâlet veya nübüvvet, Allah'ın insana olan rahmetinin bir tecellisidir. Başboş bırakılan insan tek başına, ne hidâyeti ne de güzel davranışları bulabilir. İnsan, kendi kendine ilâhî güzelliğe ulaşamaz. Yaratılışı gereği bir rehber, üstün nitelikli bir imama/öndere muhtaçtır. Peygamberler, bu manada insanların önderleridir.

Peygamberler, yeryüzünde canlı vahiylerdir. Allah'ın kullarından istediği insan tipinin somut örnekleridir. Risâlet/peygamberlik görevi çalışarak, okuyarak elde edilebilecek bir makam değildir. Allah (c.c.) kulları içerisinde üstün niteliklere sahip kimseleri elçi olarak seçer ve onlar vasıtasıyla insanlara mesajını gönderir. Elçilerinin diğer insanları vahiyle terbiye etmesini ister.

Son Rasûl de diğer şerefli elçiler gibi, yalnızca mektup getiren postacı benzeri, yani sadece mesajı (vahyi) getirip haber veren kimse değildir. O, vahyi getirip haber verir, onu tebliğ etmek için çaba sarf eder ve o vahyi bizzat uygular. Daha doğrusu vahyin hedefini bizzat yaşayarak gösterir. Mü'minler O'na bakarak müslümanlığı nasıl yaşayacaklarını ve Allah'ın kendilerinden ne istediğini öğrenirler. Rasûl, Allah'ın mesajını insanlara ulaştırırken her türlü eziyet ve sıkıntıya göğüs gerer. Gerekirse vahyin düşmanları ile mücadele de eder.

Peygamberler, insanlar arasında en emin/güvenilen insanlardır. Ahlâk ve davranış bakımından üstün özellikleri vardır. Onlarda herhangi bir ahlâk düşüklüğü, çirkin bir davranış, veya günah işlemek yoktur. Onlar Allah'ın vereceği mükâfâtın müjdecisi, azgınlara vereceği cezanın da korkutucusudurlar (beşîr ve nezîrdirler)³⁸. İnsanların sorunları ancak onların getirdiği ölçülerle çözülebilir. İnsanlık ancak onların getirdiği mesaj ile gerçek huzura, insanlığa ve kurtuluşa ulaşabilir.

38] 6/En'âm, 48

Dünya hayatını nasıl yaşayacağımız konusundaki prensipler Allah tarafından, peygamberleri ile bize bildirilmeseydi, insanların hepsi bugünkü İslâm dışı görüşlere sahip olanlar gibi; kendi kafalarına, yani kendi hevâlarına uyacaklar ve sayısız uydurma dinlerin peşinden gitmek zorunda kalacaklardı.³⁹

Peygamberlerin Gönderiliş Gâyeleri

1- Allah'a Dâvet: İnsanoğlunun dünyaya gönderilmesindeki asıl gâye, Kur'an'ın da bize bildirdiği gibi, Yaratıcı'sını tanıyıp O'na hakkıyla kulluk etmektir. *"Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk/libâdet etsinler diye yarattım."*⁴⁰ İşte peygamberlerin gönderiliş sebeplerinin başında, bu kulluğun nasıl yapılacağı, en açık bir şekilde insanlara öğretmek gelmektedir. Aslında Allah'a inanmak, her doğan insanın fitratında var olan bir gerçektir.⁴¹ Her insan, fitratında, kendinden yüce, güçlü ve kuvvetli birine inanmayı ihtiyaç olarak hisseder. Bazıları bu yüce varlığı, "tabiat güçleri" olarak algılamak, diğer bazıları, kendi elleriyle yapıp taptıklarını "put" olarak telakki eder. Gönderilen her peygamber, kendi kavmini bu yüce gerçeğe dâvet etmiş, onlara, inanılması gerekli olan Zât'ı bildirmiştir. *"Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona; 'Benden başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."*⁴²; *"Andolsun Biz, 'Allah'a kulluk edin, tâğuttan sakının' diye (emretmeleri için) her kavme bir peygamber gönderdik."*⁴³

Tarih de açıkça ortaya koymuştur ki, insan, tek başına doğru bir şekilde Yaratıcı'sını tanıyamamakta, O'na kulluk yollarını bilememektedir. Gönderilen peygamberler arasındaki devrede bile insan, pek çok bâtil ve hurâfelere tapmış, herhangi bir fayda ve zararı olmayan putlara, cansız varlıklara, yıldızlara vs. İbâdet etmiştir. Gönderilen her peygamber, ümmetini Allah'a dâvet etmiş, bu konuda büyük gayretler sarfetmiş, onlara gerçek Mâbud'u anlatmıştır. Bütün peygamberler, hayatları boyunca bunun mücadelesini vermiştir. Hz. Nûh'un 950 sene gece-gündüz, gizli-açık bir şekilde, bütün yolları deneyerek kavmini hidâyete çağırdığını, ancak toplumun buna yanaşmadıklarını⁴⁴ örnek verebiliriz.

2- Allah'ın Emirlerini Tebliğ: Peygamberlerin gönderiliş amaçlarından bir diğeri, dini tebliğdir. Eğer onlar gelmeseydi biz,

39] Hüseyin K. Ece, İslâm'ın Temel Kavramları, s. 487-489; 506-508

40] 51/Zâriyât, 56

41] Buhâri, Cenâiz 92; Ebû Dâvud, Sünnet 17; Tirmizî, Kader 5

42] 21/Enbiyâ, 25

43] 16/Nahl, 36

44] 29/Ankebût, 14; 71/Nûh, 9, 21

ibâdete ait meseleleri bilemez, Allah'ın emir ve yasaklarını hiç bir zaman alamaz ve mükellefiyetlerimizi kavrayamazdık. Namaz, oruç, zekât, hac gibi görevlerimizi; içki, kumar, zina, ihtikâr/karaborsa ve faiz gibi haramları bilemezdik. Bütün bunları ve bunlara benzer birçok meseleleri peygamberler vasıtasıyla öğrenmiş bulunuyoruz.

Hayat ve medeniyetle beraber insan düşüncesinin de ilerlediği öne sürülür. Asırlar içerisinde ve nesiller boyunca insanda meydana gelen değişikliğe rağmen, ilk insanla bugünkü insan, insan olma bakımından müşterek, hatta aynı mâhiyete sahiptir. İlk insanlarla günümüz insanının ortak ihtiyaçları ve ortak kaderleri vardır. İnsanda değişmeyen bu ihtiyaçların çözümü için, insanlığın ebedî kurallara bağlanması ve öyle tanzim edilmesi bir zarûrettir. Bu ihtiyacın, durmadan değişen ve olgunlaştığı kabul edilen akıl ve ilim yoluyla değil; mutlak ve ebedî esaslara sahip olan din yoluyla tanzim edilmesi gerekmektedir.

İlâhî emir ve yasakları insanlara ulaştıracak bir insana ihtiyacın varlığı inkâr edilemez. Ve aynı zamanda bu elçinin bir insan olması da gereklidir. Allah da bu elçileri insanlardan seçmiştir. Seçilen bu peygamberler, bu yüce görevi tamamen yerine getirmiş, hiçbirini insanları Allah'a dâvetten geri kalmamışlardır. *"O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar."*⁴⁵; *"Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez."*⁴⁶

3- İnsanları Doğru Yola Dâvet: İnsan, kendisinde bulunan birtakım özelliklerden dolayı, zaman zaman "sırât-ı müstakim" dediğimiz, doğru yoldan sapabilir. Ancak ona, bu sapmasını haber vererek, onun yeniden fıtratına dönmesine, iyilikleri yakalayıp onları işlemesine yardımcı olacak birtakım uyarıcılar gelmiştir. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini seçip görevlendirdiği peygamberlerdir. Evet, gelen her peygamber, etrafındaki insanları uyarmış, yanlış yolların kötülüğünü izah etmiş, onları sırât-ı müstakime yönlendirmeye çalışmıştır. *"Elif Lâm Râ. (Bu Kur'an,) Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan nûralaydınlığa, yani her şeye gâlip (ve) övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır."*⁴⁷

45] 33/Ahzâb, 39

46] 5/Mâide, 67

47] 14/İbrahim, 1

4- İnsanlara Örnek Olmak: Peygamberlerin gönderiliş gayelerinden birisi de, her konuda insanlara örnek olmalarıdır. Nebîlerin fıtratları temiz, rûhî yönden pek yüksek, irâdeleri ise, çok güçlüdür. Kur'an da Rasulullah'a, diğer peygamberlerin yolunu takip etmesini emretmekle, aynı zamanda diğer insanları da bu konuda uyarmıştır. *"İşte o peygamberler, Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy!"*⁴⁸ Buradan da, her konuda peygamberlere uymanın ve onları örnek almanın, insanlar için bir emir olduğunu anlıyoruz.

Her şeyden önce, peygamberlerin kendi hayatları, hakikaten çok büyük bir ahlâkî temizlik ve dürüstlük örneğidir. Bunlar, insanlara dinî ve ahlâkî hakikatleri bildirmekten, onlara her bakımdan faydalı olmak ve hizmet etmekten başka bir şey düşünmemişler, hiçbir menfaat hırsı gütmemişlerdir. Onların hayatlarını ve davranışlarını düşünürken, insan gerçekten heyecan duymaktadır. Sonra onların din ve ahlâk namına getirdikleri ölmez prensiplerin doğruluğu, asırlar sonra dahi meydandadır. Kur'an, *"onların hepsi de sâlih kimselerdendi."*⁴⁹ demekle, peygamberlerin bütünü hakkında değer hükmünü bildirmiştir.

Allah, olgunluk ve fazilette, onları birer örnek ve numûne kılmıştır. Çünkü onlar, akıl yönüyle mükemmel, hedef ve yöneliş yönüyle tertemiz, şeref ve rütbe yönüyle de bütün insanlardan üstündürler. *"Andolsun, size, Allah'ı ve âhiret gününü umanlara ve Allah'ı çokça zikredenlere Allah'ın rasûlü'nde güzel bir örnek vardır."*⁵⁰ Peygamberler, bütün insanlık için, en güzel birer önder, en güzel birer örnektirler. Herkes, onlara uymak ve onların metodlarını tâkip etmekle yükümlüdür.

5- İnsanları Bâki Âleme Yönlendirme: İnsanoğlu, yaratılışı gereği dünyaya karşı aşırı bir şekilde sevgi beslemektedir. Hz. Peygamber'den rivâyet edilen şu hadiste de, onun bu yönüne dikkat çekilmiştir: *"Şâyet insanoğlunun bir vâdi dolusu altını olsa, yine o, iki vâdi dolusu olmasını arzu eder. İnsanoğlunun ağzını (aç gözlülüğünü) topraktan başkası doyurmaz."*⁵¹ Ahiret hayatı, peygamberler olmasızın aklın hakikatini anlayamayacağı, gaybe âit işlerdendir. İşte peygamberler, devamlı olarak dünyaya meyilli olan insanları, bu âleme doğru yönlendirmeye çalışmışlardır.

Kur'ân-ı Kerim'in pek çok âyetinde, dünya hayatının bir

48] 6/En'âm, 90

49] 6/En'âm, 85

50] 33/Ahzâb, 21

51] Buhârî, Rikak 10; Tirmizî, Menâkıb 32, 64

aldanma metâi olduğu,⁵² insanlar için çok süslü gösterildiği,⁵³ oyun ve oyalanmadan ibaret olduğu,⁵⁴ dünyadaki nimetlerin geçici olup asıl bitmeyen ve tükenmeyenlerin âhiret yurdunda olacađı⁵⁵ üzerinde durulmuştur.

Günümüzde şu gerçeğin görülmemesi mümkün değildir: Âhiret inancının olmadığı toplumlarda, huzur ve mutluluktan söz etmek hiç de kolay değildir. Zira insanoğlunun hemen yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız cennet fikriyle, onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere karşı dayanabilirler ve bu ümitle sevinçli bir şekilde yaşayabilirler. İnsanlığın azımsanamayacak bir bölümünü teşkil eden ihtiyarlar, uhrevî hayatla yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül gösterebilirler. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan gençler, delikanlılar aşırı bir şiddette olan duygularını, nefislerini, hevâ ve isteklerini; tecavüzlerden, zulüm ve haksızlıklardan, ancak cennet düşüncesi ve cehennem korkusuyla dizginleyebilirler. Böyle mutlu bir toplumu da ancak, getirmiş oldukları prensiplerle insanları istikamete götüren peygamberler kurabilmişlerdir.

6- Dünya-Âhiret Dengesini Sağlama: Peygamberler, dünya ve ukbâ dengesini kurmak için gelmişlerdir. Onların getirdiği muvâzene/denge ile insanoğlu, ifrat ve tefritten kurtulacak ve istikameti bulacaktır. Ne papazlar ve ruhbanlar gibi bütün dünyayı terkedip manastırlara çekilme, ne de her şeyle dünyaya dalıp ona kul-köle olma değil; sürekli orta yolu bulma ve yaşama ki, bu da ancak vahyin aydınlık dünyasında elde edilebilecek bir nasiptir. Yoksa akıl ve vicdanla böyle bir denge kurulamaz.

İslâm'da insanın dünyadan tamamen çekilmesi ve kendini sadece namaza oruca vermesi istenmediği gibi; aynı zamanda kendini tamamen maddeye kaptırıp onun arkasından devamlı koşması da tavsiye edilmemiştir. Bilakis, dünya-ukbâ uygunluğu, dünyanın âhirete bir tarla kılınması tavsiyesinde bulunulmuştur. Mü'minin dünya ve âhiret mutluluğunu beraber istemesi,⁵⁶ Karun gibi sadece dünyaya takılıp kalınmaması,⁵⁷ ama bununla birlikte, çeşitli nimetlerden istifade edilebilmesi⁵⁸ de, yine İslâm'ın, dolayısıyla bütün peygamberlerin prensipleri arasındadır.

52] 3/Âl-i İmrân, 185; 13/Ra'd, 26; 31/Lokman, 33

53] 2/Bakara, 212; 3/Âl-i İmrân, 14; 57/Hadîd, 20

54] 6/En'âm, 32; 29/Ankebût, 64; 47/Muhammed, 36

55] 4/Nisâ, 77; 16/Nahl, 96; 35/Fâtır, 5

56] 2/Bakara, 200-201

57] 28/Kasas, 81

58] 7/A'râf, 31-32, 15

7- İtiraz Kapsısını Kapatma: Peygamberlerin gönderiliş sebeplerinden biri de, insanların âhirette Allah'a karşı herhangi bir itirazlarının olmasını önlemektir. *"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler (gönderdik) ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah azizdir, hakimdir."*⁵⁹ Yani iman ve itaat edenlere, âhirette ecir ve sevap ile müjde vermek; küfür ve isyan edenlere, cehennem azâbını haber verip çekindirmek üzere elçiler gönderilmiştir ki, azâbı gördükleri zaman mâzeretleri kalmasın: *"Eğer Biz, bundan önce onları helâk etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: 'Ey Rabbim! Bize bir peygamber gönderseydin de, şu aşâğılığa ve rûsvaylığa düşmeden önce âyetlerine uysaydık!'"*⁶⁰ Peygamber gönderilmemiş olsaydı, demek ki insanlar, bunu bahane edeceklerdi: *"Vaktiyle bize bunları bildirseydin, hükümlerini, şeriatını, kanunlarını bildiren bir peygamber gönderseydin de, bilmediklerimizi öğrenip onlara tâbi olsaydık ve felâketler başımıza gelmeseydi ne olurdu; bize bir elçi gönderseydin de böyle alçak ve rezil olmadan önce, senin âyetlerine uysaydık"* diyebileceklerdi. İşte bu mâzeret kapsısını Allah, peygamber göndermekle kapatmıştır.

Kıyâmet gününde Allah, bütün insanları toplayacak, her peygamberi de aynı zamanda kendi ümmetine tebliğde bulunduğu dair şâhit olarak getirecektir: *"Kıyâmet gününde, her ümmete bir şâhit getirdiğimizde halleri ne olacaktır? O gün, inkâr edip peygambere isyan edenler, yerle bir olmayı isterler. Allah'tan hiç bir sözü gizleyemezler."*⁶¹ Yine onlar, kıyâmet gününde, cehenneme atılmadan önce, o korkunç âkıbete götürülürken, kendilerine işlemiş oldukları suçlardan sorulur da, onlar, bunu itiraf ederler: *"Cehennem, öfkeden parçalanacak bir hale gelir. Cehenneme her topluluk atıldığında, zebâniler onlara: 'Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?' diye soracaklardır. Onlar da: 'Evet, uyarıcı gelmiş, fakat biz yalanlamıştık ve Allah hiçbir şey indirmede; siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz' demiştik diye cevap verirler. 'Eğer dinlesek veya düşünseydik, alev alev yanan cehennemin ehlinde olmazdık' derler. İşte böylece günahlarını itiraf ederler. Kahrolsun alev alev yanan o cehennem ehli!"*⁶²

Her peygamber, insanları inandırmak ve inanmayanların da bahanelerine meydan vermemek için bazı mucizelerle gelmiştir. Artık bundan böyle kimsenin itiraza hakkı yoktur. Allah, inanamamızı istediği hakikatleri, peygamberleriyle gayet açık bir şekilde gözler önüne sermiştir. Zaten bu da, onların gönderiliş

59] 4/Nisâ, 165

60] 20/Tâhâ, 134

61] 4/Nisâ, 41-42; 16/Nahl, 89

62] 67/Mülk, 8-11

gayelerinden biridir. Ayrıca önemli bir nokta da, Allah, “Biz, peygamber göndermedikçe azab edici değiliz.”⁶³ buyurmaktadır. Demek ki, peygamberler gönderildiği için mizan ve terazi kurulacak ve kimsenin mâzeretine (daha doğrusu bahanesine) bakılmadan herkesin hesabı sorulacaktır.

8- İnsan Fıtratına Uygun Olan Gerçek Din Duygusunu Öğretme: İlk insanla beraber ortaya çıkan din, çağlar boyunca inanların rûhunu tatmin etmiş, meraklarını gidermiştir. Dinin bu vasfı, kaynağının sağlamlığındandır. Günümüz dünyasında da, bütün eski dönemlerde olduğu gibi, insanların büyük çoğunluğu Allah’a inanmakta ve tüm varlıkları O’nun eseri olarak kabul etmektedir. Din, insanlığın en önemli gereksinimlerindendir.

İnsanlar, ilâhî ve uhrevî hakikatleri, kendi akıllarıyla idrâk edemezler. Zira aklın kapasitesi sınırlıdır. Akıl, insanları çeşitli yollara götürebilir. Büyük hakikatlere dair söz söylemek iddiasındaki filozofların, insanlığa ne kadar değişik, hatta birbirini yalanlayan, zıt yollar çizdikleri bilinir ve bilinmesi gerekir. Allah, lûtfu ile zaman zaman yeryüzünün çeşitli bölgelerinde, ilâhî tebliği alıp kavimlerine ulaştıracak insanlar seçmiştir. Zira, hayatın, yaşayış tarzının, ilâhî tâlimata göre tanzim edilmesi gerekmektedir. İnsan fıtratı da, bu evreni var eden bir yaratıcıya ibâdet etmekle donatılmış gibidir ki, bunu, Kur’ân-ı Kerim, şu âyetiyle kullara ifade etmektedir: “Sen, yeryüzünü, hanîf (tevhid eri, Allah’ı birleyici) olarak dine, yani Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise o fıtrata çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.”⁶⁴ İnsanlar, fıtraten sağlam, fikir ve düşünce yönüyle düzgün oldukları müddetçe, dine yönelmeleri devam edecektir. Çünkü insanın duygu ve düşüncelerinin yöneldiği en kıymetli şey, dindir. Aynı zamanda onu, diğer yaratıklardan ayıran en belirgin öge de din ve onu yaşamadır. İşte peygamberler de, insanların muhtaç oldukları gerçek dini getirerek, onların bu ihtiyaçlarını en güzel bir şekilde karşılamışlardır.

9- İnsanlara, Doğru Kuralları Gösterme: Nübüvvet görevlerinden birisi de, Allah’tan almış oldukları dosdoğru kurallar vasıtasıyla, hem bu, hem de öbür dünyada insanları saâdete götürecektir, faziletli davranışlara yönlendirmektir. İnsanların tek başlarına, iyi şeylerin tamamını kavrayıp onların gerektirdiği doğrultuda hareket etmeleri söz konusu değildir. Zira insanların arzu, istek ve menfaatleri farklı farklıdır. Buna en büyük delil, bugünkü

63] 17/İsrâ, 15

64] 30/Rûm, 30

dünyanın içinde bulunduğu durumdur. Pek çok zulüm işlenmesine, haksızlıklar yapılmasına, insan hakları çiğnenmesine rağmen birçokları, medeniyetin zirvesinde olduğunu pek rahat bir şekilde söyleyebiliyorlar. İşte bundan dolayıdır ki, peygamberlerin risâleti, toplumu düzeltip insanları Allah'a kul olma noktasına getirecek kuralları açıklamak ve yine toplumu felâkete sürükleyip Allah'ın gazabını gerektirecek, kötü hareketlere dikkat çekmektir.

Kur'ân-ı Kerim'i incelediğimizde, her peygamberin, kendi dönemindeki insanları doğruya sevk edip, kötü şeylerden sakındırdığını görürüz. Hz. Nûh, insanları putlara tapmaktan sakındırmış, tutmaları gereken yolu göstermiş,⁶⁵ Hz. İbrahim, kavmiyle büyük mücadeleler vermiş, akıl yönünden değişik metodlar kullanarak doğruları göstermeye çalışmış⁶⁶, Hz. Sâlih, kavmini kötü şeylerden ve kötü kimselere uymaktan sakındırmış⁶⁷, Hz. Lût, kavmi arasında yaygın olan livâatadan (homoseksüellikten) vazgeçirmeye çalışmış ve bu uğurda çetin mücadeleler vermiş,⁶⁸ Hz. Şuayb, ölçü ve tartıda eksiklik yapan kavmini bu davranışlarından caydırma-ya uğraşmıştır.⁶⁹ Netice itibariyle her peygamber, kavmiyle buna benzer nice mücadelelerde bulunmuştur. *"Şüphesiz her ümmete bir peygamber gelmiştir. Peygamberleri geldiğinde, aralarında adâletle hûmolunur. Onlara asla zulmedilmez."*⁷⁰; *"Muhakkak ki Biz, peygamberlerimizi açık delillerle/mûcizelerle gönderdik. İnsanlar, aralarında adâleti hâkim kılsınlar diye, o peygamberlere kitap ve ölçü/nizam indirdik."*⁷¹

10- Ahlâk Eğitimi Gerçekleştirme: İnsan için hem iyilik, hem de kötülük yolu açıktır. *"Biz, ona her iki yolu da (hayır ve şerri) göstermedik mi?"⁷²; "Gerçekten de nefis, kötülüğü emreder."⁷³ Ancak insan, arzu ve isteklerini yönlendirme, sınırlama ve frenleme gücüne sahiptir. "Rabbînin azametinden korkup kendini şehvî arzulardan koruyana gelince, onun da varıp kalacağı yer mutlaka cennettir."⁷⁴ Fakat her insan, nefisine hâkim olamayabilir. Demek ki insanda, bir şeyi emreden veya yasaklayan gizli bir güç vardır. Kötülöklere karşı insanı dizginleyen en önemli faktör, Allah'a inanma ve yaptıklarının hesabını verme düşüncesidir. Ahlâk eğitimi de diyebileceğimiz bu*

65] 7/A'râf, 59-64; 10/Yûnus, 71-73...

66] 6/En'âm, 76-79, 80-83; 21/Enbiyâ, 58-67...

67] 7/A'râf, 73-79; 11/Hûd, 61-68...

68] 7/A'râf, 80-82; 11/Hûd, 77-80...

69] 7/A'râf, 85-86; 11/Hûd, 84-85...

70] 10/Yûnus, 47

71] 57/Hadîd, 25

72] 90/Beled, 10

73] 12/Yûsuf, 53

74] 79/Nâziât, 40-41

davranışları en iyi, peygamberler vermiştir. Onlar, getirdikleri kanunlarla, insanlar arası münasebetleri en iyi bir şekilde ayarlamaya çalışmışlar, onları güzel ahlâka yönlendirmişler ve bu konuda en güzel birer örnek olmuşlardır. Kur'ân-ı Kerim de, peygamberimizin bu yönüne dikkatleri çekmiş, O'nun yüce bir ahlâkla yaratıldığını vurgulamıştır.⁷⁵ Ayrıca peygamberimiz de, kendisinin, "güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini"⁷⁶ ifade etmiştir. ⁷⁷

Peygamberlerin Dâvetlerinin Özellikleri

1- Rabbânîlik: Kur'an'da peygamberlik, Allah'ın kulları arasından seçtiği şahıslara verdiği bir lütuf ve rahmet olarak takdim edilir. İnsanların kendi istek ve çabalarıyla bu unvânı elde etmeleri mümkün değildir. Peygamberlerin, Allah tarafından bu görev için tercih edildiğini,⁷⁸ onların seçkin⁷⁹ kişiler olduğunu belirten âyetlerin yanında; Allah'ın, peygamberliği dilediği kimselere vereceğini ifade eden âyetler de vardır.

Hiçbir peygamber, düşünüp taşıyıp kendi aklına göre, "şöyle bir sistem ortaya koyayım" diyerek işe başlamamıştır ve başlamaz. Doğrudan doğruya Allah, insanlar içinden bir kimseyi peygamber yapmayı diler. Vakti gelince, tamamen peygamberlik için yaratılmış bu seçkin insana, peygamberlik vazifesini duyurur, o da peygamberliğini ilân eder. Nübüvvet, Allah'ın istediğine verdiği bir görevdir. O, ne akıl, ne çalışma, ne çok ibâdet ve ne de verâset yoluyla ulaşılabilecek bir şey değildir. Onların getirmiş olduğu her şey, vahiyden ibarettir. Onlardan her biri, şöyle der: *"Ben yalnızca bana vahy olunana uyuyorum."* ⁸⁰

Bulundukları çevre şartları, ekonomik ve sosyal hâdiseler, onların konumlarını asla değiştiremez. Onlar, bildikleri yolda hedeflerine varmaya çalışırlar. Vazifelerini yaparlarken de, muhâtaplarının kabul veya reddi onları pek bağlamaz. Onların vazifesi, sadece tebliğ edip anlatmak ve ilâhî emirleri tatbik etmekten ibarettir. Muhâliflerin dedikleri, söyledikleri veya yaptıkları, onların tavırlarını değiştirmez. Mesajlarını, çarpıtmadan, eğip bükmeden net bir şekilde toplumlarına iletirler. Dâvâları adına tâviz vermeleri, kat'iyen düşünülemez. "Ayı bir eline, güneşi diğer eline koysalar, peygamberler, bu dâvâlarından kesinlikle vazgeçmezler."

75] 68/Kalem, 4

76] Ahmed bin Hanbel, II/381; Muvattâ, Hüsnü'l-Hulk, 8

77] Muhittin Akgül, Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber, s. 28-36

78] 3/Âl- İmrân, 33; 7/A'râf, 144...

79] 27/Neml, 59; 38/Sâd, 47

80] 6/En'âm, 50; 7/A'râf, 203...

2- Tevhide Çağrı: Bütün peygamberlerin tebliğ ettiği din olan İslâm'da temel nokta, tevhid bayrağı altından toplanmaktır. Bunun da esası, kelime-i tevhiddir. *"...Yalnız Allah'a kulluk edelim ve O'na hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayalım..."*⁸¹ Bütün peygamberlere baktığımızda, hepsinin temel gayelerinin, insanları Allah'ın varlığına ve birliğine çağırdıklarını görürüz. Her peygamber, çevresindekilere şunları söylemiştir: *"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka ilâh yoktur."*⁸²

Bütün peygamberlerin dâvetlerindeki esas tema, temel vurgu, insanları sadece Allah'a kulluğa ve O'na inanıp teslim olmaya yöneliktir. *"Andolsun Biz, her ümmet/millet içinde; 'Allah'a kulluk edin; tâğuttan (ona itaatten) kaçının' diyen bir rasûl gönderdik."*⁸³ Bunlardaki söz birliği ve hepsinin tevhid hakikatiyle gelmesi de, yine peygamberlik kurumuna ait bir özelliktir. Onun içindir ki, Allah Rasûlü: *"Ben ve benden evvel gelen bütün peygamberlerin söylediği en faziletli söz: 'Lâ ilâhe illâllahu vahdehû lâ şerîke lehû'"*(Bir tek olan ve hiç ortağı bulunmayan Allah'tan başka ilâh/tanrı yoktur) sözü veya bu anlama gelen sözdür.⁸⁴ buyurmuştur.

3- Ücret İstememe: Peygamberlerin, yaptıkları hizmetler karşılığında insanlardan hiçbir beklentileri yoktur. Diğer insanların böyle bir şeyi arzulamaları mümkün olabilir. Ancak Kur'an, peygamberlerin böyle bir istekte bulunmadıklarını söylemektedir. Onlardan her birinin, bu konudaki yegâne sözü: *"Ben sizden hiçbir ücret/karşılık istemiyorum. Benim ücretim/mükâfatım ancak Allah'a aittir."*⁸⁵ cümlesi olmuştur. Onlar, bunun karşılığını Allah'tan beklerler. Nasihatleri ve irşadları karşılığında, insanlardan bir övgü de beklemezler. Yegâne istekleri, Allah rızâsı ve âhiret sevabıdır.

4- Kavimlerinin Diliyle Gelme: Allah, insanlara olan merhametinden dolayı, gönderdiği her peygamberi, insanlar ondan, anlaşılması gerekli olan şeyleri kolaylıkla kavrayabilsinler ve anlasınlar diye, kendi kavminin diliyle göndermiştir. Allah'ın âdeti, sünneti böyledir. Öteden beri, her peygamber, gönderildiği ümmetin ve özellikle içlerinde oturduğu topluluğun dili ile gönderilmiştir. Tâ ki, tebliğine emredilmiş olduğu şeyleri kavmine anlatsın, anlattırsın. Çünkü bir peygamberin peygamberliği, gerek kavmine ait olsun ve gerek daha başkalarını da kapsasın, mutlaka o peygamber, öncelikle kavmini dâvet edecek ve ilk işi onlara peygamberliğini

81] 3/Âl-i İmrân, 64

82] 5/Mâide, 72, 117; 7/A'râf, 59, 65, 73, 85...

83] 16/Nahl, 36

84] Muvattâ, Kur'an 32, Hacc 246

85] 10/Yûnus, 72; 11/Hûd, 29, 51...

anlatmak olacaktır. Bu ise, onların en iyi, en kolay anlayabilecekleri kendi dilleriyle açıklamaya bağlıdır. Şayet Kur'an, başka bir dille indirilseydi, peygamberin de içlerinde bulunduğu ve ilk önce hitap edeceği kavmi anlamayacaktı. Kur'an, bu durumu şöyle dile getirir: *"Eğer Biz bu Kur'an'ı, yabancı bir dille indirseydik, iman etmeyenler, mutlaka diyeceklerdi ki, 'âyetleri uzun uzadıya açıklamalı değil miydi? Arap bir peygambere yabancı dil, öyle mi?'"*⁸⁶ Peygamberler, içinden çıktıkları toplumlarının diliyle gönderilmeseydi, diğer kavimlere tebliğ etmek ve mesajı umûmileştirmek için, ilk neşredenler yetişmeyecek ve bundan dolayı, hiçbir topluluk hakkında Allah'ın kesin delili gerçekleşmeyecekti. *"Allah, her peygamberi kendi kavminin diliyle göndermiştir."*⁸⁷

5- Hedef ve Gâyenin Açıklığı: Bütün peygamberler, insanların fıtratlarına uygun bir şekilde hareket eder, onlara akıllarının alabileceği sadelikte hitap ederlerdi. Çünkü dâvetçinin, konuşmalarında, sohbetlerinde sözünün muhâtapları tarafından anlaşılır netlikte ve sadelikte olması gerekir. Aksi takdirde dediği anlaşılmaz, sözleri hedefini bulamaz. *"(Ey peygamber!) Sen, insanları Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et."*⁸⁸

İnsanlar, çoğu hususta birbirinden farklıdır. Zekâ ve ilimleri farklı olduğu gibi, karakter ve duyguları da farklıdır. Ayrıca düşünce ve tasavvurlarında farklı oldukları gibi, eğilim ve yönelişlerinde de farklılık gösterirler. Bütün bu farklılıklar, dâvet ve dâvetçilerin, onları etkileyecek ve karakterlerine münasip düşecek bir şekilde giriş yapmalarını mecburi kılmaktadır. Bu noktayı çok iyi bir şekilde bilen peygamberler, gayet açık ve net bir şekilde, aktaracakları şeyleri aktarmış, insanların anlamakta güçlük çecekleri bir mottottan uzak durmuşlardır. Tekellüfe/zorluğa girilmemiş,⁸⁹ en kolay ve açık deliller ileri sürülmüş,⁹⁰ anlatılacak şeylerde bir kapalılık bırakılmamıştır.⁹¹

6- İhlâs ve Samimiyet: İhlâsı, "yapılan bir şeyi Allah için yapma ve bunu Allah'tan başkasının görmesini istememe" şeklinde tanımlayabileceğimiz gibi, "yapılan bir harekette, diğer insanların değerlendirmelerini gözardı etme ve onların düşüncelerinden kaçınma" diye de tarif edebiliriz. İşte peygamberler, bütün işlerinde

86] 41/Fussilet, 44

87] Ahmed bin Hanbel, V/158

88] 16/Nahl, 125

89] 38/Sâd, 86

90] 2/Bakara, 258

91] 12/Yûsuf, 108

ihlâsa erdirilen şahsiyetlerdir. İhlâs ve samimiyetin zirvesini onlar tutmuştur. Kur'an, onların bu yönlerini bazı peygamberlerin şahsında şöyle anlatmaktadır: *"Kitab'da Mûsâ'yı da an! Gerçekten o, ihlâsa erdirilmiş bir rasûl, nebî idi."*⁹² Hz. Yusuf için: *"Şüphesiz o, ihlâsa erdirilmiş kullarımızdandır."*⁹³ Ve Hz. Peygamber'e ise: *"Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. (O halde sen de) dini O'na has kılarak, ihlâs ile Allah'a kulluk et!"*⁹⁴; *"De ki: 'Ben dinimde ihlâs ile (dini O'na has kılarak) ancak Allah'a ibâdet ederim."*⁹⁵

Peygamberlerin Peygamberliği Nasıl Anlaşılır?

Bir peygamberin peygamberliği, onun gösterdiği mucizelerden anlaşılır. Bütün peygamberlerin bir mucizesi vardır. Peygamberlerin peygamberliklerini ispat etmeleri için Allah'ın izni ile göstermiş oldukları hârikulâde (olağanüstü) olaylara **mûcize** denir. Peygamberlerde görülen mucizelerin benzeri, başkaları tarafından gösterilemez. Mûcize, Allah'ın bir fiili olup, peygamberlere nisbet edilmesi mecazîdir. Peygamberler, kendiliklerinden ve istedikleri mûcizeyi gösteremezler. Peygamberin, bi'setinden (peygamber olarak gönderilmesinden) kısa bir süre önce zuhur eden hârikulâde hallere irhasat; daha evvel zuhur eden olağanüstü hallere de keramet denir.

Son Peygamber

Allah son peygamber olarak Hz. Muhammed'i (s.a.s.) göndermiştir. Ondan sonra artık peygamberlik kapısı kapanmıştır. Yani, bir daha peygamber gelmeyecektir. Peygamberlerin en üstünü ve en faziletlisi Hz. Muhammed'dir. *"Biz Seni âlemlere rahmet olarak gönderdik."*⁹⁶; *"Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber Muhammed'i överler/salât getirirler). Ey iman edenler! Siz de O'nu övün, O'na salât ve selâm getirin."*⁹⁷

Müslümanların örnek alması gereken kişi, tek önderimiz Hz. Muhammed'dir. Müslümanlar yaşayış tarzını, en ufağından en büyüğüne bütün hal ve hareketlerini O'nu örnek alarak düzenlerler. Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"Ey inananlar! And olsun ki, sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredener için Resulullah en güzel örnektir."*⁹⁸

92] 19/Meryem, 51

93] 12/Yûsuf, 24

94] 39/Zümer, 2

95] 39/Zümer, 14; M. Akgül, a.g.e. s.37-40

96] 21/Enbiyâ, 31

97] 33/Ahzâb, 56

98] 33/Ahzâb, 21

Peygamber'e itaat Allah'a itaattir. Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"(Ey Muhammed) de ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi ve günahlarınızı bağışlasın. Allah affeder ve merhamet eder. De ki Allah'a ve Peygamber'e itaat edin. Yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah, inkâr edenleri sevmez."*⁹⁹

Mütenebbî/Sahte Peygamber

Mütenebbî: Son peygamber olarak Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gelmesi ve O'ndan sonra başka peygamberin gelmeyecek olması na rağmen, Hz. Muhammed (s.a.s.)'den sonra peygamberlik iddiasında olan kimselere verilen isimdir. Bunlara yalancı peygamber de denir. Bu kişiler; ya deli, ya şöhet düşkünü veya basit çıkar peşinde koşan insanlardır.

İlk mütenebbi, Peygamberimiz zamanında ortaya çıkan Müseylimetü'l-Kezzab'tır. Bu yalancı peygamber, Hz. Ebu Bekir'in halifeliliği zamanında yapılan savaşta öldürülmüştür. Son zamanların sahte peygamberlerinden Hindistan'da Sör Seyyit Ahmet nice fitnelere sebep olmuş bir İngiliz ajanıdır. Yine 20. asrın mütenebbîlerinden Reşad Halife de, Amerika'daki bir mescidde meçhul birisi tarafından öldürülmüştür. Ankara'daki İskender Evrenesoğlu (İskender el-ekber), içinde Demirel'den, bazı bakanlardan isim isim bahseden Allah'tan "kitap" getirdiğini iddia eden meczup insanlar da cahil halkı kandırarak bu tür komik iddialarda bulunabilmektedir.

Peygamberlerin Sıfatları

1-) Sıdk; Doğruluk demektir. Peygamberler, hem sözlerinde hem de işlerinde doğru sözlüdürler. Asla yalan söylemezler. *"Kitapta İbrahim'i de an. O, dosdoğru (siddîk) bir nebî idi."*¹⁰⁰ Yine bütün peygamberlerin doğru olduklarını, örneklendiren benzer âyetlerde, Hz. İsmâil,¹⁰¹ Hz. İdris,¹⁰² Hz. Yusuf¹⁰³ için sıdk sıfatı verilir; diğer peygamberlerin de sâdik oldukları başka ifadelerle anlatılır.

2-) Emanet; Güvenilir olmak demektir. Peygamberler güvenilir insanlardır. Peygamberler asla emanete hıyanet etmezler. *"Bir peygamber için, emanete hıyanet etmek olur şey değildir."*¹⁰⁴ Mekke müşrikleri Peygamberimize "Muhammed'ül-emin" diyorlardı.

99] 3/Âl-i İmrân, 31-32

100] 19/Meryem, 41

101] 19/Meryem, 54

102] 19/Meryem, 57

103] 12/Yusuf, 46

104] 3/Âl-i İmrân, 161

Peygamberimizin en azılı düşmanı olan bu müşrikler, en değerli eşyalarını Peygamberimize emanet ediyorlardı.

3-) Fetanet; Peygamberler, insanların en zekileri ve en akıllı-larıdır.

4-) İsmet; Günah işlemek demektir. Peygamberler büyük günah işlemezler. Ancak, insan olduklarından dolayı "zelle" denilen çok küçük hatalar yaparlar. Kur'an bu hataları bazen zelle kelimesi ile bazen zulüm kelimesiyle, bazen de zenb/günah kelimesi ile ifade eder. Bu hatalar derhal Allah tarafından düzeltilir.

5-) Tebliğ; Bildirmek demektir. Peygamberler Allah'tan almış oldukları emirleri mutlaka insanlara bildirmişlerdir. Hiçbir şeyi gizlememişler; hiçbir şey ilave etmemişlerdir. *"O peygamberler ki Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ederler, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar."*¹⁰⁵

Bütün peygamberler, tebliğ görevini yapmak için büyük meşakkat ve çilelere göğüs germişlerdir. Hatta bazıları bu uğurda canlarını feda etmişlerdir. Peygamberler, gördükleri tüm kötülükleri mutlaka elleriyle veya dilleriyle düzeltmeye çalışmışlardır.

Peygamberler âdil kimselerdir. Adalet ters hiçbir iş yapmazlar. Peygamberler, görevlerinden azl olunmazlar. Peygamberlik çalışmakla elde edilmez. Allah, onu dilediğine vermiştir. Peygamberler seçilmiş, seçkin insanlardır; soyları temizdir. Güzel ahlak sahibidirler. Yaratılışları ve suretleri de güzeldir. Allah'tan başkasından korkmazlar. Bütün bunlarla birlikte, peygamberler, beşerdir, yani bizim gibi insandırlar. İnsanlar için tabii olan yeme-içme, evlenme, uyuma, yanılma, unutma, hastalanma... gibi hususlar peygamberler için de mümkündür. Fizikî bünye ve ihtiyaçları itibariyle diğer insanlardan farksızdırlar.¹⁰⁶

Kur'an'da İsmi Geçen Peygamberler

Peygamberlik makamı Hazreti Âdem ile başlayıp Hazreti Muhammed Mustafa ile son bulmuştur. Bu iki peygamber arasında ne kadar peygamber gelip geçtiğini Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Bütün peygamberler Kur'an-ı Kerim'de açıklanmamıştır. *"Bir kısım peygamberleri sana anlattık, bir kısmını ise anlatmadık."*¹⁰⁷ Fakat her ümmete (topluma) peygamber gönderildiği ifade edilmektedir. Kur'an'da ismi geçen 25 peygamber vardır. Bu peygamberler

105] 33/Ahzâb, 39

106] bk. 25/Furkan, 20; 13/Ra'd, 38

107] 4/Nisâ, 164

şunlardır:

Adem, İdris, Nuh, Hud, Salih, Lut, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Şuayb, Harun, Mûsâ, Davud, Süleyman, Eyyub, Zülkifl, Yunus, İlyas, Elyasa, Zekeriyâ, Yahya, İsa, Muhammed Mustafa (s.a.s.).

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de ismi geçtiği halde peygamber olup olmadıkları hakkında bilgi bulunmayanlar vardır. Bunlar: Uzeyir, Lokman ve Zülkarneyn'dir.

Peygamberlere İman

Bilindiği gibi, peygamberlere inanmak imanın esaslarından biridir. Peygamberlerin birini bile inkâr eden kişi dinden çıkar. Yüce Allah, her topluma İslâm'ı tebliğ için peygamberler göndermiştir ki, Allah'ı bilsinler ve O'ndan başkasına kulluk etmesinler. Allah, kendilerine peygamber göndermediği bir topluma azab etmez. *"Biz bir peygamber göndermedikçe azab etmeyiz."*¹⁰⁸ Peygamberlere imanla alakalı olarak Kur'an-ı Kerim'de birçok âyet vardır. *"Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve peygamberlerden hiç birisi arasında (kendisine iman etme bakımından) fark gözetmeyen kimselere gelince, işte onların mükâfatını Allah kıyamette verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir."*¹⁰⁹

*"O kimseler ki, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr ederek kâfir olurlar. Allah ile peygamberlerinin arasını açmak isterler. Ve 'peygamberlerden bir kısmına inanırız, bir kısmını inkâr ederiz!' derler. Böylece iman ile küfür arasında bir yer tutmak isterler."*¹¹⁰ Kendilerine peygamber gönderilen toplumların çoğu, peygamberlerini yalanlamış ve onlara uymamışlardır. Bugün olduğu gibi, geçmişte de peygamberlerine tâbi olan insanlar çok az olmuştur. Mesela Hz. İsa'ya on iki kişilik "havârilere" dediğimiz kimseler inanıp tâbi olmuştur. Diğer insanlar, tâbi olmadığı gibi onu öldürmek istemişlerdir.

Bütün peygamberlerin getirdiği dinin adı İslâmiyet idi. Ne Hz. İsa'nın dini hristiyanlık; ne de Hz. Mûsâ'nın dini yahudilikti. Hz. İsa'nın da Hz. Mûsâ'nın da, bütün peygamberlerin de dini ancak İslâm idi ve bütün peygamberler müslüman idiler. Bu gerçek, Kur'an'ın dilinden şöyle ifade edilir: *"İbrahim ne bir yahudi, ne de bir hristiyandı. Fakat Allah'ı bir tanıyan gerçek bir müslümandı. Ve*

108] 17/İsrâ, 15

109] 4/Nisâ, 152

110] 4/Nisâ, 150; Peygamberlere imanla ilgili diğer âyetler için, bkz. 2/Bakara, 4-5; 4/Nisâ, 14-15, 59, 80; 7/A'râf, 35. Peygamberlere itaat etmeyelere azab ile ilgili bkz. 6/En'âm, 11; 13/Ra'd, 32; 5/Mâide, 33; 3/Âl-i İmrân, 32

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

müşriklerden de değildi.”¹¹¹; “Mûsâ da kavmine şöyle dedi: Ey kavmim, siz gerçekten Allah’a iman ettiyseniz O’nun birliğine teslim olmuş müslümanınsınız. Artık Allah’a tevekkül edin.”¹¹²; “Hani havarilere (Hz. İsa’ya bağlı olanlara): ‘Bana ve peygamberlerime iman edin’ diye ilham etmiştim de onlar, ‘iman ettik, bizim hakiki müslümanlar olduğumuza şahid ol’ demişlerdi.”¹¹³

Görüldüğü gibi, Allah tarafından gönderilen bütün dinlerin adı İslâm, peygamberlerinin ve onlara tâbi olanların da adı müslüman idi. Fakat sonradan, bu saf ve temiz olan isim (İslâm), çeşitli isimler adı altında değiştirilmiştir. İslâm, her asır ve her peygamberin dinidir. Fakat çoğu peygamberin şeriatı ayrıdır. Buna göre din (İslâm) geniş, şümullü bir kavram; şeriat ise, bu dinin içerisinde her bir peygamberin tâkip ettiği yoldur.

Bu ümmet ile geçmiş ümmetlerin şeriatları ayrı olabilir; fakat bizim ile onlar arasında müsavi (aynı) olan bir kelime vardır ki o özdür, temeldir, hiç bir zaman ve hiç bir şarta göre değişmez. Bu gerçeği Yüce Allah şöyle beyan ediyor: “De ki, ey ehl-i kitap, hepimiz bizimle sizin aranızda müsavi olan bir kelimeye gelin; şöyle diyerek: Allah’tan başkasına kulluk etmeyelim; O’na hiç bir şeyi ortak koşmayalım. Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi rabler tanımayalım.”¹¹⁴; “Senden önce gönderdiğimiz her peygambere: ‘Benden başka ilah yoktur, Bana kulluk edin’ diye vahyetmişizdir.”¹¹⁵; “Andolsun ki her ümmete; ‘Allah’a ibâdet edin ve tâğutlardan kaçının’ diye peygamberler gönderdik.”¹¹⁶

İşte, Hz. Adem’den kıyamete kadar her insanın ve her cinnin, hatta bütün kâinatın uyması gereken kural ve gerçek budur. Mü’min bilir ve inanır ki, geçmişte ne kadar nebi ve rasül varsa, onlara uyanlarla beraber müslüman idiler. Onlar Allah’tan başkasına kulluk etmiyorlardı.

Tevhid dininin (İslâm’ın) son halkasını Hz. Muhammed (s.a.s.) teşkil etmektedir. Artık Rasûlullah gönderildiğinden itibaren, Rasûlullah’sız bir din, Rasûlullah’sız bir akide ve inanç olamaz. Öyleyse, yeryüzünde Allah’a bağlanmak isteyenlerin ve müslüman olarak kalmak isteyenlerin rehberi, kılavuzu Rasûlullah’tan başkası olamaz. Zira Rasûl’e itaat Allah’a itaattir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Kim Rasûl’e itaat ederse, muhakkak ki Allah’a itaat etmiş olur. Kim de yüz çevirirse, bu seni üzmesin. Zira seni onlara

111] 3/Âl-i İmrân, 67

112] 10/Yunus, 84

113] 5/Mâide, 112

114] 3/Âl-i İmrân, 64

115] 21/Enbiyâ, 25

116] 16/Nahl, 36

*koruyucu ve gözetici olarak göndermedik (ancak tebliğci olarak gönderdik)."*¹¹⁷

Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede Rasûlüne itaat edenin Allah'a itaat etmiş olduğunu, Rasûl'e isyan edenin de Allah'a isyan etmiş olduğunu haber veriyor. Bunun sebebi, Rasûlullah'ın (s.a.s.) kendi hevâ ve hevesinden konuşmaması ve Allah'ın dinini tebliğ etmesidir.¹¹⁸ Rasûlulah, hiç bir zaman Allah adına kendi kafasından bir şey konuşmaz; kendisine vahyedileni bildirir. Onun için Allah ile Rasûl'ün hükümleri arasında ayrılık, zıtlık, farklılık olamaz.

İslâm akidesi açısından peygamberlik kurumu gerçekten büyük değer taşır. Bu müessese, akidenin ikinci yarısıdır. Peygambere iman, tevhid kelimesinin ikinci kısmıdır. Peygamberlik inancının tezahürleri pratik hayatta mutlaka görülmelidir. Normalde her insan, peygamberlere inandığını söyleyebilir. Fakat bu akide gerçeklere dayandırılırsa görülür ki, mü'min olduklarını iddia eden pek çok insan bu bağdan kopmuştur. Rasûllere iman olsun, diğer iman esaslarına iman olsun, her zaman kulluk ve itaat gerektirir. İtaat ve kullukla beslenmeyen bir iman, iman olarak kalmaz. Günün birinde tamamen söner veya yön değiştirir. Bunun içindir ki, itaat imana bağlı kılınmıştır. Böylece, Allah'a inanan kimse, Rasûl'e bağlanmak zorundadır. Rasûl'e bağlanmayanlar, Allah'a da bağlanmamışlardır.

Kur'an-ı Kerim, peygamberler ve itaat konusunu şöyle açıklıyor: *"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (emir sahiplerine) de. Eğer bir hususta çekişerseniz, onu Allah'a ve Rasûlüne götürünüz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız; bu hem hayırlı ve hem de netice itibariyle en güzeldir."*¹¹⁹ *"Hayır, Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra haklarında verdiğin hükümden dolayı içlerinde bir sıkıntı duymadan (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olamazlar."*¹²⁰ *"Biz peygamberleri ancak itaat olunsunlar diye gönderdik."*¹²¹ *"Allah'a ve O'nun rasûlüne itaat edin ve onların emirlerine ve yasaklarına aykırı hareket etmekten sakının. Eğer itaat etmekten yüz çevirirseniz, bilin ki, Peygamberimiz'e düşen sadece açık bir tebliğdir."*¹²²

Bu âyetlerde mü'minlerin, Allah ile beraber Rasûlü'ne de itaat etmeleri şart koşuluyor. Rasûl'e itaat etmeden İslâm

117] 4/Nisâ, 80

118] Bk. 53/Necm, 3-4

119] 4/Nisâ, 59

120] 4/Nisâ, 65

121] 4/Nisâ, 64

122] 5/Mâide, 92; Ve yine bk. 3/Âl-i İmrân, 132; 47/Muhammed, 33

yaşamamaz. Zira, “Rasûller sadece kendilerine itaat edilsin diye izn-i ilahi ile gönderilmişlerdir.”¹²³ İtaat, imanın ve İslâm'ın şartı ve hudududur. İman edip de Allah'a ve Rasûl'e itaat etmemek boş bir iddiadan başka bir şey değildir. Bu yalan, tâğutla hükmetmek isteyen her yalancının iddiasıdır. Çünkü, münâfıkların alâmeti, devamlı surette itaatten kaçınmaktır. Zira Yüce Allah münâfıklar hakkında şöyle buyurur: “Onlara Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin denildiği zaman, senden büsbütün kaçtıklarını görürsün.”¹²⁴ İtaat, bir akide meselesidir. Mü'min, akidesini sağlam temeller üzerine oturtmalıdır. İslâm'ın ve imanın hududunu çok iyi bilmelidir.¹²⁵

Peygamberlere İman, Onları Örnek ve Önder Kabul Edip Onlara İtaat Etmek İçindir

Peygamberlerin en büyük ve en önemli görevleri, insanların, hakkında ihtilâfa düşerek kendi imkânlarıyla hakkı bulamayacakları alanlarda ihtilâflarını çözümleyici hükümler getirmeleridir: “İnsanlar (aslında) bir tek ümmet (millet) idi. Bu durumda iken Allah, müjde verici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları indirdi.”¹²⁶ İşte bunun için Yüce Allah, her bir kavim için bir nezîr/uyarıcı göndermiştir.¹²⁷ Peygamberlere iman, onların çağrısını kabul etmek, onların izinden gitmek, “olsa da olur, olmasa da” kabilinden insanların tercihine bırakılmış bir tutum değildir. İnsanlar, peygamberlere iman etmekle, onların izinden gitmekle yükümlüdürler. Aksini yaptıkları takdirde her peygamberden ümmeti hakkında şâhitlik etmesi de istenecek ve bu şehâdet, onların kesinleşmiş ceza ve azaplarını daha bir pekiştirici anlam taşıyacaktır. “Allah yolunda hakkıyla cihad edin. O, sizi seçti. Dinde size güçlük vermedi. Babanız İbrahim'in milletine/dinine (uyun). Sizi daha önceden ve bunda (Kur'an'da) 'müslümanlar' diye adlandırdı ki Peygamber size şâhit olsun; siz de insanlar üzerine şâhitlik edesiniz. O halde namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve Allah'a güvenin. O'dur sizin Mevlânız. O, ne güzel mevlâ ve ne güzel yardımcıdır.”¹²⁸ Böylece peygamberler, ümmetlerine karşı, peygamberlere iman edenler de diğer insanlara karşı şâhitlik edecek ve hakkında şehâdet ettikleri kimselerin peygamberlerin gösterdikleri yoldan gidip gitmedikleri hususunda beyanda bulunacaklar; ya da bulunmaları

123] 4/Nisâ, 64

124] 4/Nisâ, 61

125] Ahmed Kalkan, Akaid Ders Notları, 80-83

126] 2/Bakara, 213

127] 35/Fâtır, 24

128] 22/Hacc, 78

istenecektir.

Peygamberlere uymakla yükümlü olmanın yanında, insanın başka sorumlulukları da vardır: Peygamberlerin mesajını yaymak, bu mesajı insanlar arasında uygulanan yegâne din ve şeriat haline getirmek yolunda, peygamberî metod istikametinde cihad etmek, gereken gayreti gösterip hakkıyla mücadele vermek.

Peygamberlerin gösterdiği yoldan başka yolda gitmenin, dünya hayatında sayılamayacak kadar çok olumsuz sonucu ve cezasından ayrı olarak, âhirette de büyük bir cezası vardır. Bu ceza o kadar büyük olacaktır ki, kâfirler dünyada iken peygamberlerin izinden gitmediklerinden, kendilerinden farklı hiçbir meziyetleri olmayan, haktan uzak sapık önderlere uyduklarından dolayı, -faydasını göremeyecekleri bir zamanda- pişman olacaklar ve pişmanlıklarını dile getireceklerdir. Bu durumu Yüce Rabbimiz şöyle tablolastırmaktadır: *"...O gün kâfirlere çok zordur. O günde zâlim, ellerini ısırp: 'Keşke peygamberle birlikte yol almış olsaydım!' der. 'Eyvah bana, keşke filanı dost edinmeseydim. Andolsun ki o, bana geldikten sonra beni haktan saptırdı.' Şeytan insanı yarımsız ve zelil bırakandır."*¹²⁹ İşte bu dünyada şeytanın ardından giderek peygamberlerin yolunu terk edenler, âhirette bu dünyada iken uydukları kimselerden uzaklaşmak isteyecekler; böylelikle azaptan kurtulmayı deneyeceklerdir. Ancak bunun da kendilerine bir faydası olmayacaktır.¹³⁰

Allah, insanlara insan olarak, kendi aralarından peygamberler göndermiş ve onların yolundan gitmelerini, peygamberlerine her hususta itaat etmelerini emretmiştir. Peygamberlerin izinden gitmeyenlere uymak, ya da onların izinden gidilmeyen hallerde baştakilere, ileri gelenlere itaat, Allah'ın yolundan sapmak için gösterilecek geçerli bir mâzeret değildir. Yüce Rabbimiz, peygamberlerin yolundan sapmak için gösterilecek hiçbir mâzereti kabul etmeyecektir. Peygamberlerin getirdikleri yola aykırı yol izleyenlere itaat, -kim olursa olsunlar- meşrû bir itaat değil; *"Yaratan'a isyanı gerektiren hususlarda yaratılmışa itaat yoktur"* şeklindeki nebevî düstur ile ve *"mârufu emredip münkeri nehyetmek"* ilkesi gereğince böylelerini hizaya getirmek gerekir; Onların sapıklıklarının peşinden gitmek değil. Peygamberlerin dışında, uyulan kimsenin büyük yanılgılara düştüğü önemli bir husustur. Uyulan kimselerin peygamberlerin yolundan gitmemeleri halinde kimlikleri, sıfatları, nitelikleri, makamları, yakınlıkları ne olursa olsun, uyanlara âhirette hiçbir fayda sağlayamayacakları, ebedî azaptan

129] 25/Furkan, 26-29

130] Bk. 2/Bakara, 165-167

kurtaramayacakları herkes tarafından gayet açık ve net bir şekilde bilinmelidir. *"Yüzleri ateşte (bir taraftan bir tarafa) çevrileceği o günde diyeceklerdir ki: 'Ne olaydı, biz Allah'a ve Rasûl'e itaat etseydik!' Ve diyecekler ki: 'Rabbimiz, gerçekten biz başkanlarımıza, efendilerimize itaat ettik de, onlar da bizi saptırdılar. Rabbimiz, onlara azaptan iki kat ver ve onları en büyük lânet ile lânetle!"* ¹³¹

İşte âhirette durum böyle olacaktır; peygamberlerden başkalarının yolunu izleyenler için. Peygamberler ise, kendilerine itaat eden ümmetlerine hatalarının affedilmesi için şefaathane olacaklardır. Dünyada her iki tür önderliğin ve bu önderliğe tâbi olmanın farklı sonuçları olduğu gibi; âhirette de aynı farklılık söz konusu olacaktır; hatta daha da geniş boyutlarda...

Gerçekten akıl sahibi olanlar, peygamberlerden başkalarının yolundan gitmeyi düşünmek, akıllarının en ücra köşesinden geçirmek şöyle dursun; bu hayırlı ve biricik doğru yoldan gitmeyenleri gafletlerinden uyandırmak için peygamberlerin açtıkları yolda, gösterdikleri istikamette ve onların metoduyla mücadele eder, cihad ederler...

Peygamberlerin ve –günümüz için söyleyecek olursak- son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.s.) getirmiş olduğu şeriate aykırı bir hüküm ya da hükümleri, düzen ya da düzenleri, kurum ya da kurumları, değer ya da değerleri alternatif olarak göstermek, kabul etmek, onlara çağırmak; bunlar insanlara hükmetmekte iseler, bunları kabul edip rızâ göstermek, izâleleri için çalışmamak, onlara gereken tepkiyi göstermemek; bütün bunlar peygamberin getirdiği şeriatı reddetmek anlamına geleceğinden, iman ile bağdaşmaz. Yani, böyle bir tutum, anlayış ve davranış küfürdür. Çünkü İslâm'ın ve Kur'an'ın üzerinde hassasiyetle durduğu "peygamberlere iman" ilkesine ve kelime-i şehâdetin ikinci bölümü olan "Muhammed'in (s.a.s.) Allah'ın Rasûlü" olduğunu kabul ve ikrar etmeye aykırıdır.

Peygamberlere iman, onlara karşı belli bir edeple edeplenmeyi de gerektirir. Onların dâvetlerini kabul etmek, onların izinden gitmek, uymakla yükümlü olduğumuz bütün hususlarda, yani peygamberlik makamları gereği, kendilerine has olan hususlar dışında kalan bütün alanlarda onlara uymak, bu edebin en önemli yanısıdır.

Peygamber Efendimiz'e karşı –hayatta iken- ümmet fertleri

[131] 33/Ahzâb, 66-68 ve yine bk. 7/A'râf, 38

seslerini yükseltmemekle¹³² yükümlü oldukları gibi, vefatından sonra da kayıtsız şartsız ona uyarak, hükmüne teslim olarak, önüne geçmemekle yükümlüdürler.¹³³ Hiçbir zaman kendilerini ona tercih edemezler. O kendilerine öz canlarından daha yakındır. Onun zevceleri, mü'minlerin anneleridir.¹³⁴ Bu bakımdan onun hanımları, mü'minler için bir kadının saygı ve ihtiram noktasının en zirvesindedirler. Mü'min bir kimsenin onlara annelik nazarından başka türlü bakması mümkün değildir.¹³⁵

Mü'minin Allah'ın peygamberlerine ve özellikle de son peygamber Hz. Muhammed Mustafâ (s.a.s.)'ya karşı konumu şudur: Katıksız, şeksiz, şüphesiz tam bir tasdikın yanında; ona tam anlamıyla uymanın mutlak bir farz olduğunu kabul etmeli; hükümlerini tam bir tasdik ve teslimiyetle karşılayarak dünyada hidâyet üzere olmanın, âhirette de vaad olunan cennete girmenin onun sünnet-i seniyyesine tâbi olmakla mümkün olacağına tam bir yakîn ile inanmalı ve bunu amelî hayatında da ortaya koymalıdır. Onun dışında hiçbir yol gösterici ve önder aramamalı; kendisini, kendisine emir verenleri ve emri ve sorumluluğu altındakileri hep onun gösterdiği yol ile getirdiği şeriat ile uyguladığı ve söylediği sünnet ile ölçüp değerlendirmelidir. Kendisinde ve çevresinde bu ölçülere aykırı gördüklerini ilk fırsatta ve en güzel yolla düzeltme yoluna gitmelidir.¹³⁶

Peygamberlere Vâris Olabilmek

İnsanları ıslahın bedeli ağır, fiyatı çok yüksektir. Bu yüksek fiyatı ödeyecek bir varlık vardır ki o da Yüce Allah'tır (c.c.). Rabbi ile irtibatı zayıflamış veya kopma noktasına gelmiş, yahut da tamamen kopmuş olan insanları tebliğ ve dâvetleriyle irşad eden bu güzel insanlar, ücretsiz gönül erleridir. Ücretleri tamamen Rabbimiz'e aittir.

İlk peygamber Hz. Âdem'den, son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kadar gelmiş olan peygamberler bugün yine tüm tazelikleriyle insanları irşad etmekte, onları Yüce Allah' ımızla barıştıranın mücadelesini vermektedirler. Gerek hayatları ve gerekse temiz sicilleri bizzat Rabbimiz tarafından açıklanmış olan bu gönül erleri kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de sık sık anlatılır ve tüm insanlığa numune olarak gösterilir.

132] 49/Hucurât, 2

133] 49/Hucurât, 1

134] 33/Ahzâb, 6

135] 33/Ahzâb, 53

136] M. Beşir Eryarsoy, İman ve Tavir, s. 59-91

Her biri Allah'ın yolu dediğimiz sırât-ı müstakimin kenarlarında bir nevi nöbet tutmakta ve bu mübarek yoldan çıkmak ve sapmak isteyenlere güzel usulleriyle, temiz tavırlarıyla engel olmaktadırlar.

Gün olmuş insanlar kendi içlerinden bazı büyükleri rab edinmişler, bu sapıtmış kimselere Hz. Nuh gönderilmiş... Gün olmuş insanlar dünyaya meyletmiş, köşk ve saraylarda, yüzme havuzları olan villalarda zevk ve sefaya dalmışlar, Rabbimiz Hz. Sâlih'i görevlendirmiş. Yine gün olmuş insanlar cinsî sapıklığa düşmüş, nikâh yoluyla meşrû olan kadın ve kızları dışlayarak hemcinsleriyle düşüp kalkmaya başlamışlar, derhal Hz. Lut görevlendirilmiş. Saltanat ve müstekbir yaşayışlarıyla yoldan çıkmış olanlara Hz. Süleyman; Allah'a göklerin hâkimiyetini verip yeryüzü egemenliğini vermeyen Firavun'a Hz. Mûsâ; ölçü, tartı ve adâlet mekanizmasını tahrip eden bir topluma Hz. Şuayp; köleliğin, insanı sömürmenin ve sınıfsal bir toplumun yapısını ortaya koymanın zirvesini yaşayan bir topluma Hz. Yusuf; akla ve hayale gelebilecek tüm kötülükleri hayatlarına geçirmiş olan bir başka topluluğa ve hak yol arayışında olan tüm insanlığa ise Hz. Muhammed (s.a.s.) gönderilmişti.

Gönderilmiş olan tüm peygamberler, sırât-ı müstakimde yürüyen yolcuları, Allah adına kollamak ve sapmalara karşı ikaz ve irşad görevlerini noksansız olarak ifa etmişlerdir. Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun.

Batının kendi toplumsal problemlerini çözmek için geliştirdiği formül ve çözüm yollarını olduğu gibi aynen müslüman bir ümmete uygulamak için baskıcı ve dayatmacı zihniyete karşı çıkmak, bir iman borcudur. Bu borcu ödemek durumunda olan her İslâm tebliğcisi ve dâvetçisi bir peygamber vârisidir/olmalıdır.

Sözgelimi, fâize yenik düşmüş bir toplumu, kapitalist sisteme karşı reaksiyoncu bir seviyeye getirmeye çalışan, İslâm'ın bölünmez bir bütün olduğunu söyleyerek bunu icabında hayatıyla ödeyen bir müslüman, peygamber vârisidir.

"Alimler peygamberlerin vârisleridir." buyuran Rasûlullah Efendimiz'e tam manası ile vâris olmak meselesine gelince; Kur'ân'ı öğrenip öğreten, insanları İslâmî yaşayış esasları üzerinde eğiten, nefisleri şirkten ve diğer hastalıklardan temizlemek mücadelesini sürdüren, bütün bunları gerçekleştirmek için ilim, amel, kesin tavır ve numûne olmayı ihmal etmeyen, tefsir, hadis, fıkıh halkaları kurarak, insanları sohbet ve dersleriyle yetiştiren

insanlar, peygamberin vârisleridir. ¹³⁷

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerin hayatından bazı enstantaneler, kesitler sunar. Bundaki temel amaç, o örnekleri müslümanlar güncelleştirsin, benzer konumdaki örnekleri yaşayışlarına geçirsinler; böylece peygamberlerin bıraktığı mirası bölüşsünler. O miras, öyle büyük bir hazinedir ki, o birikimle hem dünyanın hem âhiretin tüm güzel kapıları açılacak, her hastalığa nebevî reçeteler şifa verecek, her probleme nebevî çözümler çare olacaktır. Nu mutlu peygamber vârislerine!

Nebi İle Rasûl Arasında Fark Var mıdır?

(Geleneğin Yanlışından Modern Küfre/Sahte Peygamberliğe)

Nebi ve Rasul kavramları müteradif, yani eşanlamlı ifadelerdir. Kur'an'da "nebi" ve "rasûl" kelimeleri peygamberler için kullanılmıştır. Ancak klâsik anlayışa göre, ikisi arasında şöyle bir fark olduğu belirtilir: Rasul, kendisine kitap ve şeriat gönderilen peygambere denir. Nebi ise, kendisine kitap ve şeriat gönderilmeyip, kendisinden önceki rasulün kitap ve şeriatını insanlara tebliğ eden peygambere denir. O halde her rasûl aynı zamanda nebîdir, ama her nebî rasûl değildir. Çağımızda bazı yalancı peygamberler ve onları savunanlar da bu farkları tersine çevirirler.

Modern mütenebbiler, sahte peygamberliklerinin dine ters düşmediğini güya kanıtlamak için, nebî ile rasûl kavramı arasında olduğunu kabul ettikleri farktan yola çıkarlar. Nebî, kitap verilenlere; rasûl ise, bu mesajı taşıyanlara verilen ad olduğunu ileri sürerler. Hindistan'da Sör Seyyit Ahmet'in başını çektiği modernist akım, bunu iddia eder. Bunlara göre, her nebî aynı zamanda rasûldür; fakat her rasûl nebî değildir. Nebî, hem kendinden önceki kitapları doğrulayıcı, hem de aldığı yeni kitabı insanlara ulaştırıcıdır. Her kitap verilen nebî bir elçidir/rasûldür; fakat her elçiye/rasûle kitap verilmemiştir. Kur'an'dan uydurma deliller bulmaya çalışan bu sahtekârlar, Peygamberimiz'in (s.a.s.) "*hâtemu'l enbiyâ/nebîlerin sonuncusu*" ¹³⁸ olduğunu kesin biçimde ifade edildiğini görüp bir tevile bunu çürütemedikleri için, sahte peygamberlerini, nebî değil de rasûl olarak isimlendirirler. Nebî ve rasûlle ilgili geleneksel yanlış tersinden başka bir yanlışla sürdüren bu kimseler, yalancı peygamberlik kurumunu yeniden işletmeye çalışırlar. Hâlbuki Kur'an, nebî ile rasûl arasında bir fark gözetmiyor.

137] Abdullah Büyük, Müslümana Mesajlar, 79-80

138] 33/Ahzâb, 40

Kur'an'a Göre Nebî ile Rasûl Arasında Fark Yoktur. Nebî, peygamberlerin haber alma, vahiy alma vasıflarına, rasûl ise, alınan mesajın elçiliğini yapma, aktarma vasıflarına işaret etmektedir. Tıpkı adâletli davranmayı ve takvâlı olmayı şahsında birleştiren mü'min gibi. Yani nasıl bir mü'minin aynı anda âdil ve muttakî olması, çelişki arzetmiyorsa, bir peygamberin de aynı anda nebî ve rasûl olması da tenâküz teşkil etmez. Nebî ile rasûl arasındaki fark, sadece kelime anlamları itibarıyladır. Yoksa şeriat alıp almaması, kitap alıp almaması açısından aralarında anlam farkı yoktur. Geleneksel bazı iddialara göre, Hz. İsmail gibi peygamberler sadece nebîdir; kendilerinden önceki rasûlü tekrar ederler. Oysa Kur'an, Hz. İsmail için, hem rasûl, hem de nebî sıfatlarını kullanmaktadır: *"Kitap'ta İsmail'e dair anlattıklarımızı da an. Çünkü o sözünde duran rasûl nebî idi."*¹³⁹ Hz. Hârûn için de Kur'an, Hz. Mûsâ ile beraber her ikisine rasûl demektir: *"Fir'avn'a giderek (ona) deyin ki: 'Biz âlemlerin Rabbinin rasûlüyüz.'" ¹⁴⁰*

Geleneksel görüşün nebî'yi önceki kitabın ve rasûlün mukallidi durumuna indirgemesi çok yanlıştır. Çünkü birçok âyette nebî kavramına kitap nispet edilmiştir. *"Allah, nebîlerden şöyle söz almıştı: 'Bakın, size kitap ve hikmet verdim, şimdi yanınızda bulunanı doğrulayıcı bir rasûl geldiğinde, ona mutlaka yardım edeceksiniz; bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?' demişti. Kabul ettik dediler. O halde şahit olun, Ben de sizinle beraber şahit olanlardanım dedi."*¹⁴¹ Bu âyetten kesin olarak anlaşılmaktadır ki, nebî, kitap ve şeriat olmayan biri değildir. Yine Kur'an'da kendilerine kitap verildiği muhkem olarak Kur'an'da anlatılan peygamberleri nebî olarak vasfetmektedir. *"Nebîlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrâhîm'den, Mûsâ'dan, Meryem oğlu İsâ'dan sağlam bir söz (misak) almışızdır."*¹⁴² Dolayısıyla Kur'an, nebî ile rasûl arasında kitap alıp almamak açısından bir ayrım yapmamaktadır. Kur'an, bazı nebîlere kitap verildiğini belirttiği gibi, rasûllere de kitap verildiğini açıklar: *"Andolsun Biz rasûllerimizi açık delillerle gönderdik. Ve onlarla beraber Kitab'ı, mizan'ı/Inizâmı indirdik ki, insanlar adâleti yerine getirsinler."*¹⁴³ Görüldüğü gibi âyet-i kerime rasûl kavramına kitap nispet edilmiştir. Bu da gösteriyor ki, Kur'an, nebî ile rasûl arasında kavramsal fark gözetmemektedir. Fakat peygamberlerin genel Kur'anî tanımı nebîdir; rasûl, gönderilmekle (irsâl) ve tebliğle, görevin icrâsıyla ilgili bir kavramdır.

139] 19/Meryem, 54

140] 26/Şuarâ, 16

141] 3/Âl-i İmrân, 81

142] 33/Ahzâb, 7

143] 57/Hadîd, 25

Kur'an, Hz. İsmail, Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed'e (s.a.s.) aynı âyetlerde hem nebî, hem rasûl demektir.¹⁴⁴ Hâtemiyetin (son nebî olmanın) sadece nebîlik için söz konusu olduğunu, rasûllük için söz konusu olmadığını iddia etmek, hastalıklı kalplere sahip olanların bir tahrif çabasından ibarettir. Kur'an nebî ile rasûl arasında bir ayrım gözetmediği gibi, şu peygamberler nebî; şunlar da rasûldür diye Kur'an'ın bir beyanı da yoktur. Nebî, genellikle peygamberlerin haber alma, vahiy alma yönünü, rasûl ise genellikle, alınan vahyin elçiliğini yapma yönünü ifade eden kavramlardır. Her peygamber vahiy almıştır (nebî); ve aldığı vahyi tebliğ etmiştir (rasûl). Bu iki vasfı bünyesinde bulundurmayan birine de peygamber denemez. Yani kalbine indirilen vahyin elçiliğini (rasûllüğünü), insanlara iletimini üstlenmeyen birine nebî denemeyeceği gibi, vahiy almayan (nebî olmayan) birine de rasûl denemez. Hz. Muhammed'den (s.a.s.) sonra bir insan, kavramsal anlamda ister rasûl olduğunu, isterse nebî olduğunu iddia etsin, yalancı peygamberdir, müseylimetü'l kezzâbtır. Çünkü nebî de rasûl de istilâhî açıdan peygamberliğe delâlet etmektedir. Her nebî rasûldür; her rasûl de nebîdir.¹⁴⁵

144] 19/Meryem, 54, 51; 7/A'râf, 157; 33/Ahzâb, 40

145] F. Zülaloğlu, Nebî İle Rasûl Arasındaki Fark, Haksöz 66

Peygamber ve Peygamberlikle İlgili Âyet-i Kerimeler

Peygamber Anlamındaki Nebî ve çoğulu Enbiyâ ve Nebiyyûn/Nebiyyîn Kelimelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 75 Yerde:) 2/Bakara, 61, 91, 136, 177, 213, 246, 247, 248; 3/Âl-i İmrân, 21, 39, 68, 80, 81, 84, 112, 146, 161, 181; 4/Nisâ, 69, 155, 163; 5/Mâide, 20, 44, 81; 6/En'âm, 112; 7/A'râf, 94, 157, 158; 8/Enfâl, 64, 65, 67, 70; 9/Tevbe, 61, 73, 113, 117; 17/İsrâ, 55; 19/Meryem, 30, 41, 49, 51, 53, 54, 56, 58; 22/Hacc, 52; 25/Furkan, 31; 33/Ahzâb, 1, 6, 7, 13, 28, 30, 32, 38, 40, 45, 50, 50, 53, 53, 56, 59; 37/Sâffât, 112; 39/Zümer, 69; 43/Zuhurf, 6, 7; 49/Hucurât, 2; 60/Mümtehine, 12; 65/Talâk, 1; 66/Tahrîm, 1, 3, 8, 9. Peygamberlik Anlamındaki Nübüvvet Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 5 Yerde:) 3/Âl-i İmrân, 79; 6/En'âm, 89; 29/Ankebût, 27; 45/Câsiye, 16; 57/Hadîd, 26. Elçi/Peygamber Anlamına Gelen Rasûl ve Çoğulu Rusul Kelimelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 332 Yerde:) 2/Bakara, 87, 87, 98, 101, 108, 129, 143, 143, 151, 214, 253, 279, 285, 285; 3/Âl-i İmrân, 32, 49, 53, 81, 86, 101, 132, 144, 144, 153, 164; 172, 179, 179, 183, 183, 184, 194; 4/Nisâ, 13, 14, 42, 59, 59, 61, 64, 64, 69, 79, 80, 83, 100, 115, 136, 136, 136, 150, 150, 152, 157, 164, 164, 165, 165, 170, 171, 171; 5/Mâide, 12, 15, 19, 19, 32, 33, 41, 55, 56, 67, 70, 70, 75, 75, 83, 92, 92, 9, 104, 109, 111; 6/En'âm, 10, 34, 61, 124, 130; 7/A'râf, 35, 37, 43, 53, 61, 67, 101, 104, 157, 158, 158; 8/Enfâl, 1, 1, 13, 13, 20, 24, 27, 41, 46; 9/Tevbe, 1, 3, 3, 7, 13, 16, 24, 26, 29, 33, 54, 59, 59, 61, 62, 63, 65, 70, 71, 74, 80, 81, 84, 86, 88, 90, 91, 94, 97, 99, 105, 107, 120, 128; 10/Yûnus, 13, 21, 47, 50, 74, 103; 11/Hûd, 59, 69, 77, 81, 120; 12/Yûsuf, 110; 13/Ra'd, 32, 38, 38; 14/İbrâhîm, 4, 9, 10, 11, 13, 44, 47; 15/Hicr, 11; 16/Nahl, 35, 36, 113; 17/İsrâ, 15, 77, 93, 94, 95; 18/Kehf, 106; 19/Meryem, 19, 51, 54; 20/Tâhâ, 47, 96, 134; 21/Enbiyâ, 25, 41; 22/Hacc, 52, 75; 23/Mü'minûn, 32, 44, 44, 51, 69; 24/Nûr, 47, 48, 50, 52, 52, 54, 54, 56, 62, 62, 63; 25/Furkan, 7, 27, 30, 37, 41; 26/Şuarâ, 16, 27, 107, 125, 142, 162, 178; 28/Kasas, 47, 59; 29/Ankebût, 18, 31, 33; 30/Rûm, 9, 47; 33/Ahzâb, 12, 21, 22, 22, 29, 31, 33, 36, 36, 40, 53, 57, 66, 71; 34/Sebe', 45; 35/Fâtır, 1, 4, 25; 36/Yâsin, 30; 38/Sâd, 14; 39/Zümer, 51; 40/Mü'min, 5, 22, 34, 50, 51, 70, 78, 78, 83; 41/Fussilet, 14, 43; 42/Şûrâ, 51; 43/Zuhurf, 29, 45, 46, 80; 44/Duhân, 13, 17, 18; 46/Ahkaf, 9, 35; 47/Muhammed, 32, 33; 48/Fetih, 9, 12, 13, 17, 26, 27, 28, 29; 49/Hucurât, 1, 3, 7, 14, 15; 50/Kaf, 14; 51/Zâriyât, 52; 57/Hadîd, 7, 8, 19, 21, 25, 25, 27, 28; 58/Mücâdele, 4, 5, 8, 9, 12, 13, 20, 21, 22; 59/Haşr, 4, 6, 6, 7, 7, 7, 8; 60/Mümtehine, 1; 61/Saff, 5, 6, 6, 9, 11; 62/Cum'a, 2; 63/Münâfikun, 1, 1, 5, 7, 8; 64/Teğâbü'n, 6, 8, 12, 12; 65/Talâk, 8, 11; 69/Haakka, 10, 40; 72/Cinn, 23, 27; 73/Müzzemmil, 15, 15, 16; 77/Mürselât, 11; 81/Tekvîr, 19; 91/Şems, 13; 98/Beyine, 2. Gönderilmiş Rasûl/Peygamber Anlamına Gelen Mürsel ve Çoğulu Mürselûn/Mürselîn Kelimelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 35 Yerde:) 2/Bakara, 252; 6/En'âm, 34, 48; 7/A'râf, 6, 75, 77; 13/Ra'd, 43; 15/Hicr, 57, 61, 80; 18/Kehf, 56; 25/Furkan, 20; 26/şuarâ, 21, 105, 123, 141, 160, 176; 27/Neml, 10, 35; 28/Kasas, 7, 65; 36/Yâsin, 3, 13, 14, 16, 20, 52; 37/Sâffât, 37, 123, 133, 139, 171, 181; 51/Zâriyât, 31. Elçilik/Peygamberlik Anlamına Gelen Risâlet ve Çoğulu Risâlât Kelimelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 10 Yerde:) 5/Mâide, 67; 6/En'âm, 124; 7/A'râf, 62, 68, 79, 93, 144; 33/Ahzâb, 39; 72/Cinn, 23, 28. Peygamberlere İman ve Peygamberlik Konularındaki Âyetler Peygamberlere İman Etmek: 2/Bakara, 98, 136-137, 177, 253, 285; 3/Âl-i İmrân, 84; 4/Nisâ, 64, 136, 150, 152, 171; 5/Mâide, 12, 32, 99, 109, 111; 6/En'âm, 34, 86-87, 89, 130; 7/A'râf, 53; 10/Yûnus, 103; 17/İsrâ, 15, 55; 18/Kehf, 106; 21/Enbiyâ, 6-9; 42/Şûrâ, 13; 44/Duhân, 5. Mü'minler, Peygamberler Arasında Ayırım Yapmazlar: 2/Bakara, 135-137, 285; 3/Âl-i İmrân, 84; 4/Nisâ, 150-152. Peygamberlerin Bazılarına Üstün Özellikler Verilmiştir: 2/Bakara, 253; 17/İsrâ, 55. Allah, Peygamberliği Dilediği Kimseye Verir: 3/Âl-i İmrân, 74; 6/En'âm, 88; 14/İbrahim, 11; 16/Nahl, 2; 17/İsrâ, 55; 28/Kasas, 68; 40/Mü'min, 15; 62/Cum'a, 4. Peygamberleri Yalanlayanlar: 3/Âl-i İmrân, 137; 6/

En'âm, 11, 42-45; 7/A'râf, 94-96, 101; 10/Yûnus, 13, 47; 12/Yûsuf, 13, 47; 12/Yusuf, 110; 13/Ra'd, 42; 14/İbrahim, 9, 46; 16/Nahl, 26, 36; 17/İsrâ, 76-77; 19/Meryem, 42-45; 23/Mü'minûn, 44; 25/Furkan, 39; 30/Rûm, 47; 35/Fâtır, 26; 37/Saffât, 72-74; 38 Sâd, 1-4, 11-14; 39/Zümer, 25-26; 40/Mü'min, 5-6, 22, 83; 43/Zuhuf, 6-8, 24-25; 50/Kaf, 12-14; 58/Mücâdele, 5-6; 64/Teğâbûn, 5-6; 69/Hakka, 9-10. Peygamberlere Düşmanlık Edenler: 2/Bakara, 98; 13/Ra'd, 42. Peygamberlerin Şeriatlerinin Çeşitli Olmasının Hikmetleri: 5/Mâide, 48. Peygamberlere Mücize ve Kitap Verilmiştir: 16/Nahl, 44; 57/Hadîd, 25. Peygamberler, Kıyamet Gününde Ümmetleri Üzerine Şahit Olarak Bulunacaklardır: 16/Nahl, 84, 89; 17/İsrâ, 71; 28/Kasas, 75. Peygamberleri İnkâr: 4/Nisâ, 136, 150-151; 6/En'âm, 89, 148; 10/Yûnus, 74; 16/Nahl, 63; 17/İsrâ, 94-96; 43/Zuhuf, 6-7; 51/Zâriyât, 52-53. Bütün Peygamberlere Selâm: 37/Saffât, 181. Her Ümmete Peygamber Gönderilmiştir: 4/Nisâ, 41; 10/Yûnus, 47; 15/Hicr, 10; 16/Nahl, 36; 26/Şuarâ, 208-209; 28/Kasas, 47; 30/Rûm, 47; 35/Fâtır, 24; 37/Saffât, 72-74; 43/Zuhuf, 6. Peygamberlere İtaat: 4/Nisâ, 64, 70; 7/A'râf, 35. Kıssaları/Hikâyeleri Anlatılan ve Anlatılmayan Peygamberler: 4/Nisâ, 164; 6/En'âm, 83-87, 89; 21/Enbiyâ, 48-91; 40/Mü'min, 78. G- Peygamberlerin Görevleri ve Özellikleri Peygamberler, Beşir ve Nezirler (Rahmet Müjdecileri ve Azap Habercileridir): 2/Bakara, 213; 4/Nisâ, 165; 6/En'âm, 48; 18/Kehf, 56; 34/Sebe', 34; 53/Necm, 56. Peygamberler, Kendilerine Kesinlikle Kulluk İstemezler: 3/Âl-i İmrân, 79-80; 21/Enbiyâ, 90; 27/Neml, 45; 33/Ahzâb, 7-8. Peygamberler, Kendiliklerinden Hiçbir Şey Getirmezler: 40/Mü'min, 78. Peygamberler, Eziyetlere Sabrederler: 6/En'âm, 34; 14/İbrahim, 12; 33/Ahzâb, 69; 35/Fâtır, 4; 46/Ahkaf, 35. Peygamberler, Allah'ın Hidâyet Ettiği Kimselerdir: 6/En'âm, 90; 19/Meryem, 58. Yalançı Peygamberler: 6/En'âm, 93. Peygamberlerin Gönderilmesi, Allah'ın Zulûm İle Yok Edici Olmadığındandır: 6/En'âm, 131; 7/A'râf, 6; 26/Şuarâ, 208-209; 28/Kasas, 47; 34/Sebe', 34. Peygamberler de, Sorguya Çekilecektir: 7/A'râf, 6-7; 33/Ahzâb, 7-8. Bütün Peygamberlerle Alay Edilmiştir: 13/Ra'd, 32; 15/Hicr, 11-12; 21/Enbiyâ, 41. Peygamberler, Allah'ın İznî Olmadan Mücize Gösteremezler: 13/Ra'd, 38. Peygamberler, Kendi Kavimlerinin Dilleriyle Gelirler: 14/İbrahim, 4. Peygamberlerin Görevleri Tebliğdir: 16/Nahl, 35; 29/Ankebût, 18; 33/Ahzâb, 7-8, 39. Peygamberler, Beşerdir/İnsandır: 17/İsrâ, 94-95; 21/Enbiyâ, 8; 22/Hacc, 75; 25/Furkan, 20. Şeytan, Peygamberler Üzerinde Etkili Olamaz: 22/Hacc, 52-53. Peygamberler, Güzel Amel ile Emredilmişlerdir: 23/Mü'minûn, 51. Bütün Peygamberlerin Getirdiği Ortak Prensip: 6/En'âm, 90; 21/Enbiyâ, 92; 23/Mü'minûn, 51-52; 42/Şûrâ, 13; 43/Zuhuf, 45; 87/A'lâ, 14-15, 18-19. Peygamberler Mâsumdurlar: 38/Sâd, 48-49. Peygamberler, Emaneti Korurlar: 3/Âl-i İmrân, 161. Peygamberler, Allah'a ibâdetle Dâvet Ederler: 3/Âl-i İmrân, 79-80; 21/Enbiyâ, 90; 27/Neml, 45; 33/Ahzâb, 7-8. Peygamberleri Yalanlamak ve Onlara İsyân: Peygambere İsyân: 4/Nisâ, 14, 42, 80, 115; 5/Mâide, 56; 8/Enfâl, 27; 9/Tevbe, 61, 63; 22/Hacc, 78; 33/Ahzâb, 36; 72/Cin, 23. Peygamberleri Yalanlayanların Kötü Sonları: 3/Âl-i İmrân, 137; 6/En'âm, 11, 42-45; 7/A'râf, 94-96, 101; 10/Yûnus, 13, 47; 12/Yusuf, 110; 13/Ra'd, 42; 14/İbrahim, 9, 46; 16/Nahl, 26, 36; 17/İsrâ, 76-77; 19/Meryem, 59; 22/Hacc, 42-45; 23/Mü'minûn, 44; 25/Furkan, 39; 30/Rûm, 47; 35/Fâtır, 26; 37/Saffât, 72-74; 38/Sâd, 1-4, 11-14; 39/Zümer, 25-26; 40/Mü'min, 5-6, 22, 83; 43/Zuhuf, 6-8, 24-25; 50/Kaf, 12-14; 58/Mücâdele, 5-6; 64/Teğâbûn, 5-6; 69/Hakka, 9-10. Peygambere Karşı Gelmek ve Çok Soru Sormak, Yok Oluş Sebebidir: 5/Mâide, 101-102. Peygamber Gönderilmeyen Toplumlara Azap Edilmez: 17/İsrâ, 15; 26/Şuarâ, 208-209; 28/Kasas, 59. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.): Peygambere Biat Etmek: 48/Feth, 10, 18. Peygambere İtaat Etmek: 3/Âl-i İmrân, 31-32, 132; 4/Nisâ, 13, 59, 64, 69-70, 80; 5/Mâide, 92; 7/A'râf, 157-158; 8/Enfâl, 1, 20, 46; 9/Tevbe, 71; 24/Nûr, 51-52, 54, 56; 33/Ahzâb, 36, 71; 47/Muhammed, 33; 48/Feth, 17; 58/Mücâdele, 13; 59/Haşr, 7; 64/Teğâbûn, 12. Peygamberin ve Mü'minlerin Yolundan Ayrı-

lanlar: 4/Nisâ, 115; 28/Kasas, 85. Peygamber Güzel Ahlak Örnekleri Vardır: 33/Ahzâb, 21; 68/Kalem, 4. Peygamberimiz'e Salevat Getirmek: 33/Ahzâb, 56. Peygamberimiz Rahmettir: 9/Tevbe, 61, 128; 21/Enbiyâ, 107; 28/Kasas, 46; 44/Duhân, 6.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

- 1- İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 245-284
- 2- İtikad Üzerine, İhsan Eliaçık, Şafak Y. s. 93-102
- 3- Kur'an'da Mü'minlerin Özellikleri, Beşir İslâmoğlu, Pınar Y. s. 89-93
- 4- Allah'a İman ve Altı Esası, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. s. 93-103
- 5- İslâm'da İnanç Esasları, Heyet, İFAV Y. s. 161-210
- 6- İslâm'da İnanç Sistemi, Ferit Aydın, Kahraman Y. s. 254-271
- 7- İslâm'ın İnanç İlkeleri, Mevlüt Uyanık, Esin Y. 133-155
- 8- İslâm'da İnanç Konuları ve İtikadi M. Süleyman Uludağ, Marifet Y. s. 185-208
- 9- İnancımız, Ömer Küçükağa, Buruc Y. s. 103-144
- 10- İlmihal, İslâm Araştırmaları Merkezi Y. c. 1, s. 106-117
- 11- Yahudileşme Temayülü, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 96-99
- 12- İman ve Tavır, M. Beşir Eryarsoy, Şafak Y. 59-91
- 13- İnanmak ve Yaşamak, Ercüment Özkan, Anlam Y. c. 1, s. 31-47; 59-70
- 14- İnanç ve Amelde Kur'anî Kavramlar, Muhammed el-Behiy, Yöneliş Y. s. 113-116
- 15- Şâmil İslâm Ansiklopedisi, Şâmil Y. c. 4, s. S.
- 16- Tevhid, Muhammed Kutub, Risale Y. s. 243-330
- 17- Merak Ettiklerimiz, Adem Tatlı, Mehmet Dikmen, Cihan Y. s. 143-162
- 18- İslâmî Hareketin Tarihi Seyri, Beşir İslâmoğlu, Denge Y. s. 11-150
- 19- İslâm Siyaset İlişkileri, Süleyman Uludağ, Dergâh Y. s. 72-77
- 20- Psikoloji Açısından Hz. Peygamber'in İbadet Hayatı, Hâbil Şentürk, Bahar Y. s. 12-25
- 21- Kur'an'da İman Psikolojisi, Abdurrahman Kasapoğlu, Yalnızkurt Y. s. 132-137
- 22- Kur'an'da Tevhid, Mehmet Kubat, Şafak Y. s. 89-100
- 23- Mekke Rasûllerin Yolu, Ali Ünal, Pınar Y. s. 41-59; 64-74
- 24- Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 505-514
- 25- Kuram ve Eylem, M. Hüseyin Fadlullah, Akademi Y. c. II, s. 107-221
- 26- Ana Konularıyla Kur'an, Fazlur Rahman, Fecr Y. s. 177-223
- 27- Kur'an'ın Ana Konuları, M. Sait Şimşek, Beyan Y. 93-126
- 28- Kur'an'da Bazı Kavramlara Bakış, Ömer Dumlu, Anadolu Y. s. 253-266
- 29- İnançla İlgili Temel Kavramlar, Mehmet Soysaldı, Çağlayan Y. s. 140-151
- 30- İslâm'ın Temel Kavramları, Hüseyin K. Ece, Beyan Y. s. 487-489; 506-508; 525-528
- 31- Müslümana Mesajlar, Abdullah Büyük, Suffe Y. s. 79-83
- 32- Peygamberler, Seyyid Kutub, Ravza Y.
- 33- Peygamberler, Safvet Senih, Nil A.Ş. Y.
- 34- Peygamberler Aydınların Önderleri, Abdülkerim Sürüş, Kıyam Y.
- 35- Peygamberler Tarihi I-II, M. Âsım Köksal, T. Diyanet Vakfı Y.
- 36- Peygamberler Tarihi, İlhami Ulaş, Osmanlı Y.
- 37- Peygamberler Tarihi, Bünyamin Ateş, Nesil Basım Yayın
- 38- Peygamberler Tarihi, Mustafa Necati Bursalı, Ölçü Y.

- 39- Peygamberler Tarihi, Mehmet Dikmen, Cihan Y.
- 40- Peygamberler Tarihi, 1, 2, 3, Ahmet Lütfi Kazancı, Nil A.  .
- 41- Peygamberler Tarihi, Ahmet Behçet, Uysal Kitabevi Y.
- 42- Peygamberlerden K ssalar, Muhammed el-Habe ,  klim Y.
- 43- Peygamberlerin Hayat , Seyyid Kutub, Ravza Y.
- 44- Peygamberlerin Hayat , S. Kutub-Abdülkadir C de es-Sahhar,  sl mo lu Y.
- 45- Peygamberlerin Hayat , Ebu'l Hasan en-Nedv , Risale Y.
- 46- Peygamberlerin K ssaları, Ebu'l Hasan en-Nedv , Arslan Y.
- 47- Peygamberlerin Mucizeleri, H.  brahim Acıpayaml , Tu ra Y.
- 48- Peygamberlik ve Peygamberler, Muhammed Ali S b ni, Kültür Basın Ya-yın Birliği Y.
- 49- Peygamberler Tarihi,  sma l Yiğit, Kayıhan Y.
- 50- Dâvet  yk leriyle Peygamberlerimiz, Münire Dani , Tima  Y.
- 51- Nebiler Silsilesi I-IV, Osman Nuri Topba , Erkam Y.
- 52- Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygam. ve Tevhid Mücadelesi, 1, 2, 3, M. Solmaz,  . L. Çakan, Nesil/Ensar
- 53- Kur'an'da Peygamber, Muhittin Akgün, Işık Y.
- 54- Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz, Afif Abdülfettah Tabbara, Gonca Y.
- 55- Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber, Muhittin Akg l, Işık Y.
- 56- Kur'an'ın Tanıttı ı Peygamberler, A. Lütfi Kazancı, Nil A.  .
- 57- Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayat , Mevdudi, Pınar Y.
- 58- Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'de N b vv t, Basılmamış Doktora Tezi
- 59- M  riklerin Vahye ve Rasullere Karşı Aldığı Tavrılar, Cengiz Duman, Hak-söz 46-47 (Ocak 95)
- 60- Nebi ile Rasûl Arasındaki Fark, F. Z lalo lu, Haks z 66 (Eylül 96), s. 29-33

İMAM

- İmam; Anlam ve Mâhiyeti
- Kur'ân-ı Kerim'de İmam Kavramı
- Hadis-i Şeriflerde İmam Kavramı
- İmâmet-i Kübrâ
- İmâmet Sisteminin Temel Özellikleri
- İmâmetin Önemi
- İzinden Gidilen Önderler; Takvâ İmamları ve Küfür İmamları
- Zâlim ve Fâsığın İmameti
- Zâlim ve Fâsık İmama Karşı Kıyam Hakkı
- Cemaat/Teşkilât İmamlığı
- Namaz İmamlığı

"Bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince; 'Ben seni insanlara imam/önder yapacağım' demişti. 'Soyumdan da (imamlar/önderler yap, yâ Rabbi!)' dedi. Allah: 'Ah-dim zâlimlere ermez (onlar için söz vermem)' buyurdu." ¹

İmam; Anlam ve Mâhiyeti

"İmam" kelimesinin sözlük anlamı; önde olan, kendisine uyulan, önder, lider demektir. "İmam" kelimesi, anne demek olan "el-ümm" kelimesinden türemiştir. "Ümmet" kavramı da aynı köke dayalı olarak; bir köke, bir öze, bir anne gibi asıla bağlı olan mânâsına gelir.

"İmam", bir anlamda "ümmet"in önderidir. "İmam", kendisine uyulan bir liderdir. Bir kök durumundadır ve arkasında bir cemaat vardır. Bu cemaat de bir imamın/önderin peşinde olduğu için "ümmet" adını almaktadır. Ümmetsiz imam, imamsız ümmet olmaz.

İslâm hukukunda "imâmet", dünyayı din ile idâre etmekte peygamberliğe vekâlet etmektir. Müslümanların işlerini yönetmek için Rasûlullah'a vekil olana da imam denir. "İmam",

1] 2/Bakara, 124

müslümanların özel bir seçim sistemi olan “biat”ı ile seçilen, ümmetin (müslüman toplumun) din ve dünya siyasetini idare etmek üzere seçilmiş müslüman önderlere denir. Bu mânâda ‘imam’, İslâm’la yönetilen bir ülkenin müslüman başkanıdır. Bu imama “ulu’l-emr”, “halîfe”, “emîru’l-mü’minîn” de denilir. Mü’minler, kendi zamanlarında müslümanların serbest biatıyla (özel seçimiyle) iş başına gelen imama tâbi olmak durumundadırlar. Böyle bir imama biat etmeden ölen müslümanlar hata etmiş olurlar.

Namaz kıldırmak için önde olanlara da, “namaz imamı, namazda önder” denmiştir. Çünkü o da namazda önde bulunmaktır ve arkasında bir cemaat (bir ümmet) namaz için toplanmaktadır. Namazda ümmet durumunda olan cemaat, ümm (ana, kök, asıl, önder) durumundaki imama yani cemaatin liderine uymaktadırlar.

İnsanların kendilerine uyup ilimlerinden ve ictihadlarından faydalandıkları **büyük âlimlere de “imam” denilmiştir.** Çünkü insanlar, herhangi bir meselede onların fikirlerinin etrafında toplanmakta ve onların ictihadının rehberliğinde sorunlarına çözüm bulmaktadır. Mezhep imamları bu mânâdadır. İmam A’zam, İmam Şâfii, İmam Ahmed bin Hanbel gibi.

Ayrıca **hadis ilminde otorite olan**, en bilgili, hadis ilminde peşinden gidilen **büyük âlimlere de hadiste “imam” denilmiştir.** İmam Buhârî, İmam Müslim gibi.

Peygamberimiz’in kızı Hz. Fâtıma (r. anhâ) ile Hz. Ali’nin (r.a.) soyundan gelen önderlere de “imam” adı verilmektedir. Bu temiz soydan silsile yoluyla gelen önderlere ‘Ehl-i Beyt imamları’ denilmektedir ki sayıları on iki tanedir.² İmam Ali, İmam Câfer-i Sâdık, İmam Zeynelâbidin gibi.

Kur’an-ı Kerim’i güzel okuma ilmi olan **kıraat ilminde üstün bir yeri olan âlimlere de “kıraat imamları” denilmiştir.**

Dikkat edilirse, bunların tümünde bir önderlik ve peşinde olan bir cemaat olgusu (ümmet) sözkonusudur. “İmam”, özet olarak, bir topluluğa önder olan demektir. Günümüz Türkiye’sinde, imam kavramının diğer bütün anlamları kaybolmuş ve yalnızca namaz/câmi imamlığı mânâsı kalmıştır. O da, çoğunluğun kafasında basit karşılığı olan bir kavramdır.

Görünen o ki, bugün paramparça olan İslâm ümmetini ilimde, siyasette ve toplumsal hayatta bir araya toplayacak müslüman

2] Bk. Buhârî, Ahkâm; Müslim, İmâre 9, hadis no: 1821

imamlara -önderlere, rehberlere- ihtiyaç vardır. Müslümanların bi-atıyla (özel ve serbest tercih ve onaylamasıyla seçilmiş) halifelere de 'imam' denildiğini tekrar hatırlayalım. Müslümanlar, bu şekilde seçilmiş bir imamın önderliğinde her tür işlerini ve ibâdetlerini daha iyi yerine getirirler, yaşadıkları coğrafyayı daha iyi ıslah ve tanzim ederler.

Müslümanlar, her devirde bol miktarda meydanda olan "küfür ve şirk" imamlarını çok iyi tanımalı, onların peşinden gitmemelidir. Onların kurduğu düzenlere, ortaya koydukları dünya görüşlerine ve hayat anlayışlarına karşı dikkatli olmalıdır.³

Kur'ân-ı Kerim'de İmam Kavramı

Kur'ân-ı Kerim'in adlarından biri de 'Ümmü'l Kitab'dır. Yani kitapların anası, kaynağı, kökü.⁴ Kur'ân-ı Kerim, aynı zamanda 'İmâmü'l Mübin'dir. Yani apaçık önder, yol gösterici, birleştirici, önde olandır. 'İmam', Yâsin Sûresinde, kaderin yazıldığı yer, Levh-i Mahfuz anlamında kullanılmıştır.⁵ Kur'ân'da; takvâ sahiplerine önder olma isteği ve bu konudaki duâ övülmüştür.⁶ Demek ki imam (lider, önder) olmak bir nimet ve bir şereftir.

Kur'ân-ı Kerim, Hz. İbrâhim'e (a.s.), 'insanların imamı' sıfatını vermektedir. İbrâhim (a.s.), büyük peygamberlerdendir ve Tevhîdin babası sayılmaktadır. O bu mânâda bütün insanların önderidir. Yahûdiler ve hristiyanlar günümüzde bile İbrâhim'i (a.s.) severler.⁷ İbrâhim (a.s.) soyundan gelen peygamberler de insanlığa birer imamdır.⁸

'İmam', etrafında bir topluluk (ümme) toplayan, onları peşinden götüren, onlara yol gösteren insandır. İmam makamında olan önderler, insanları hidâyete ve kurtuluşa götürdükleri gibi, peşine takılanları ateşe sürükleyenler de vardır.⁹ Bunlar, "eimme-i küfr"dür, küfrün imamları, kâfirlerin önderleridir. Faziletli insanlara, mü'minlere, takvâ sahiplerine imam olmak ne kadar şerefli bir rütbe ise, inkârcılara ve günahkârlara imam olmak da o kadar şerefsiz ve aşağılık bir iştir. Kıyâmet günü bütün insanlar, kendilerine yol gösteren veya peşinden gittikleri, izini takip ettikleri imamlarıyla (önderleriyle) beraber diriltilecek ve o şekilde hesaba

3] Hüseyin K. Ece, İslâm'ın Temel Kavramları, s. 302

4] 43/Zuhuruf, 1-4

5] 36/Yâsin, 12

6] 25/Furkan, 74

7] 2/Bakara, 124

8] 21/Enbiyâ, 73

9] 9/Tevbe, 12; 28/Kasas, 41

çekileceklerdir.¹⁰

“İmam” kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de tekil olarak 7, çoğul olarak da 5 olmak üzere toplam 12 yerde geçmektedir. İmam kelimesi, bu âyetlerde şu anlamlarda kullanılmıştır:

a- İyilik önderleri: Kur’an’da “imam” kavramı, daha çok önder, iyilik önderleri anlamında kullanılır. Bazı peygamberler imam olarak vasıflandırılır,¹¹ bazı iman edip takvâ sahibi kimselerin muttakîlere imam olmak için duâ ettikleri vurgulanır.¹² Tüm bu âyetlerdeki kullanım, iyilik önderleri anlamındadır.

b- Kötülük önderleri: Kur’an, küfrün imamlarıyla savaşılmamasını emreder.¹³ Yine, bazı yöneticiler, insanları ateşe çağıran imamlardır.¹⁴ İnsanlara önderlik edenlerin bir kısmı, onlara kötülük yaparak dünyada huzursuz eden ve âhirette cehenneme sürükleyen kimseler olabilir. Meselâ, Firavun, kötülük timsali önder olarak gösterilir.¹⁵ Bu âyetlerdeki imam kavramı, kötülük önderi anlamındadır.

Görüldüğü gibi imam kavramı, genel olarak hak önderleri anlamında kullanıldığı halde, küfrün lider ve önderleri için de kullanılır. “İmam” lafzı mutlak (genel) anlamda kullanıldığı zaman, bâtil imamlara kullanılmaz. Kur’an’da küfür imamlarının anlatılması, hep kayıtlı olarak (“küfür imamları” şeklinde) gelmiş, mutlak bir ifade ile (sadece “imam” şeklinde) kullanılmamıştır. Kâfirler imam/önder olamayacaklarından, kâfirlerin önderlerine mutlak olarak “imam” ismi verilemez; ancak “kâfirlerin imamları” şeklinde kullanılır.

c- Kitap ve peygamber: Kur’an’da “imam” kavramına, önder anlamının yanında, kitap ve peygamber mânâsı da verilir.¹⁶

d- Levh-i Mahfuz: İmam kelimesinin Kur’an’da diğer bir anlamı, Levh-i Mahfuz’dur.¹⁷ Levh-i Mahfuz; Allah tarafından takdir olunmuş şeylerin yazılı olduğu mânevî levha, kitap demektir.

e- Yol: İmam kelimesi, bir âyette de yol anlamına kullanılmıştır.¹⁸ Yola imam denilmesi, yolun uyulup izlenmesiyle ilgilidir.

10] 17/İsrâ, 71-72

11] 2/Bakara, 214

12] 25/Furkan, 74

13] 9/Tevbe, 12

14] 28/Kasas, 41

15] 28/Kasas, 39-41

16] 17/İsrâ, 71

17] 36/Yâsin, 12

18] 15/Hicr, 79

"Bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince; 'Ben seni insanlara imam/önder yapacağım' demişti. 'Soyumdan da (imamlar/önderler yap, yâ Rabbi!)' dedi. Allah: 'Ah-dim zâlimlere ermez (onlar için söz vermem)' buyurdu." ¹⁹

"Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün imamlarına/önderlerine karşı savaşın. Çünkü onların yemin (diye bir şeyleri) yoktur. (Onlara karşı savaşırsanız) umulur ki küfre son verirler." ²⁰

"Rabbin tarafından gelmiş açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbin-den bir şâhidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir imam/önder ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitab'ı (elinde) bulunan kimse, (inkârcılar gibi) midir? Çünkü bunlar, ona (Kur'an'a) inanırlar..." ²¹

"Eyke halkı da gerçekten zâlim idiler. Fakat Biz, onlardan da intikam aldık. Bu yerlerin ikisi de (Eyke ve Hicr) açık bir imam/yol üzerindedir." ²²

"Her insan topluluğunu, imamları/önderleri ile birlikte çağıracağımız günde kimlerin amel defterleri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okurlar." ²³

"Ona (İbrâhim'e), İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya'kub'u lütfettik; her birini sâlih insanlar yaptık. Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren imamlar/önderler yaptık ve kendilerine, hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Onlar, Bize ibâdet eden kimselerdi." ²⁴

"Ve onlar (iman edip tevbe edenler), 'Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine imam/önder kıl!' derler." ²⁵

"Biz istiyoruz ki, o yeryüzünde müstaz'afalara (güçsüz düşürülenlere) lütufta bulunalım, onları imamlar/önderler yapaalım, onları vârisler kılalım (ötekilerin yerini aldıralım)." ²⁶

"Onları (Firavun ve askerlerini) (insanları) ateşe çağıran imamlar/öncüler kıldık. Kıyâmet günü onlar yardım görmeyeceklerdir." ²⁷

"Sabrettikleri ve âyetlerimize yakînî olarak (kesin bir şekilde) iman

19] 2/Bakara, 124

20] 9/Tevbe, 12

21] 11/Hûd, 17

22] 15/Hicr, 78-79

23] 17/İsrâ, 71

24] 21/Enbiyâ, 72-73

25] 25/Furkan, 74

26] 28/Kasas, 5

27] 28/Kasas, 41

ettikleri zaman, onların içinden, emrimizle doğru yola ileten imamlar/rehberler yaptık.”²⁸

“Şüphesiz ölüleri ancak Biz diriltiriz. Önden gönderdikleri işleri ve bıraktıkları eserleri yazarız. Zâten Biz, her şeyi apaçık bir imam/kitap (olan Levh-i Mahfûz'da) sayıp yazmışızdır.”²⁹

“Ondan önce de bir rahmet ve imam/rehber olarak Mûsâ'nın kitabı vardır. Bu (Kur'an) da, zulmedenleri uyarmak ve muhsinlere/iylilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisânıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır.”³⁰

Hadis-i Şeriflerde İmam Kavramı

“İnsanlar üzerinde olan büyük imam, çoban (gibi)dır. (Çobanın sürüden sorumlu olduğu gibi) O da halkından sorumludur.”³¹

“Kim imama bey'at etmeden ölürse, câhiliyye ölümü (gibi bir ölüm) ile ölür.”³²

“Üç kişi sefere çıktıkları zaman içlerinden birini emir tâyin etsinler.”
“Üç kişi, yeryüzünde bir çölde oldukları vakit, içlerinden birisini emir tâyin etmemeleri onlara helâl olmaz.”³³

“Kim Bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur; kim Bana isyan ederse Allah'a isyan etmiş olur. Kim Benim emîrime itaat ederse Bana itaat etmiş; kim de Benim emîrime isyan ederse Bana isyan etmiş olur.”³⁴

“Dinleyin ve itaat edin! Üzerinize tâyin olunan vâli/yönetici, başı siyah kuru üzüm gibi Habeş'li bir köle olsa bile, sizin aranızda Allah'ın kitabını uyguladığı müddetçe dinleyin ve itaat edin.”³⁵

“Müslüman bir kimseye, kendisine ma'siyet (Allah'a isyan, günah hususlar) emredilmediği müddetçe, hoşlandığı ve hoşlanmadığı (her) hususta (İslâm devleti yöneticisini) dinleyip ona itaat etmesi gerekir. Eğer ma'siyet emredilirse, ne dinlemek vardır, ne de itaat!”³⁶

“Allah'a isyan konusunda yaratılmışlara itaat edilmez.”³⁷

28] 32/Secde, 24

29] 36/Yâsin, 12

30] 46/Ahkâf, 12

31] Buhârî, Ahkâm 1; Müslim, İmâre, hadis no: 1705; Ebû Dâvud, İmâre 1; Tirmizî, Cihad 7, hadis no: 1705; Ahmed bin Hanbel, 2/54

32] Müslim, İmâre 58, hadis no: 1851

33] Ebû Dâvud, Cihad 87; Ahmed bin Hanbel, 2/177

34] Buhârî, Ahkâm 1; Müslim, İmâre 33; Nesâî, Bey'at 26

35] Buhârî, Ahkâm 4; Müslim, İmâre 37; Nesâî, Bey'at 27

36] Buhârî, Ahkâm 4; Müslim, İmâre 38, hadis no: 1839; Tirmizî, Cihad 29, hadis no: 707; Ebû Dâvud, Cihad 96; Nesâî, Bey'at 34; İbn Mâce, Cihad 40, hadis no: 2864; Ahmed bin Hanbel, 6/111

37] Müslim, İmâre 38, hadis no: 1839

"Üç kişi vardır ki, kıyâmet gününde Allah onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları tezkiye etmez/temize çıkarmaz. Hem onlara elîm bir azap vardır. Bunlar: 1- Kırdı fazla suyu olup da onu yolcuya vermeyen, 2- İkindiden sonra bir kimseye bir mal satan ve o malı '(kendim) şu kadara aldım' diye Allah'a yemin ederek, gerçek bunun aksine olduğu halde müşteriyi kendisine inandıran, 3- Bir imama, yalnız dünyalık için bey'at eden, dünyalık verirse sözünde duran, vermezse durmayan kimselerdir." ³⁸

"Bir kimse imama bey'at eder de ona şaklayan elini ve kalbinin semeresini verirse, elinden geldiği takdirde hemen ona itaat etsin! Başka biri gelir de onunla çekişirse sonradan çıkana itaat etmeyin!" ³⁹

"Benden sonra sizin (yönetim) işinizi birtakım insanlar üzerine alacaklar, sünneti söndürecekler, bid'atı ihdâs edecekler (uyduracaklar), namazı vakitlerinden geciktirecekler." Bunun üzerine İbn Mes'ud Rasûlullah'a sordu: "Ben onlara yetişirsem ne yapmalıyım?" Rasûlullah şöyle buyurdu: "Ey Ümmü Abd'in oğlu! Allah'a isyan edene itaat olmaz!" ⁴⁰

"Sizden kim yaşarsa çok ihtilâf görecektir. Size vâcib (gerekli) olan Benim sünnetim ve hidâyette olan râşid halîfelerimin sünnetine uymanızdır. Bu sünnetlere tutunun ve azı dişlerinize ısırıcasına bunlara sıkı sıkı sarılın. Dinde sonradan uydurulan işlerden (bid'atlerden) sakının. (Din ve ibâdet olarak) Sonradan çıkarılan şey bid'attır. Ve her bid'at dalâlettir/sapıklıktır." ⁴¹

"Nübüvet hilâfeti otuz senedir. Sonra krallık olur." ⁴²

"Sizin aranızda Allah'ın, olmasını dilediği kadar nübüvvet olacak, sonra peygamberliği kalkmasını dilediği zaman kaldıracak. Sonra nübüvvet metodu üzerine hilâfet olacak; o da Allah'ın olmasını istediği kadar olacak. Sonra hilâfeti, kalkmasını dileyince kaldıracak. Sonra ısırcı krallık olacak. O da Allah'ın olmasını dilediği kadar olacak. Sonra ısırcı melikliği, kalkmasını dilediği zaman kaldıracak. Sonra zorba/zâlim krallık olacak. O da Allah'ın, olmasını dilediği kadar olacak. Onu da kalkmasını dilediği zaman kaldıracak. Sonra nübüvvet metodu üzere hilâfet olacak." ⁴³

"Benî İsrâîli peygamberler yönetirdi. Bir peygamber vefat ettiği zaman

38] Buhârî, Ahkâm 48; Müslim, İman 173; Tirmizî, Siyer 35, hadis no: 1595; İbn Mâce, Ticâret 30, hadis no: 2207

39] Müslim, İmâre 46; Ebû Dâvud, Bey'at 25; İbn Mâce, Fiten 9; Nesâî, Bey'at 25; Ahmed bin Hanbel, 2/161

40] Ahmed bin Hanbel, 5/301, hadis no: 3790; İbn Mâce, Cihad 40, hadis no: 2865

41] Tirmizî, İlim 16, hadis no: 2676; Ebû Dâvud, Sünnet 5; İbn Mâce, Mukaddime 6, hadis no: 42; Dârimî, Mukaddime 6

42] Ebû Dâvud, Sünnet 8; Tirmizî, Fiten 48, hadis no: 2226

43] Ahmed bin Hanbel, 4/273

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

yerine (başka) bir peygamber geçirdi. Şu muhakkaktır ki, Benden sonra peygamber yoktur. Ama halîfeler gelecek, hem de çok olacaklardır.” Ashâb: “O durumda bize ne emredersin?” diye sordular. “Birinciye ve ondan sonra gelene yaptığınız bey’atı tutun! Onlara haklarını verin. Çünkü Allah halka, gözetmelerini istediği şeyden soracaktır.” ⁴⁴

Câbir bin Semûre’nin (r.a.) rivâyetine göre Rasûlullah şöyle buyurdu: “On iki halîfe olacak.” Râvi Câbir diyor ki; Sonra, bir kelime dedi ki, ben onu işitemedim. Babama: “Ne söyledi?” diye sordum. O da; “Hepsi Kureş’den” dedi.” ⁴⁵

“Müslüman bir halka, Allah’ın görüp gözetmek üzere idâreci kıldığı hiçbir kul yoktur ki, onları aldatıp (zulmetmiş) olduğu halde ölürse muhakkak Allah ona cenneti haram etmiş olmasın.” ⁴⁶

“Müslümanların idare işini üzerine alıp da onlar için çalışmayan ve hayır istemeyen hiçbir âmir yoktur ki, onlarla (müslümanlarla) birlikte cennete girebilsin.” ⁴⁷

“İslâm’ın tutunulması gereken kulpları (yapılması gereken emirleri) tek tek çözülecek; her bir kulp koştukça insanlar önlerindeki benzecekler. O kulpların ilki hüküm (hâkimiyetin Allah’ın olması, Kur’an’la hükmedilmesi), sonuncusu da namazdır.” ⁴⁸

Hz. Peygamber’e “cihadın hangisi efdaldir?” diye sorulunca: “Zâlim sultana karşı hakkı söylemektir.” ⁴⁹

Hz. Ebû Bekir’e (r.a.) Ahmes’li bir kadın şöyle bir soru sormuş: “Câhiliyyeden sonra Allah’ın getirdiği bu iyi ve uygun işin (İslâm’ın) bekası ne kadar sürer?” Hz. Ebû Bekir (r.a.): “İmamlarınız sizi (İslâmî) istikamet üzere doğru tuttuğu müddetçe” diye cevap vermiştir. ⁵⁰

Hz. Ömer bin Hattab (r.a.) şöyle diyor: “İmamları (yöneticileri) ve rehberleri istikamet üzere oldukları müddetçe, insanlar istikamet üzere olmaya devam edecektir.” ⁵¹

Selman’dan (r.a.) rivâyet edilmiştir ki, Halîfe Ömer İbn Hattab

44] Buhârî, Enbiyâ 5; Müslim, İmâre 44, hadis no: 1842; İbn Mâce, Cihad 42, hadis no: 2871; Ahmed bin Hanbel, 2/97

45] Buhârî, Ahkâm; Müslim, İmâre 9, hadis no: 1821

46] Buhârî, Ahkâm 8

47] Müslim, İman 229, hadis no: 142

48] Ahmed bin Hanbel, 5/251; İbn Hibban, Sahih, hadis no: 257; Hâkim, el-Müstedrek, 4/92

49] Ahmed bin Hanbel, 5/251; İbn Mâce, Fiten 20, hadis no: 4011-4012; Tirmizî, Fiten 13, hadis no: 2175; Ebû Dâvud, Melâhim 17

50] Buhârî, Menâkıbu’l-Ensâr 25; Dârimî, Mukaddime 23

51] et-Tabakatu’l-Kübrâ, İbn Sa’d, 3/292; Beyhakî, Sünen

(r.a.), Selman'a (r.a.), "halîfe ile melik/kral arasındaki farktan sorduğunda Selman (r.a.) şu cevabı vermişti: "Müslümanların arazi-sinden bir dirhem veya daha az veya daha çok toplarsan, sonra da onu lâıyk olmayan yere koyarsan (sarf edersen) işte sen bu halinle kralsın demektir. Halîfe ise, halka adâletle davranandır, aralarında adâletli ve düzgün bir şekilde taksimat yapandır, erkeğin ev halkına ve ananın çocuğuna olan şefkati gibi halkına şefkat ve merhamet eden ve Allah'ın kitabıyla hükmedendir". Kâ'b, bu cevap üzerine şöyle dedi: "Bu mecliste halîfe ile melikin arasını ayırt edecek kimseyi zannetmiyordum. Fakat Allah Selman'a cevabı ilham etti." ⁵²

İmâmet-i Kübrâ

İslâmî topluluğun dinî ve siyasî liderliğine imâmet-i kübrâ denilir. Bu anlamda "hilâfet" kavramı kullanıldığı gibi, başlangıçtan itibaren ve özellikle şîî müslümanların bu kavram yerine "imâmet"i kullanmasından sonra "imâmet" kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bu makama, namaz kıldırma vazifesi demek olan imamlıktan (imâmet-i suğrâ/küçük imâmet) ayırt etmek için "İmâmet-i kübrâ" da denilmiştir.

Şîî müslümanların dışında ve özellikle ehl-i sünnete göre imâmet-i kübrâ, itikadî ilgilendiren bir konu değildir. Sadece kulların fiillerine ait muâmelâtla ilgili meselelerdendir. Rasûlullah'ın vefatını müteâkip ashâbın imam/halîfe seçtikleri ve İslâm ümmetinin imamsız bir zamanının geçmesine rızâ göstermedikleri tevâtüren sâbittir. Nitekim Hz. Ebûbekir, meşhur ilk hutbesinde buna işaret ederek diyordu ki; "Haberiniz olsun ki, Muhammed (s.a.s.) vefat etmiştir ve bu dinî ayakta tutacak bir reise (imâmet-i kübrâya) mutlaka ihtiyaç vardır." Muhtemel bir zararın defedilmesi ve ümmetin çeşitli maslahatı bakımından da imam/halîfe seçilmesinin vâcip olduğunda icmâ edilmiştir. Bu nedenle herkes Hz. Ebûbekir'in sözünü yürekten kabul etmiştir. ⁵³

Taftazânî, şunları da söylemektedir: "İmâmet-i kübrâ meselesi, itikadî esaslardan olmayıp fıkıh ilgilendiren bir meseledir. Fıkıh kitaplarımızda zikredilmiştir ki; millet için, dini yaşatacak, sünneti ayakta tutacak, mazlumları koruyacak ve haklıyı haksızdan ayıracak bir başkana/imama mutlaka ihtiyaç vardır.⁵⁴ İmamın seçimi ise; "ehl-i hall ve'l-akd"ın seçmesi ile olur. Diğer bir görüşe göre; daha evvelki imam tarafından bir tavsiye ile beraber halkın ileri

52] et-Tabakatu'l-Kübrâ, İbn Sa'd, 3/306; Târihu'l-Hulefâ, es-Süyûtî, s. 140

53] Taftazânî, Şerhu'l-Makasid II/271

54] Taftazânî, a.g.e. II/27

gelenlerinin bey'atından ibârettir. Bu iki görüş arasında gerçekte büyük bir ayrılık yoktur. Bu ihtilâf, ilk halîfelerin tesbit tarzından ileri gelmektedir.

İmamda Aranacak Şartlar: İmamın **mükellef, müslüman, hür ve erkek** olmasından başka şu şartları da taşıması gerekir:

1- **İlim:** İmâmete aday gösterilecek kimse, Allah'ın insanlara bildirdiği kanunlarını tam mânâsıyla bilip derinliğine nüfuz edecek kadar âlim olmalıdır.

2- **Adâlet:** İmamlığa aday olacak kimsenin âdil olması gerekir. Bu makam, adâletle iş görmesi gereken bütün diğer makamları idare ve kontrol eden bir makamdır. O halde imamın her şeyden evvel âdil olması gerekir. Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenlerin, zâlimlerin ta kendisi olduklarından⁵⁵ imamların, Allah'ın hükmünü gereken titizlikle uygulamaları şarttır. Yine adâlet, fıs-kın (fâsıklığın) zıddı olduğundan, âdil olması gereken imamın, günahlarda ısrar eden veya büyük günah işleyen birisi olmaması gerekmektedir.

3- **İktidar ve ehliyet:** Dinin korunması, düşmanla savaş, Allah'ın hükmüne uygun çeşitli kanunların çıkarılması, İslâm'a uygun hükümlerin konulması ve şer'î cezaların (hadlerin) tatbik edilmesi gibi birçok hususta imamın, zamanında karar vermesi ve bu kararı yerinde tatbik edebilecek ehliyet ve fevkalâde bir siyâsî basîrete sahip olması gerekir. Bazı eserlerde ayrı birer sıfat olarak zikredilen **cesaret, ictihad** ve **rey sahibi** olması da iktidar ve ehliyetin içinde değerlendirilebilir.⁵⁶

4- **Bünyesinin sağlam ve ârizasız olması:** İmâmet makamına gelecek kimsenin delilik, körlük, sağırılık, dilsizlik, iki el ve ayağının yokluğu gibi noksanlıklardan berî ve duyularının sağlam olması lâzımdır. Çünkü bu noksanlıklar, imamın üzerine aldığı işleri başaramamasının sebeplerindendir. Bu bakımdan eğer bu eksiklikler, şahsın sadece görünüşünü ilgilendiren cinsten ise, o zaman bu şart, bir kemal şartı olur.⁵⁷ Meselâ körlük, sağırılık, dilsizlik sebebiyle imam azledilir; fakat ağır işitmek ve kekemelik sebebiyle azledilemez.

İmâmet makamına gelecek kimsenin Kureyş'li olmasına gelince; *"İmamlar Kureyş'tendir"* hadis-i şerifi ile ileri sürülen bu şart, bazı âlimler, meselâ Ebûbekir Bâkılânî gibi ilim adamları

55] 5/Mâide, 45

56] Taftazânî, a.g.e. II/271

57] İbn Haldun, Mukaddime I/342-343

kabul etmemişlerdir.⁵⁸ Bu hususta İbn Haldun'un görüşü şudur: "Halîfenin/imamın Kureyş'ten olmasının şart koşulmasının asıl sebebi, Kureyş'in devleti idare ve koruma kudretine sahip olduğu ve çekişmeleri ortadan kaldıracığı içindir. Şâri', hüküm ve kaideleri yalnız bir kavim, bir asır ve sadece bir toplum için ortaya koymamıştır. Müslümanların idaresi başında bulunacak kavmin, devleti idare ve koruma kuvvetine sahip ve kendi zamanında diğer kavimlerden üstün olması şarttır. Şâri'in maksadı herhalde işte budur. Bu açıklamalardan halîfeliğin, her asırda Kureyş'e mahsus olacağı değil; her ülkenin o zamanda devleti idare etme kudretine sahip olan kavmin elinde olacağı anlaşılır ve o kavim devletin başına geçer." ⁵⁹

*"Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (emir sahiplerine) itaat edin."*⁶⁰ Bu âyet-i kerimeye göre, imama/halîfeye itaat farzdır. Yalnız, bu itaat imamın Allah'ın emrine uyması ile kayıtlanmıştır. *"Allah'a isyan konusunda yaratılmışlara itaat edilmez."*⁶¹; *"Ma'siyet emredilirse, ne dinlemek vardır, ne de itaat!"*⁶²

Eğer halîfe Allah'ın emrine uymazsa, kendisi ikaz edilir; dinlemezse azledilir. Nitekim Hz. Ebûbekir (siyasetin düsturu sayılan) meşhur ilk hutbesinde bu hususu şöyle açıklar: "Ben, sizin en hayırlınız olmadığım halde başınıza geçmiş bulunuyorum. Eğer doğru yolda yürürsem bana yardım ediniz; doğrudan saparsam bana gerçek yolu gösteriniz. Doğruluk emânet; yalan ise hıyânettir. İçinizde zayıf bir kimse, hakkını kendisine vererek rahatlatıncaya kadar nazarımda kuvvetlidir. Kuvvetli de, başkasının hakkını ben kendisinden alıncaya kadar yanımda zayıftır. Hiç biriniz Allah yolunda cihadı terketmesin; çünkü cihadı terkeden kavmi Cenâb-ı Allah zillete düşürür. Bir kavimde de kötülükler yayıldımı, Allah onları genel belâlarla terbiye eder. Ben Allah ve Rasûlüne itaat ettiğim müddetçe bana itaat ediniz. Eğer Allah ve Peygamberine itaat etmezsem sizin de bana itaatınız gerekmez!"⁶³ Taberînin bu naklinden de anlaşıldığı gibi, imâmet makamında olan kimseye Allah ve Rasûlüne bağlı olduğu müddetçe itaat edilir. Allah'a karşı isyan eden bir kimseye itaat etmeme, İslâm'da çok meşhur ve bilinen bir prensiptir. ⁶⁴

58] Bk. İbn Haldun, Mukaddime, 345

59] İbn Haldun, Mukaddime, I/345-347

60] 4/Nisâ, 59

61] Müslim, İmâre 38, hadis no: 1839

62] Buhârî, Ahkâm 4; Müslim, İmâre 38, hadis no: 1839

63] et-Taberî, Târihu'r-Rusûl ve mülûk, IV/1829

64] Geniş bilgi için bkz. El-Mâverdî, el-Ahkâmü's-Sultâniyye, terc. Ali Şafak, s.

İmâmet Sisteminin Temel Özellikleri

Kur'an'da imâm ve imâmetle ilgili âyetler, ahkâmla ve Allah'ın indirdiğiyle hüküm konusunu içeren âyetlerle birlikte değerlendirildiğinde, bu konudaki hadis-i şerifler ve İslâm âlimlerinin görüşleri ışığında şu gerçekler ortaya çıkar:

1- İslâm, yönetim sahasında mükemmel bir sistem getirmiştir. Bu, İslâm'ın her zamana ve her yere uygun olduğunu, evrensellik ve kapsamlılığını bize gösterir. Bu düzen ebedîdir ve kıyâmete kadar da tatbiki mümkündür. Bu ümmetin sonra gelenlerine yaşayacak sistem, önce gelenlerine yaşayan ve "asr-ı saâdet" örneğinde ortaya çıkan sistemden başkası değildir.

2- İmâmetin vâcip oluşu, Kitap, sünnet, icmâ ve şer'î kurallarla sâbittir. Bu ümmetin temsilcileri olmaları, bu önemli konuda ümmetin vekili olmaları bakımından "ehl-i hal ve'l-akd"e yöneltilen bir farz-ı kifâyedir. Ehl-i hal ve akd bu işte zayıflık gösterirse, bu vâcibin yerine getirilmesi için gücü yeten her müslüman gayret göstermedikçe kendilerini vebalden kurtaramaz ve gücü yetip de bu faaliyetini göstermeyen herkes günahkâr olur.

3- "İslâm, hüküm alanında bir düzen getirmemiştir. 'İslâm devleti' diye bir şey olmaz. Müslümanlara câhiliyye düzenlerinden farklı bir İslâm devletini kurmak farz kılınmamıştır" diyenlerin iddiâsı kesinlikle bâtıldır, geçersizdir.

4- İmâmet vesiledir; gâye değildir. Gâye, Allah'a ibâdet/kulluk yaparak O'nun rızasını kazanmaktır. İmâmet ümmetin hayır ve adâlet üzere kalmasını, hakkın hak, bâtılın da bâtıl olarak kabul edilip bunun geçerli kılınmasını sağlamaya bir vesiledir. O ümmet ki, iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanır; O'nun indirdikleriyle hükmetmek için Kur'an'a uygun düzenin oluşması için gayret eder. Kendisinin ve toplumunun, İslâmî değişim ve dönüşümü için tüm gayretlerini seferber eder; bu gayretlerini de, beşerî metotlara göre değil; Allah'ın çizdiği hudûda ve Rabbânî usûle göre ortaya koyar.

5- İmâmetin hedeflerinin en önemlisi, dini korumak, dünyayı da din ile yönetmektir. Bu ise, imamın boynuna takılan görevlerin en önemlisidir. Zira din ile siyaseti/yönetimi ayıran ve dünyayı bu dinin dışında yöneten mü'min olamaz.⁶⁵ Dini siyasetten ayırıp "din başka, devlet başka" deyince; devlet dinsiz, din de devletsiz/güçsüz kalacaktır.

5-25; Ahmet Yaşar, Şâmil İslâm Ansiklopedisi, c. 3, s. 143-144

65] 5/Mâide, 44

6- İzzet, şeref ve İslâm ümmetinin ayakta kalışı, ancak Allah'ın kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinin hükmüne dönmekle mümkündür. Dini koruyup müslümanlara izzet ve şereflerini iâde etmek, İslâmî hilâfeti/imâmîyeti oluşturup onun uygulanmasına çalışmakla gerçekleştirilebilir.

7- İmâmîyete geliş usûlü, Kur'an ve sünnet ilkeleri çiğnenmemek şartıyla ümmete bırakılmıştır. Râşid halîfelerin iş başına geliş şekilleri ve bey'atın yapılaş tarzı örnek alınmalı ve bu örnekler çağa uyarlanabilmelidir.

8- İmâmîyete dayalı sistemde 3 ana esas dikkate alınmalıdır. Bunlar; "bey'at" denilen İslâm'a has özel seçim sistemi, "adâlet" denilen Allah'ın indirdiğiyle hükmetme⁶⁶ ve zerre kadar haksızlık yapmama gayreti, "istişâre" denilen emin ve ehil kimselerle, işinin uzmanı ve dinini yaşayan takvâ sahibi güvenilir kişilerle danışarak onların öneri, eleştiri ve tavsiyelerini dikkate alma şeklindeki uygulamadır.

9- İmamı seçme yetkisine sahip olanlar, "ehl-i hal ve'l-akd" diye isimlendirilen ümmetin en âlim ve seçkinleridir. Demokrasi-lerde olduğu gibi seçime bütün insanlar direkt olarak katılamaz. Şûrâ'ya da bundan dolayı, en uygun ve en akıllı olanlar seçilir. Çağdaş demokrasilerde olduğu gibi milletvekili olabilmek için insanları iknâ etmeye (kandırmaya) ve bu uğurda boş yere ve çokça para harcamaya ve propaganda yapmaya gerek de yoktur.

10- İmâmîyet, verâset yoluyla (babadan oğula) intikal etmez. İslâm, bir ırka, bir soy ve kabileye ayrıcalık verme anlayışını kabul etmez. Krallıkla imâmîyetin bir farkı da; birinde soy, diğerinde ehliyet/yetenek ve en uygun olanı belirlemenin öne çıkmasıdır.

11- Bey'at, imâmîyete lâîk bir imamın bulunduğu vakit müslümanın boynuna borçtur. Aksine bir tavır, kişinin câhiliyye ölümü ile ölmesini sonuçlandırabilir. Keyfî ve indî gerekçelerle bey'atı bozmak da, meşrû imamın meşrû her emrine en küçük bir itaat-sizlik de haramdır.

14- Devrim yoluyla ve zorla imâmîyete geçmek, şer'î bir yol değildir. İmâmîyet, ümmetin bey'atı olmaksızın gerçekleşmez.

15- İmam adayının o makama ehil olabilmesi için imâmîyete ait şartları taşıması gerekir.

16- İmamın, mevcut insanların en faziletlisi olması şart değildir. Zaten bunu tesbit de mümkün olmayabilir. Evlâ olan,

66] 5/Mâide, 45

faziletlilerden biri olması, müslümanlara en faydalı ve en uygun olanının seçilmeye çalışılmasıdır.

17- Ümmetin maslahatıyla ilgili olarak imamın üzerinde birçok görev vardır. Bunları imamın yerine getirme zorunluluğu ve sorumluluğu vardır. Fakat bu görevleri yerine getirebilmesi için kendisine yardım edilmesi, kendisinin ümmet üzerindeki haklarındanır.

18- Âdil imama karşı çıkmak ve fitneyi uyandırmak haramdır, büyük günahlardandır. Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmettiği ve ma'siyeti emretmediği müddetçe imama itaat vâciptir. Şeriata ters düşen yerde, Allah'a isyan kabul edilecek durumlarda itaat ise haramdır. İmamların otoritesi, Kitap ve sünnete uygun davranmasına bağlıdır. Allah'a itaat ettiği müddetçe kendilerine itaat edilir. Allah'a karşı geldiklerinde de kendilerine karşı gelinir. Yaratıcı'ya isyanda mahlûka itaat yoktur. Kim isyanda onlara itaat ederse, günah hem emredene ve hem de emri uygulayanadır.

19- Şûrâ, meşrû ve gereklidir. İmamın seçilmesi ânında şûrânın olması vâcip olduğu gibi, halkın işlerinin düzenlenmesinde de şûrâ gereklidir. Bu, halkın direkt veya dolaylı seçimiyle oluşabilecek "Danışma Meclisi" şeklinde seçilecek milletvekillerinden veya İslâm'a ters düşmeyen çağın anlayış ve ihtiyaçlarına uygun farklı şekillerde istişâre meclisinden oluşabilir.

20- İslâm hukuk sistemi ve yönetim tarzı, geçmişte ve bugün uygulanan beşerî sistemlerin tümünden farklı özelliklere sahiptir. Güttüğü amaç, gâyeye götüren araçlar, vesileler, hedefler, dayandığı kaynak/referans, ulaşmak istediği hedef... yönünden sayılamayacak farkı vardır. O, beşerî düzenlerden çok ayrı bir sistemdir. Onunla beşerî hüküm, rejim ve kanunları kıyaslamak mümkün değildir.⁶⁷

İmâmetin Önemi

İmamsız ümmet, başsız beden gibidir. Organizmanın canlılığı, ruhu ne ise; ümmet için imam da odur. İmamsız toplum, bir cesetten farksızdır. Ümmetin başına gelenler, imâmetin başına gelenlerle doğru orantılıdır. Kur'an'da ümmet ile imâmet kavramları birbirleriyle yakın irtibat halindedir. Allah İbrâhim'i (a.s.) insanlara imam yapmıştır.⁶⁸ O imamların başıdır. Aynı zamanda o, imamların

[67] Süleyman ed-Demirci, El-İmâmetu'l-Uzmâ, İslâm'da Devlet Başkanlığı, s. 491-493

[68] 5/Mâide, 45

kendisinden geldiği bir ümmettir.⁶⁹ Dolayısıyla Hz. İbrâhim'in şahsında imâmet ve ümmet kavramları birlikte gündeme gelmişlerdir. O yüzden rahatlıkla şu hükme varılabilir: Ümmet; tek bir imama bey'at ederek bağlı olan mü'minler topluluğudur. İmama bağlı olmadan ümmet teşekkül edemez. Ümmetsiz imam, imamsız ümmet olmaz.

*"Gerçek şu ki sizin bu ümmetiniz tek bir ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse Bana ibâdet/kulluk edin."*⁷⁰ Mü'minler olarak hepimiz Allah'ın huzurunda tek ümmet inancını ve şuurunu koruyup korumadığımız hususunda hesap vereceğiz. İslâm ümmeti, tektir, birdir; küfür ümmeti ise sayısız denecek kadar çok olabilir. Tek ümmet inancının saptırılmadan devam etmesi, tek imamın varlığına bağlıdır. Esasen imâmet, bir ümmet sorunudur. Ümmet olmadan imâmet de olmaz. İmâmetin ihyâsı, ümmetin varlığına bağlanmıştır. Çünkü İslâm'da tek ümmet ve tek imam esastır.⁷¹

İmâmet; "din ve dünya işlerinde Rasûlullah'a niyâbeten (vekil olarak) başkanlık, devlet reisliği" diye tanımlanmıştır. "Dinin uygulanması, dinin sınırlarının korunması konusunda, ümmetin tümünün kendisine uyması vâcip olmak üzere Râsûlullah'ın halîfeliğini yapmak" diye de ifade edilmiştir.⁷² Mâverî de şöyle diyor: "İmâmet; dinin bekçiliği ve dünya siyaseti konularında peygamberliğe halef olarak konulmuş ve kabul edilmiş bir müessesedir."⁷³ İbn Hûmam; "Mü'minlerin, kendi içlerinden imam seçmelerinin sebebi, İslâm'ın hükümlerini hakkı ile edâ etmek içindir."⁷⁴ diyerek önemli bir noktaya işaret ediyor. İmam Ebû Muîn en-Nesefî de bu konuda şöyle der: "Üzerimizde İslâm devlet başkanı olan imamı görmeden bir günün geçmesi câiz değildir. İmam, devlet başkanı olan halîfedir. İmâmetin hak olduğunu kabul etmeyen kimse kâfir olur. Çünkü dinî hükümlerden bir kısmının farz olması, ancak imamın varlığına bağlıdır. Cuma namazı, bayram namazı ve yetimleri evlendirmek... gibi. İmamı inkâr eden kimse, farzları inkâr etmiş olur. Farzları inkâr eden de kâfir olur."⁷⁵

Siyerle ilgili kaynaklarda Rasûl-i Ekrem'in vefatından sonra sahâbenin, daha Rasûlullah'ı defnetmeden önce imam/halife seçme hususunda titiz davrandığı kaydedilir. İbn Âbidin, bu konuyla

69] 16/Nahl, 120

70] 21/Enbiyâ, 92

71] Mustafa Çelik, İslâmî Hareket Fıkıhı, c. 4, s. 42

72] Abdülkadir Udeh, İslâm ve Siyasî Durumumuz, s. 121-122

73] İmam Mâverî, el-Ahkâmü's-Sultâniyye, s.

74] Kemâleddin İbn Hûmam, Kitâbü'l-Müsâyerâ, s. 265

75] İmam Ebû Muîn en-Nesefî, Bahrü'l Kelâm fi Akaidi'l-ehli'l-İslâm

ilgili şunları zikreder: “Rasûlullah (s.a.s.) pazartesi günü vefat etmiş, çarşamba günü defnedilmiştir. Bu arada ashâb-ı kiram, her şeyden evvel müslümanların başına bir halife seçmekle meşgul olmuşlardır. Bu sünnet, bugüne kadar devam edegelmıştır. Bir imam vefat ettimi, onun yerine başkası seçilmedikçe defnedilmez. İmamın, müslüman ve hür/özgür olması şarttır. Zira kâfir, müslüman üzerine velî olamaz. Köleden de halife olmaz. Çünkü onun kendine velî olmaya bile gücü yokken, nasıl başkasına velî olabilir? Sabî ve köle de deli gibidir. İmam, muktedir, yani hükümleri yürütebilir, mazlumun hakkını zâlimden almağa, sınırları ve memleketi korumağa, asker sevkine vs. gücü yeter olmalıdır.”⁷⁶

Kâfirlerin (tâğutî güçlerin); Allah'ın indirdiği hükümlere mu-kabil/alternatif olmak ve onların yerine geçmek üzere koydukları hükümleri reddetmek farzdır. Onların, mü'minler üzerinde velâyet hakkının bulunmayacağı hususu kesindir.⁷⁷ Dolayısıyla mü'minler; kâfirlerin veya mürtedlerin istilâsına/işgâline uğrarlarsa, zor gü-cüyle başlarına geçen bu yönetimi kabul etmezler. Onlara karşı cihadın farz-ı ayın olduğunu bilirler. Nitekim İmam Serahsî; “Ci-haddan maksat; müslümanların emniyet içerisinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme imkânına kavuşmalarıdır”⁷⁸ diyerek, hassas bir noktaya işaret eder. İşgal altında iken dahi; mü'minlerin (müstevlîlerin liderine itaat etmeyip) kendi içlerinden bir imam seçmeleri vâciptir. Nitekim İbn Âbidin bu konuyu şu şekilde izah etmektedir: “Eğer görev verecek sultan yoksa veya kendisinden görev alacak bir yetkili bulunmazsa (ki bazı müslümanların yaşadığı bölgelerde olduğu gibi) o bölgelerde gayr-ı müslimler hâkim olmuşlar, müslümanlar bir bakıma azınlıkta kalmışlar veya müslü-manlar mahkûm durumda, gayr-ı müslimler ise hâkim durumda-dırlar. Kurtuba'da (İspanya'da) bugün (yazarın yaşadığı tarihler-de) olduğu gibi. Bu durumda ne yapılmalıdır? Gerekli (vâcip) olan, müslümanların kendi aralarından birine bu görevi (imâmeti) ver-meleridir. Onda ittifak etmeleri vâciptir. Onu kendilerine imam/ idareci olarak seçerler, o da kadı tâyin eder. Böylece kendi ara-larında vuku bulan hâdiselerin yargı organlarına (mahkemeye) aktarılması sağlanmış olur. Yine buralarda kendilerine Cuma na-mazı kıldırarak bir imam nasb ederler. İnsanın mutmain olduğu, kabul edebileceği görüş de bu olsa gerektir. Bu görüş istikame-tinde amel edilmelidir.”⁷⁹ Kâfir oldukları; kendi ikrarları ve beyyine ile sâbit olan işgalcilerin tâyin ettiği kadı kabul edilemez. Çünkü

76] İbn Âbidin, Reddül-Muhtar al'd-Dürri'l-Muhtar, c. 2, s. 384

77] 4/Nisâ, 141

78] İmam Serahsî, el-Mebsût, c. 10, s. 3

79] İbn Âbidin, a.g.e. c. 12, s. 145

velâyet hakkı, kat'i nasslarla sâbittir.⁸⁰

*"İçinizden hayra çağıran ve ma'rûfu emredip münkerden nehyeden bir ümmet bulunsun. Kurtuluşa erenler, işte bunlardır."*⁸¹ Bu âyeti tefsir ederken Elmalılı Hamdi Yazır şunları söyler: "Ümmet, öne düşen, çeşitli insan gruplarını toplayan, kendilerine uyulan bir topluluk demektir ki, hepsinin önünde "imam" bulunur. Cemaat ile namazlar, bu muntazam ve hayırlı sosyal tertibin görüntüsünü ifade eden gözle görülür şeklidir. Bu şekilde hayra dâvet ve emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i ani'l-münker yapacak bir ümmet ve imâmet teşkili, müslümanların imandan sonra ilk dinî farîzalarıdır. (Farîza; İslâm açısından yapılması mecburî olan, farz, Allah'ın emri demektir.) Bu farîzayı yerine getirebilen müslümanlar âyetin açık hükmü gereğince kâmil (tam) kurtuluşa ererler."⁸²

Devletsiz toplum, toplumsuz birey olmaz. Fert olarak insanın yaratılış maksadı "Allah'a kulluk"tur. Bu gâyenin gerçekleşebilmesi için ferdin canı, malı, dini, akli, nesli ve şerefi korunmalıdır. Korunma ancak düzen içinde olur; düzen ise devlettir, kanun hâkimiyetidir. Yönetimsiz devlet, başkansız yönetim olmayacağına göre, devlete bir başkan gereklidir. İslâm'da bu başkana, halîfe ve emîru'l-mü'minin sâfatlarının yanı sıra, imam denilmiştir. Birçok hadis-i şerif, müslümanlara, İslâm devletinin müslüman ve ehil başkanını tanımalarını, ona bey'at ve itaat etmelerini; bey'at "şartlı" itaat sözü ve vekâlet mâhiyetinde olduğu için, imam, şartlara riâyet etmediği veya liyâkat vasfını kaybettiği takdirde ona itaat etmemelerini (değiştirip yerine lâıyk olanı getirmelerini) emretmektedir.

Her sosyal hareket gibi, İslâmî hareketin de rehberlere ve baş rehber (imam/önder) ihtiyacı vardır. Hareket, İslâmî olunca, İslâm'ın hayata hâkim kılınması gibi bir hedefe yönelince rehberlerin de İslâm âlimi, İslâm'ı iyi bildiği kadar iyi yaşayan kimseler olması zarûret haline gelmektedir. Tesbihin başlangıç ve bitiş yerini belirleyen, tesbihi boncuk dizisinden ayırıp "tesbih" yapan şeyin adına "imâme" denir. Tesbih bile imâmesiz olmadığına göre, ümmetin imamsız olması elbette mümkün değildir.

"İpi kopan tesbihim,

Dağılmış tane tane;

Acı ama tesbihim

80] Yusuf Kerimoğlu, Kelimeler Kavramlar, s. 182-183

81] 3/Âl-i İmrân, 104

82] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Azim Y. c. 2, s. 407

Hani nerde imâme?"

İzinden Gidilen Önderler; Takvâ İmamları ve Küfür İmamları

Allah, Kur'an'da imam kelimesini genelde peygamberler ve kitap için kullanmakla birlikte; Kitabı ve peygamberleri kendisine örnek edinerek dâvânın yaşanması ve yaşanılır kılınması için öncülük eden muttakî önderlere karşı cephe oluşturarak, insanların hidâyeti anlamasını ve hidâyete tâbi olmasını engelleyebilmek için mücâdele edenleri de Allah küfür imamları/önderleri diye belirlemiştir.

İmam ve Ümmet Münâsebeti: Kur'an'da "imam" kavramının "ümme" kelimesi ile yakın ilişkisini görmekteyiz. Biri anlaşılma- dan ve gerçekleşmeden, diğerrinin de anlaşılması ve gerçekleşebilmesi mümkün değildir. Zira ümmetin oluşumunda onlara belli bir düşünme, davranış ve yapı kazandıran imamdır/önderdir. İşte bu sebeple, Allah her topluma, bir imam ve rehber olan peygamber göndermiştir ki, toplumu karanlıklardan aydınlığa çıkarsın.⁸³ Onlara, Kitapla yol göstere, ışık tutsun, o toplum içerisinde kendisine iman edenlerin karşılaştıkları problemleri çözümlerin. Tek kelimeyle hakka, hidâyete yöneltsin; onların dünyalarını mâmur ettiği gibi, âhirette de kurtuluşlarına sebebiyet verecek aydınlık ve nurlu yolu (sırât-ı müstakîmi) göstere. Allah, bozulmaya yüz tutmuş, kokuşmuş câhilî toplumlara peygamberler gönderir. Elleri kılavuz ve rehber (imam) olarak Kitap vardır. Rasûller, toplumlarını o Kitaba iman etmeye ve onunla amel etmeye çağırırlar. İman edenlere, Kitabı ve onun hikmetini öğretirler. Onları birtakım kötü davranış ve düşüncelerden, nefsin kötü arzularından arındırarak onlara rehberlik ederler. Dâvet etmiş oldukları doğrularla insanları fiilî olarak eğitirler; bu bilince dayalı sahih davranışlarda bulunan sâlih bir toplumu, müslüman bir ümmeti oluştururlar.

Artık o toplumun önünde imam olan peygamber ve ellerinde Allah'tan gelen Furkan vardır. O Furkan olan Allah'ın kitabıyla/ hükmüyle hakkı bâtıldan ayırmaya çalışırlar. Zâlim, fâsık, müşrik ve kâfirleri cehennemle korkutarak, geçmiş toplumların başına gelen belâ ve musibetlerin kendi başlarına da gelebileceğini hatırlatarak, kendilerine yüklenen dâvet görevini yerine getirmeye çalışırlar. İman edenleri, ihsanda/güzel davranışlarda bulunmaya ve sorumluluk bilinciyle hareket etmeye çağırır; hakka,

83] 2/Bakara, 257

hayra yönelen ve başkalarının da hakka yönelebilmesi için Allah’a dâvet eden, iyilikleri emredip kötülükleri yasaklayanları cennetle müjdelerler. Bu görevlerini yerine getirirken, dâveti reddeden bir toplum oluşur ki; bunların da öncüleri, imamları/önderleri vardır. Bu önderleri, halkı hakka ve hayra karşı örgütlerler. Bunların bir ideolojileri, ellerinde ise arzularından kaynaklanan bir kitapları, prensipleri ve ilkeleri vardır. Onunla düşünce ve davranışlarını ayarlamaya çalışır, örgütlü bir toplum oluşturmaya çalışırlar. Bu toplumun adı ise “câhiliyye” veya “küfür toplumu”dur.

Günümüzde Kur’an’ı yaşam biçimi olarak kabullenmeyip başka sistemleri (komünizm, faşizm, kapitalizm, demokrasi, Kapitalizm vs.) onun yerine ikameye çalışanlar ile bazı meselelerde Kur’ân’ı kabullenip hatta bazı ibâdetleri de şeklen (namaz, oruç, hac gibi) yerine getirmelerine rağmen, toplumsal yapıyı düzenlemede Kur’an dışı sistemlerden birini kabullenen toplumlar işte bu câhiliyye toplumu kategorisine girerler. Örgütlü câhiliyye toplumu, İslâm’a ve müslümanlara, kademeli olarak savaş başlatır ki; hem kendi sistemini ayakta tutabilsin, hem de kendisini yok etmeye yönelik tüm düşünce, oluşum ve örgütlenmeleri yok edebilsin.

Ancak, bu mücâdelesinde hassas davranması gerekir. Eğer o toplumda din, geleneksel anlamda kabul görüyor ve kısmen yaşıyorsa, orada ruhban, Bel’am ve Sâmirîleri kullanarak davranışlarını dine dayandırıyor intibâi vererek topluma dindar gözükmesi gerekir ki, otoritesini meşrûlaştırabilsin. Âyetleri ruhban, Bel’am ve Sâmirîlerine te’vil ve tahrif ettirerek, gerçekleri saptırarak, mücâdeleci müslümanları bozguncu ve bölücü olarak, terörist olarak gösterebilsin. Bunu sağladıktan sonra, oradaki müslümanlara uygulayacağı işkence, mahkûmiyet veya yargısız infazlarla mücâdelenin önünü kesebilsin. Kendisinin müsaade ettiği din anlayışını ise te’vil ve tahrif mantığı ile bu psikolojik ve bedensel işkencenin de verdiği korku ile toplumda kabul görüp taraftar bulmasını sağlayabilsin.

İşte böyle bir ortamda; âhiret bilinci kalplerine yerleşmiş olan müslüman dâvâ erleri sabrı kuşanarak, küfür toplumu içerisinde yeniden bir ümmet oluşturabilmek için sorumluluk bilinci ile bir araya gelmek zorunluluğu hissederler. Ancak bu şekilde, Allah Teâlâ’nın rahmeti ortaya çıkmış olur. *“Sabrettikleri ve âyetlerimize yakîn olarak (kesin bir şekilde) iman ettikleri zaman, onların içinden, emrimizle doğru yola ileten imamlar/rehberler yaptık.”*⁸⁴

Evet, bir yanda câhiliyye toplumu içerisinde insanları hidâyete,

doğru yola dâvet edip yönelten bir imam veya peygamber; diğer yanda ise peygambere veya muttakî imamlarla beraber Kur'an'a tâbi olanları engellemeye çalışan ateş önderleri, ateşe dâvet eden imamlar. “Onları (Firavun ve askerlerini) (insanları) ateşe çağıran imamlar/öncüler kıldık. Kıyâmet günü onlar yardım görmeyeceklerdir.”⁸⁵ Onlar kıyâmet günü yardım görmeyeceklerdir. Çünkü onlar insanların hidâyeti anlamalarına engel olmuşlardır. Onlar kitabı te'vil ve tahrife yönelerek, insanların vahyi anlamalarını engellemiş ve sapmalarına sebebiyet vermişlerdir. Peki ya onları destekleyerek yanlarında yer alanlar, onların zulüm ve işkencesinden korkarak uymak mecburiyetinde oldukları anlayışıyla hareket edenler, kendilerini sorumluluktan kurtarabilecek mi?

“Rabbim, bizi saptıranlar bunlardı, bunlar bizim hakkı anlamamıza ve hakkı yaşamamıza engel olmuşlardı, bizi bunlardan ayır, bunlardan ayrı değerlendir. Biz, güçsüzlüğümüz sebebiyle onlarla birlikte olmuş, İslâm'a ve müslümanlara karşı yapılan savaşta bu sebeple onların yanında yer almıştık” diyerek davranışlarının doğru olduğunu savunabilecekler mi? Hayır! Bu bahanelerin hiçbir faydası olmayacak. Çünkü onlar zâlimlerle birlik olup hakka birlikte karşı çıkmışlar, âhireti bir kenara bırakarak dünya nimetlerini tercih etmişlerdir. Yardımcı oldukları, yolunda yürüdükleri imamları/önderleri olan o zâlim müstekbirlerle birlikte ateşe gireceklerdir. Âhirette insan toplulukları imamları/önderleriyle birlikte çağrılacaktır.

*“Her insan topluluğunu, imamları/önderleri ile birlikte çağıracağımız günde kimlerin amel defterleri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okurlar.”*⁸⁶ Evet, o gün insanlar ellerine tutuşturulan kitabı okuyacaklar. “Eyyvah, bu kitaba ne olmuş, büyük küçük her şeyi en ince ayrıntısına kadar saymış, dökmüş. Yazıklar olsun bize!” diyecekler,⁸⁷ ama artık faydası yok; orada haksızlığa uğratılmadan bizzat kazandıkları şeyler sebebiyle ateşe atılacaklardır.

Kur'an'da imam kelimesi ile kastedilen şeyin sadece peygamberlerin değil, rasûllerle birlikte kitabın da imam olduğunu,⁸⁸ insanlara önder ve rehber olduğunu, onların yollarını aydınlatıp hayatlarını belli bir plan çerçevesinde programladığını görürüz. Peygamberler görevlerini yerine getirip ümmetini/toplumunu oluşturduktan sonra onlar toplum içerisinde tâyin edilmiş bir

85] 28/Kasas, 4128/Kasas, 41

86] 17/İsrâ, 71

87] 18/Kehf, 49

88] 11/Hûd, 17

vakte kadar kalırlar, sonra Allah onları toplumlarından çekip alınca, artık orada önder ve rehber (imam) olarak kitap vardır. İnsanlar artık o kitaba sarılırlar, onunla problem ve ihtilâflarını halleder, onunla toplumsal yaşamlarını düzenlerler. Belli bir süre böyle devam eder, zamanla nefislerini ön plana çıkaranlar olur, aralarında ihtilâflar baş gösterir. Kimileri bağı edip Allah'ın hidâyetinden, aydınlık yolundan saparlar. İhtiraslar çoğalır, dünyaya meyleder, âhireti unuturlar. Bu sebeple ayrılık ve fitne zuhur eder, dinden sapmalar çoğalır. Onlar artık din, kitap tanımazlar. Onların ahit ve antlaşmaları da olmaz. Orada can, mal, akıl, nesil ve din emniyetleri de kalmaz. Orada her şey onların hevâlarına/arzularına göre ayarlanır.

Eğer güçlü iseler, birtakım değerleri ayaklar altına alırlar, ezme, sömürme ve yok etmeye çalışırlar. Artık öylesi ortamlarda; peygamberi kendisine örnek edinen, Kitabı rehber (imam) edinen mü'minler için ağır sorumluluk başlar, o sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaları gerekir: *"Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün imamlarına/önderlerine karşı savaşın. Çünkü onların yemin (diye bir şeyleri) yoktur. (Onlara karşı savaşsanız) umulur ki küfre son verirler."*⁸⁹

Peygamberin çizgisini tâkip eden tevhidî topluluk, içinde yaşadıkları câhil toplumun önderlerine karşı uyanık ve dikkatli olmak zorundadır. Zira, onlar gücü ellerine geçirdikleri zaman, ekini ve nesli ifsad ederler.⁹⁰ Bunu gerçekleştirirken ne söz/ahit, ne de antlaşma tanırırlar. Artık orada insanların hürriyetleri ellerinden alınır ve insanlar tâğûtî otoritenin kulu haline getirilirler. Orada zulüm ve haksızlık yaygınlaşır. Küfrün imamları/önderleri, otoritelerini süreklileştirebilmek için, insanların bilinçsizleştirilmeleri ve sorumluluk duygularını kaybetmeleri gerekir. Bu tâğutlar, fikir ve düşünce hürriyetini kendi ölçülerine göre belirler, birtakım tabular oluştururlar. Bilinçsizleştirdikleri yığınların kaybolan değer yargılarının yerine, küfrün imamları/önderleri, kendi değer yargılarını enjekte ederler ve bunları toplumun sahiplenmesini isterler.

Böyle bir toplumda, bilinçli kimselere haksızlık karşısında susmayan inançlı insanlara çok büyük görevler düşer. Zira Allah, insanları bilinçlenmeye ve akletmeye çağırır. Allah, kullarını, kullara kul olmaktan kurtarıp sadece kendisine kulluk yapmalarını sağlayarak gerçek hürriyetlerine kavuşmalarını ister. İşte bu sebeple, küfrün önderleri olan müstekbirler, fırsatını buldukları an

89] 9/Tevbe, 12

90] 2/Bakara, 205

müslüman dâvâ erlerini ve onların imamlarını yok etmeye çalışırlar. Rabbimiz ise, müslümanların Kur'an'ı kendilerine imam (rehber) edinmelerini istemektedir.

Kur'an bize rehberlik ederek küfrün önderlerine karşı sürekli bir mücadele içerisinde olmamızı öğütler; onlarla savaşmamızı emreder.⁹¹ İşte bu savaş, yani cihad, organize olmuş imamli bir cemaatle olur. Toplum, müttakî bir topluluktur. İmamları ise takvâ sahiplerinin önderidir. Onlara takvâda öncülük eder. Bu toplumda bütün hesaplar âhiret üzerine yapılır, âhireti kazanmanın mücadelesi verilir. *"Ve onlar (iman edip tevbe edenler), 'Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine imam/önder kıl!' derler."*⁹²

İmam, bir rehber ve önderdir; insanlara öncülük eder. İmâmet ise bir makamdır, rehberlik ve önderlik makamı. İmâmet, Âdem'le başlamış ve Rasûlullah'a kadar kesintisiz olarak vahiyle birlikte devam etmiştir. Rasûlullah'tan sonra ise bu makam, O'nun getirdiği Kitab (Kur'an)'a vâris olan, Kitabı yaşayıp toplumda yaşanılır kılabilmek için mücadele veren imamlar tarafından sürdürülecektir. İşte bu imamlar, Rasûl'ün getirdiği şeriatı uygulamada ve dini insanlara tebliğ etmede O'nun halefidirler. Bu makama getirilen insanın Kur'an'ı kendisine rehber, Rasûlullah'ı ise örnek edinerek muttakî olması gerekir. Peygamber'in soyundan da gelse zâlim olanlar bu makama gelemesler.⁹³

Firavunî sistemlerin temeli, zora ve zulme dayanır. Orada insanlar gruplara, partilere ayrılarak güçsüzleştirilerek birlikleri yok edilir. Bu sistemlerin zulüm ve sömürülerinden kendilerini korumaya çalışanlar, Firavunların/küfür önderlerinin kendilerine müsaade etmiş oldukları yasalar çerçevesinde hareket ederler. Bu sebeple orada güç ve inisiyatif Firavunların elindedir, onu diledikleri gibi kullanırlar. Tüm mücadeleci hareketleri kontrolleri altında tutarlar.

Allah ise zayıf bırakılmış, ezilen ve sömürülen müstaz'af halka seslenerek onları birlik olmaya, yeniden imâmeti diriltmeye ve müstekbirlere karşı mücadeleye dâvet ediyor, kendilerine lütufta bulunarak onları yeniden önderler yapacağını, ezilmiş ve sömürülmüşlükten kurtaracağını ve ne yapmaları gerektiğini anlatarak uyarıyor. *"Biz istiyoruz ki, o yeryüzünde müstaz'aflara (güçsüz düşürülenlere) lütufta bulunalım, onları imamlar/önderler yapalım, onları vârisler*

91] 9/Tevbe, 12

92] 25/Furkan, 74

93] 2/Bakara, 124

kılalım (ötekilerin yerini aldırılım).”⁹⁴

“Ey iman edenler, size hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman Allah’a ve Rasûlüne icâbet edin. Ve bilin ki, muhakkak Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve siz O’na götürülüp toplanacaksınız.”⁹⁵

İman edenler, imanlarının gereği olarak Allah’ın ve Rasûlünün çağrısına dikkat etmelidirler. Bu çağrının gösterdiği hedefin gerçekleşebilmesi için gerekli güç ve çalışmayı ortaya koymalıdır. Zira bu çağrı iman edenlere hayat bahşedecek bir dâvettir. İmâmet kurumunun yeniden gerçekleşebilmesi için imamı cemaatlerini oluşturmaları gerekir. Zira Allah’ın huzuruna götürüldükleri âhiret gününde bu ağır sorumluluk gerektiren görevlerini yerine getirmemenin ne anlama geldiğini bilirler.

Her imam, kendi cemaatini oluştururken, İslâm’ın karşısında insanlar da oluşacaktır. Bu insanlar da küfrün imamlarıdır. İnsanları kendi küfür yollarına dâvet ederken, kendi küfrî toplumlarını oluştururlar. Artık orada iki ayrı topluluk oluşmuştur. Bir yanda insanları Allah ve O’nun dinine çağıran imam ve beraberinde oluşan “İslâm toplumu”, diğer yanda, insanları ateşe (cehenneme) çağıran küfür imamları ve beraberinde oluşan “câhiliyye toplumu”.

Bu iki toplumun da inandıkları bir rabbi, bir dini vardır. Bu topluluklar, âhirete imamlarıyla birlikte giderler. Peygamber’i, O’nun getirdiği Kur’an’ı ve Kitap’la insanlar arasında hükmeden Peygamber’in halefi olan imamları kendisine rehber edinenler âhirette O’nunla beraber cennete girerler. Allah, Kur’an ve Peygamber’i tanımayan veya bunları tanıdığını iddia etmesine rağmen, Kur’an’ı yaşam biçimi olarak kabullenmeyip kendi yollarından sistem belirleyerek insanları onunla idare edenleri önder ve rehber edinenler de âhirette o imamlarıyla birlikte ateşe girecekler, cehenneme atılacaklardır.

Her ümmetin peygamberi Allah huzurunda şahidlik edecek⁹⁶ ve “Yâ Rabbi, Senin dinini, Senin mesajını insanlara ulaştırdım, onlara Kitap’ta belirlediğin hayat şeklini ve bana öğrettiğin doğru düşünme ve uygulama biçimini öğrettim” diyecektir. Rasûlullah’ın ümmeti, sadece kendi bulunduğu dönemde yaşayıp da dâvetini kabullenerek onun gereklerini yerine getiren insanlarla sınırlı değildir. Bu ümmet, O’nun risâlet döneminde başlayıp kıyâmet gününe kadar getirmiş olduğu dine girerek ona uygun amellerle

94] 28/Kasas, 5

95] 8/Enfâl, 24

96] 4/Nisâ, 41

imanını doğrulayarak onun göstermiş olduğu yolda yürüyen ve o dinin sürekli yaşanılabilmesi için dâvet ve cihad görevini yerine getiren insanların tamamından oluşmaktadır.

Biz de, bizim için çizilmiş olan bu yolda imamlarımızı hangi ölçüye göre tesbit etmiş olduğumuza, kimleri imam olarak tanıdığımıza dikkat edelim. Dikkat edelim ki, âhiretimizi kurtarmaya çalışmış, görevimizi yapmış olabilelim; âhirete imamımızla birlikte gideceğimizi unutmayalım. Onlar bizim hakkımızda orada şahidlik edeceklerdir.

Kur'an'da belirlenen imamli cemaatimizi oluşturarak, âhirette kurtuluşumuzu sağlayacak davranış içerisinde olalım. Bu ümmetin kıyâmete kadar devam edebilmesi için bizden sonra gelen nesillere bu kurumu sapasağlam, tertemiz bir vaziyette bırakalım ki, kurtuluşa erenlerden olabilelim. *"İçinizden hayra çağıran ve ma'rûfu emredip münkerden nehyeden bir ümmet bulunsun. Kurtuluşa erenler, işte bunlardır."*⁹⁷; *"Muhakkak ümmetiniz tek bir ümmettir ve Ben de sizin Rabbinizim; o halde Bana ibâdet edin."*⁹⁸

İşte Allah'ın tarif ettiği ideal toplum. İslâm'ı kendine din olarak seçmiş, Allah'a iman ederek yalnız O'nu Rab edinmiş, kulluğunu sadece O'na yaparak başka hiçbir şeyi ortak tanımayan, sahte rableri reddederek onların yaşam biçimlerini ve ideolojilerini kabul etmeden, kible edinilen çeşitli şeylere yönelmeyip sadece Rab-bimizin belirlediği kibleye yönelen, Kur'an'da tarif edilen, özellikleri belirtilen şahsı kendisine imam edinerek, başkalarını önder ve rehber edinmeyen muttakî toplum; işte kurtulacak olan cemaat de budur.⁹⁹

Zâlim ve Fâsığın İmâmeti

Yüce Allah, kulu ve elçisi olan İbrâhim'i (a.s.) ateşten koruduğu gibi, evlâtlarını da korumuş ve onlara peygamberler arasında üstün mevki ve mertebe de vermiştir. Kur'an-ı Kerim Hz. İbrâhim'in önderliğinden ve evlâtlarından şöyle bahsediyor: *"Bir zamanlar Rabbi İbrâhim'i birtakım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince; 'Ben seni insanlara imam/önder yapacağım' demişti. 'Soyumdan da (imamlar/önderler yap, yâ Rabbi!)' dedi. Allah: 'Ahdim zâlimlere ermez (onlar için söz vermem)' buyurdu."*¹⁰⁰ Allah Teâlâ, sevdiği kulu İbrâhim'i herkesin tâbi olduğu bir imam/önder yaptığını beyan

97] 3/Âl-i İmrân, 104

98] 21/Enbiyâ, 92

99] C. Tayyar Soykök, Kur'an'da İmam ve İmamet, Haksöz, sayı 62, 64

100] 2/Bakara, 124

ediyor. Çünkü İbrâhim (a.s.), Yüce Allah'ın sınavlarını tümüyle ve en güzel şekilde kazanmıştı.

Yüce Allah, kulu ve elçisi olan İbrâhim'i (a.s.) ateşten koruduğu gibi, evlâtlarını da şirk ve haramlardan korumuş ve onlara peygamberler arasında üstün mevkî ve mertebe de vermiştir. Yüce Allah, sevdiği kulu İbrâhim'i herkesin tâbi olduğu bir imam/önder yaptığını beyan ediyor.¹⁰¹ Çünkü İbrâhim (a.s.), Allah'ın sınavlarını kazanmıştı. Allah'ın kendisini insanlara imam kılacağını beyan edince, İbrâhim (a.s.) kendi soyundan da imamlar isteyince, Allah "zâlimler imamlık/önderlik hakkına sahip olamazlar" karşılığını vermiştir. Hiçbir zâlim, imam olamaz, kendisine uyulan önder olamaz, buna hakkı yoktur. Allah'ın imâmet ahdine hiç bir zâlim eremez.

Bu konuda Fahreddin Râzi şöyle der: "Onlar (zâlimler), Allah'ın emirlerinin kendilerine emanet edildiği kişiler olamaz. Kendilerine uyulamaz. Dolayısıyla imam (önder, lider) olamaz. Böylece fâsığın imâmetinin bâtil olduğu bu âyetin delâleti ile sâbit olmuştur. Efendimiz buyuruyor ki: *"Yaratana isyan konusunda hiçbir mahlûka itaat yoktur."*¹⁰² Ve yine bu âyet-i kerime gösteriyor ki, fâsık hâkim olamaz. Hüküm mevkiine geçtiği zaman, onun verdiği hükümler uygulanamaz. Şehâdeti kabul edilmez ve Rasûlullah'tan naklettiği hadis benimsenemez. Fetvâ verirse fetvâsına itibar edilmez. Namaz için öne geçirilemez."¹⁰³

Görüldüğü üzere imamlık veya diğer bir adıyla önderlik, sıradan basit bir görev değildir. Babadan oğula geçen veya soy sop takip eden bir verâset malı olmadığı gibi, zâlim, fâcir, fâsık, münâfık ve müşrik gibi kimselerin de gelip oturduğu bir makam değildir. İmamlık; iman, amel, şuur ve yaptırıcı güce sahip olanların hakkıdır. Bu üstün meziyetlere sahip olmayanlar babası ve atası ne olursa olsun, o yüce makama getirilemez. İslâm, bir saltanat ve hükümdarlık dini değildir. İslâm, hak ve adâlet dinidir. Kim o mertebeye ulaşırsa onun hakkıdır.

İmamlığı sadece bir devlet başkanı olarak düşünmek doğru değildir. İmamlık; risâlet imamlığı, hilâfet imamlığı, devlet imamlığı, cemaat imamlığı ve namaz imamlığı şeklinde geniş bir muhtevâyâ sahiptir. Hangi şekliyle olursa olsun, o makamlara geçecek şahsın zâlimlik, fâsıklık ve benzeri sıfatlardan uzak kalarak tam bir adâlet sıfatına sahip olması şarttır. Allah Teâlâ'nın İbrâhim'e (a.s.)

101] 2/Bakara, 124

102] Müslim, İmâre, 38, hadis no: 1839

103] İbn Kesir, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, c. 2, s. 536

söylediği “zâlimlere imamlık ahdim erişmez” ifadesi, sadece İbrâhim nesline münhasır değildir. Her dönemde geçerli bir kuraldır. Zâlimlik ve fâsıklık yaparak Allah'ın dinini hafife alan herkes için geçerli bir ölçüdür bu. Dün de, bugün de, yarın da olsa zâlimler, bu yüce makama getirilemez. Şirk, en büyük zulüm¹⁰⁴ olduğu için, müşrik bir kimse büyük bir zâlimdir. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyen zâlimlerin ta kendisi¹⁰⁵ olduğundan Allah'ın indirdiği dışındada, O'na ters yasa veya hükümle hükmetmek, insanları yönetmek zulüm olduğu gibi bu yönetici de zâlimin ta kendisidir.¹⁰⁶ Zulmün zıddı, adâlettir. Allah adâletle davranmayı emretmektedir.¹⁰⁷ Bütün bunlarla birlikte nefesine uyduğundan, câhillik ve başka sebepler yüzünden adâletten ayrılan kimse de zâlimdir. Ve zâlimlerin imam/önder/lider olma hakkı yoktur.¹⁰⁸

İslâm siyâset tarihinde hiçbir fakîh, kâfirin imâmetini/yöneticiliğini tartışmamıştır. Çünkü Kur'an'la sâbittir ki, kâfirlerin mü'minler üzerinde velâyet hakkı yoktur: “Allah kâfirlere mü'minler üzerine asla velâyet hakkı tanımamıştır.”¹⁰⁹ Tartışılan konu, fâsik ve zâlimin imâmeti ve yöneticiliğidir.

Bu konuda Hâriciler'i bir kenara bırakırsak, birbirine zıt iki görüş vardır orta yerde. 1- Mürcie'nin görüşü: Bunlar, “olan” olması gerekendir, deyip statükoyu savunanlardır. Bunlara göre, eğer birileri herhangi bir yolla yönetimi ele geçirmişse bunun ele geçiriliş tarzına bakılmaz. O yönetici zâlim ve fâsik olsa da meşrû addedilir. 2- Mu'tezile: Bu kesim de fıkı ve zulmü görülen bir yöneticinin yönetimi gayr-ı meşrûdur. O meşrû olmadığı gibi, o yönetimde görev yapan hâkimlerin -isterse Allah'ın indirdiğiyle hükmetsinler- hükümleri meşrû değildir.

Bu noktada İmam Âzam, daha dengeli bir tavrı benimsemiştir. Zâlim ve fâsığın yöneticiliğini kabul etmemekle birlikte, sosyal faaliyetlerin yürütülmesi gerektiğini kabul ederek, eğer kendisi âdilse zâlim imamın/halîfenin kadısının (hâkiminin) hükmünü kabul etmiş, sorumluluğu ferdin kendisinden başlatmıştır. İmam Âzam, zâlim ve fâsik bir yönetimde görev alma konusuna bireysel açıdan yaklaşıyordu. Eğer fâsik bir rejimde fert, bulunduğu makamda İslâm'ın ahkâmını icrâda bir engelle karşılaşmıyorsa onun o makamda bulunmasına cevaz veriyordu. Ancak, ferdin fâsik ve

104] 31/Lokman, 13

105] 5/Mâide, 45

106] 5/Mâide, 45

107] 16/Nahl, 90

108] Beşir İslâmoğlu, İslâmî Hareketin Tarihi Seyri, s. 46-49

109] 4/Nisâ, 141

zâlim olması durumunda bunu meşrû saymıyordu. Tekrar başa dönerek, sorumuzu soralım: İmam Âzam'ın zâlim ve fâsığın imamlığı/yöneticiliği konusundaki net görüşü ne idi? Bu sorumuza Mekki ve Kerderî'nin ortaklaşa aldıkları İmam Âzam'ın bir ictihadında cevap buluyoruz:

“Fey’i (İslâm devletinin gayr-ı müslimlerden aldığı vergiyi) meşrû olmayan yollarda harcayan, ya da zulümle hükmeden ve Allah’ın emirlerini terkedip yasaklarını irtikâp eden kimsenin imamlığı/yöneticiliği bâtıldır. Onun vereceği emirler ve hükümler geçersizdir.” Bazıları, İmam Âzam'ın “fâsik imamın ardında namaz kılınabilir ve eğer âdil ve sâlih ise yönetici zâlim de olsa o yönetimin Kur’an ile hükmeden kadısının hükmü geçerlidir” görüşleriyle; “zâlim ve fâsik’ın yöneticiliği gayr-ı meşrûdur; onun hükümleri geçersiz, ona yapılan biat bâtıldır” ictihadı arasında bir çelişki olduğu zehâbına kapılmıştır.

İmam Âzam'ın namaz için fâsığın imâmetine, zâlim bir yönetimde kadılık yapan âdil birinin meşrû hükmünü tenfize cevaz verişinden yola çıkanlar “yanlıştan yanlış gelir” mantığıyla onun fâsik ve zâlimin imâmetini/yöneticiliğini de kabul ettiğini sanmışlardır. Yani, “zâlim imamın/yöneticinin hükmü ne ise, onun tâyin ettiğinin hükmü de aynıdır” demişlerdir. Bazıları bu zanlarından dolayı Ebû Hanife’yi tâviz vermekle suçlarken, bazıları da yine bu yanlış anlayışı kendi bâtıl görüşleri olan zulümle uzlaşma çarpıklığına dayanak göstermişlerdir. İkiisi de yanlıştır.

Hanefî mezhebinin ünlü imamlarından Ebûbekir Cessas’tan dinleyelim: “İnsanlardan bazıları Ebû Hanife’nin fâsığın imâmetine ve hilâfetine “olur” verdiğini ve halîfeyle hâkimin arasını ayırarak onun hükmünü câiz görmediğini zannederler. Bunu kelâmcılardan Zürkan adında biri söylemiştir. Kuşkusuz bu lakırdı asılsızdır. Ebû Hanife’ye göre halife ile onun atadığı hâkim arasında (yönetme hakkı ve meşrûiyet açısından) bir fark yoktur. Yönetime gelişleri ve getirilişleri (hâkimin kendisi âdil ve sâlih de olsa) gayr-ı meşrûdur. Çünkü her ikisinin meşrûiyetinin şartı da âdil olmaktır. Fâsığın hilâfeti ve hâkimliği meşrû olmadığı gibi, şâhitliği de kabul edilmez. Eğer Peygamber’den rivâyet ettiği hadis varsa o da alınmaz.”¹¹⁰

Ebû Hanife şöyle der: “Ümmetin malını meşrû olmayan yollarla harcayan, ya da zulümle hükmeden ve Allah’ın emirlerini terkedip yasaklarını irtikâp eden kimsenin yöneticiliği bâtıldır. Onun

110] Cessas, Ahkâmu’l-Kur’an, I/86 Cessas, Ahkâmu’l-Kur’an, I/86 Cessas, Ahkâmu’l-Kur’an, I/86

vereceği emirler ve hükümler geçersizdir.”

Cessâs, “Zâlimler ahdime nâil olamazlar.”¹¹¹ âyetinden hüküm çıkarırken şunları söyler: “Bu âyetin delâletiyle fâsığın imamlığının/ yöneticiliğinin bâtıl olduğu anlaşıldı. Fâsık ve zâlim biri halife olamaz. Hatta bu karakterde olanlar, herhangi bir biçimde yönetim makamına gelseler, fıskları yüzünden halkın kendilerine uymaları gerekmez. Bu konuda Rasûlullah şöyle buyuruyor: “Allah’a isyanda kula itaat yoktur.” Bu hadis de delâlet eder ki; fâsık biri hâkim olamaz; hükmettiği zaman verdiği hüküm yerine getirilmez, şahitliği kabul edilmez, Peygamber’den rivâyet ettiği hadis alınmaz, müftü olup fetvâ verdiğiinde fetvâsına uyulmaz.”¹¹²

İbn Abbas, bu konuda şöyle der: “Zâlime verilen söze (biat) vefâ gerekmez. Eğer ona verdiği sözünü yapmayınca zulme uğrayacaksan, o zaman sözünü yerine getir.” Hasan Basrî ise şu açıklamayı yapar: “Zâlimlere verilmiş ahid yerine getirilmez. Allah âhirette onu yerine getirmeyen kişiyi sorumlu tutmayacağı gibi, ecrini de artırır.”¹¹³

İmam Âzam’ın zâlim ve fâsığın (kâfirin değil) yöneticiliği konusunda hem böylesine pratik, hem de ideal bir yaklaşımı benimsemesi, üzerinde durulması gereken bir konu. İmam bu yaklaşımıyla olayı ferdin kendisinde başlatmış, kişiyi kendi yaptığı eylemlerle karşı karşıya bırakmıştır. Böyle yapmakla “olan” ile “olması gereken” arasındaki tercihte bocalayan birçok insana çıkış yolu göstermiştir. Bu yol, anarşiye meydan vermeden zulme karşı çıkmanın yoludur. Bu yol, toplum için ferdin önceliklerini, fert için toplumun önceliklerini ihlâl etmeden yaşayabilmenin adımıdır. Bu yol, zâlim ve fâsık yöneticileri aklamak için kendilerince meşrû birtakım mâzeretler uyduranların mâzeretlerini iptal eden yoldur. Ümmetin tepesine musallat olan zorbaların elinden ümmeti kurtarmak için bulunmuş dengeli bir mücâdele metodudur. İmam Âzam, insanlara, zâlim ya da mazlum olmaktan başka seçenek bırakılmayan ortamlarda, dengeli bir çözüm, meşrû ve pratik bir çıkış yolu göstermiştir.¹¹⁴

Zâlim ve Fâsık İmama Karşı Kıyam Hakkı

İmam Âzam, zâlim ve fâsık yönetime karşı müslümanların silâhlı başkaldırısını emr bi'l-ma'ruf ve nehy ani'l-münker

111] 2/Bakara, 124

112] Cessâs, a.g.e., I/86

113] Cessâs, a.g.e., I/85

114] Mustafa İslâmoğlu, İmamlar ve Sultanlar, s. 239-242

farîzasının bir parçası olarak görmüştür. Bu konuda İmam Ebu Hanife ilk değildir. Emevîler, hilâfeti ellerine geçirdiğinden beri silâhlı kıyâmı savunan sahâbe ve ulemâ eksik olmamıştır.

Sahâbeden Hicr bin Adiyy ve arkadaşları bu görüşteydiler ve yönetim tarafından katledildiler. Hz. Âişe ve Abdullah bin Mes'ud gibi ünlü isimler de bu çıkışları desteklediler. Hz. Hüseyin, zâlim ve fâsık yönetime karşı kıyâmın (hurûc ale's-sultan) farziyyetine inanıyor ve bu uğurda şehâdeti göğüslüyordu. Hz. Ebûbekir'in torunu Abdullah bin Zübeyr de aynı inanç uğrunda mücâdele vermiş ve şehid edilmişti. İbn Eş'as ayaklandığında tâbiînin en ünlü âlimleri onun bu çıkışının şer'î olduğunu ilân ederek halkı yönetime karşı onu desteklemeye çağırıyorlardı. Bu cümleden olarak İbn Ebî Leylâ, eş-Şa'bî, Ebu'l-Bahterî ve Said bin Cübeyr'i sayabiliriz. Zamanlarının en ünlü fakihleri olan bu zatlar İbn Eş'as kıyâmının içinde yer almışlar, bizatihî yardımcı olmuşlardır.

Hasan Basrî de kıyıamları meşrû görmekle birlikte, başarılı olmasını şart koşmuş, başarılarmaması durumunda çok kan dökülür gerekçesiyle kıyıamların içinde bizzat yer almamıştır. Ancak, yönetimin verdiği maaşı reddetmiş, işledikleri zulümleri bir bir saymış, bunun gıybet olacağını söyleyen bazılarına "zâlimin zulmünü dile getirmek gıybet değildir" demiştir. Bu dönemde, her tarafta zâlimler tarafından oluk oluk müslüman kanı akıtılırken âlimlerden bazılarının "ilim" adı altında fer'î meselelerle halkı oylamasına içerleyen Hasan Basrî hayretini şöyle dile getirecektir: "Ne garip! Müslümanların kanlarının köpek kanı gibi akıtılmasına aldırmayanlar, pire kanının hükmünü soruyorlar."

İmam Zeyd ile İmam Muhammed ve İbrahim'in kıyıamlarında İmam Âzam'ın sergilediği tavır oldukça nettir. Kıyâmını Bedir Zaferi'ne benzettiği İmam Zeyd'e elinden gelen her türlü yardımı yapması, onu çağının diğer fakihlerinden ayıran en önemli boyutudur. Bu olaylarda verdiği fetvâ ve sergilediği tavırlardan anlaşılan o ki İmam Âzam, İmam Zeyd ile İmam Muhammed ve İbrahim'e biat etmişti. İmam, İbrahim bin Hasan'ın kıyâmında "boynumuza ipler takılrsa yine de sözünden dönenlerden olmayacağız" diyordu. Basra'lı tâbîsi Ebû İshak'a: "İbrahim'in safında cihad eden kardeşinin aldığı sevap, senin kâfirlerle giriştiğin savaşta aldığın sevaptan üstündür" diyordu.

İmam Âzam'ın zâlim ve fâsık yönetimler karşısında gösterdiği bu tavır konusunda çağdaşlarından fakih Evzaî şöyle der: "Ebû Hanife'nin tüm icthadlarına tahammül ettik. Ne ki, bu kez zâlim ve fâsık yöneticiye karşı silâhlı kıyâmı kabullenerek, üzerimize

kılıçla geldi. Emr bi'l-ma'ruf nehy ani'l-münker'in vücûbuna inanıyordu. Kendisine bu konuda hüküm soranlara Rasûlullah'ın şu hadisini naklediyordu: *"Şehidlerin en erdemlisi Hamza bin Abdulmutalib ve zâlim yöneticiye iyiyi emredip kötüden sakındırdığı için öldürülen kimsedir."*¹¹⁵

İmam Âzam, bu ictihadının altını kaniyla imzalamış, Allah da onun adını yüceltmış ve ebedileştirmiştir. İmam Âzam'ın bu konudaki ictihadlarını ve tavrını çok net bir biçimde özetleyen Hanefî mezhebinin ünlü imamı Ebûbekir el-Cessâs, yöneticilerin zulmüne ve fiskına karşı hassâsiyetini yitiren kimi tâvîzkâr âlimleri eleştirerek şunları söyler: "Geçmişte ve günümüzde câhil ve lüzumsuz bazı hadisçiler hâriç İslâm ümmetinin âlimlerinden hiçbirisi böyle bir durumda silâhlı kıyâma karşı çıkmadı. Bu câhil ve lüzumsuzlar, bağı olan topluluğun öldürülmesini, emr bi'l-ma'ruf nehy ani'l-münker'in silâhla yapılmasını hoş görmeyip ona karşı çıktılar. Allah'ın şu âyetini işittikleri halde silâhla emr bi'l-ma'ruf nehy ani'l-münker'i fitne sayıp azgın zorbaların öldürülmesini kerih gördüler: *"Saldırganlık yapanlarla Allah'ın hükmüne boyun eğinceye kadar savaşın."*¹¹⁶ Âyetin lafzı, savaş işinin kılıç, ya da başka silâhlarla olmasını gerekli kılıyor.

Bazıları, sultanın zulmüne, fiskına, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı canlara kıymasına, karşı konulamayacağını, ancak sultanın dışındaki yöneticilere de silâhsız olarak sözle, ya da başka bir biçimde karşı konulabileceğini söylemekle ümmete düşmanlardan daha beter kötülük ettiler. Çünkü onların bu gibi fetvâları insanları zorbaları öldürmekten, zâlim ve günahkâr yöneticiye karşı koymaktan alıkoydu. İnsanlar ne zaman zâlim yöneticilere ma'rufu emredip -velev ki silâhla olsun- münkerden nehyetmediler, işte o zaman tüm İslâm topraklarını kesif bir zulüm bulutu kuşattı. Din de gitti, dünya da gitti elden ve birçok zındıka akım türedi."¹¹⁷

Cemaat/Teşkilât İmamlığı

Resmî veya gayr-ı resmî cemaatler, sivil toplum kuruluşları olduğu için, toplumu İslâmî anlamda değiştirme ve dönüştürme çabaları yönünden kaçınılmaz birlikteliklerdir. Dâvâyı benimsemiş müslümanlardan oluşan bir cemaatin veya bunların oluşturduğu teşkilâtın imamı/lideri, insanları Allah rızâsı idealine, müslümanca faaliyet ve özellikle dâvetçi/tebliğci kimliği kazandırmaya yönelik

115] Cessâs, Ahkâmü'l-Kur'an, I/87

116] 49/Hucurât, 9

117] Cessâs, a.g.e. II/320-321; M. İslamoğlu, a.g.e., s. 246-249

çalışmaları organize eden kimsedir. Cemaat imamının liderliğinin kabulü ve ona itaat, dinin bu konudaki tavsiyesi doğrultusunda gönüllü bir tercihe dayanmaktadır. Bu imamlıkta, insanları belli ideallere inandırarak ve gönüllerini kazanarak sevk ve idare etme kural ve yeteneği geçerlidir.

Cemaat liderliği, “belirli grupları veya toplulukları mecburî olmayan yöntemlerle, planlanan hedeflere doğru yönlendirme tekniği”dir. Çünkü liderlik; hem kendini yetiştirme ve yenileme, hem de başkalarını etkileme ve sürüklemeye becerisidir. Gerçek ve başarılı imam/lider, bir yandan kendisini ve cemaatini iyiye doğru değiştiren, bir yandan yeni ve yeterli stratejiler geliştiren, bir yandan da farklı karakter ve yetenekteki insanları aynı hedefe doğru sevk ve idare eden kimsedir. Özellikle İslâmî cemaat ve hareketlere imamlık/liderlik yapacak şahsiyetler, bu “başkanlık”, “ağabeylik”, “hocalık” makamını, bir nimet ve ganimet değil; ilâhî bir emânet ve büyük bir mes’ûliyet kabul ederler/etmelidirler. Bu çeşit yapılanmaların başında imam konumundaki kişilerde şu özelliklerin bulunması gereklidir:

1- Sağlam Bir İman ve İstikamet: Müslümanlara başkanlık yapacak kimselerin bâtil düşüncelerden uzak, kâmil/sağlam bir imana ve en azından haramları terkettirip farzları yaptıran bir takvâya sahip olması gerekir. Dinî konularda ve İslâmî yaşayışta titiz ve dürüst olmayan kişiler, ahlâkî zaafı terkedip kendini düzeltmeyen şahsiyetler, cemaatleri üzerinde itimat ve itibar/saygınlık telkin edemezler. “(Nefsin kötü arzularına ve İslâmî hayatın zorluklarına) Sabrettikleri ve âyetlerimize yakînî olarak (kesin bir şekilde) iman ettikleri zaman, onların içinden, emrimizle doğru yola ileten imamlar/rehberler yaptık.”¹¹⁸ Bu âyet, anlatılan gerçeğe dikkatimizi çekmektedir. “Ve onlar (iman edip tevbe edenler), ‘Rabbimiz! Bizi takvâ sahiplerine imamlönder kıl!’ derler.”¹¹⁹ Takvâ sahiplerine önder olmak, takvâda da önder olan bir yaşayış gerektirecektir.

2- Zihnî Yetenek ve Kültür: İmamlık yapacak kimselerin süper zekâyâ sahip olmaları şart değildir. Ancak, İslâm’ı, çağı ve çevreyi yorumlamada ve uygulamada, hatta gerektiğinde özel yöntemler ve orijinal fikirler ortaya koyabilme hususunda yeterli ve yetenekli olmalıdır. İslâm’ı ve hareketi hazmedip özümsemiş, düşünen, değerlendiren, mukayese ve muhâkeme eden, fikir üreten bir kafa yapısına sahip bulunmalıdır.

3- Sosyal Kabiliyet: İnsanlara ve özellikle muhâtabı olduğu

118] 32/Secde, 24

119] 25/Furkan, 74

cemaat ve teşkilat mensuplarına, onların ilgi ve bilgi seviyelerinden yaklaşılamayan, onları kendi ayarlarında ve kendi diyarlarında idare etmesini ve bununla beraber dâvâ istikametinde sürüklemesini başaramayan kimseler imam olamazlar, başkanlık ve ağabeylik yapamazlar. Çünkü imamlık/liderlik, başkaları yoluyla iş başarmaktır. Çok çalışmak ve her işi yapmaktan ziyade; iyi bir organizatör olmak, uygun işe uygun adam seçip o işi severek yaptırmaktır. Her işe kendisi koşan, her şeyi bizzat kendisi yapmaya çalışan lider başarılı olamaz. Lider; otoritesini kullanarak organize yapan, uygun görev bölümü hazırlayan, arkasından takip ve değerlendirmeyi unutmayan ve sonunda eksikleri tamamlayan ve boşlukları dolduran ve ikinci bir girişimde aynı hataları tekrarla(t)mayan kişidir.

4- İstişâre ve Adâlet: Her çeşit imamlık/yöneticilik için Kur'an'ın temel prensiplerinden ikisidir istişâre ve adâlet. *"İş (yönetim) hakkında onlarla istişâre et, onlara danış, Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a tevekkül et, O'na dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever."*¹²⁰; *"Onların işleri, aralarında şûrâ/danışma iledir."*¹²¹; *"Allah size, emânetleri mutlaka ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder."*¹²²; *"Muhakkak ki Allah, adâleti, ihsânîliyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder."*¹²³ İstişâre edilecek insanlarda bulunması gereken vasıfların başında iki husus, vazgeçilmez şarttır: O konuda **ehil/uzman olmak** ve **emîn/güvenilir olmak**.

5- Kararlılık, Cesâret ve Metânet: İmamlık yapacak kişiler, gereken her hususta o konunun uzmanlarıyla, kendi yardımcılarını ve çevresindeki yakınlarıyla istişâre yapmalı, ortaya atılan fikir ve önerileri dikkate almalı ve sonunda kendisinde hâsıl olan vicdanî kanaatine göre verdiği kararı uygulamada cesaret ve ciddiyet sahibi olmalıdır. *"Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a tevekkül et, O'na dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever."*¹²⁴ Karar vermede tereddüt gösteren ve kararı geciktiren veya sık sık karar değiştiren tipler, başarılı olamaz. İmam, kendisinin bir otorite olduğunu/olması gerektiğini unutmamalı, cesaretle bazı kararlar alıp uygulamaya koymak zorunda olduğunu unutmamalıdır. Kararsız, korkak ve özgüveni olmayan liderler, beklentiye cevap veremez, çevresinden gereken saygıyı duyamazlar.

120] 3/Âl-i İmrân, 159

121] 42/Şûrâ, 38

122] 4/Nisâ, 58

123] 16/Nahl, 90

124] 3/Âl-i İmrân, 159

6- Problem Çözmede Mârifet: Liderler, ânî ve yeni problemleri çözmede, zorlukları ve olumsuzlukları yenmede girişimci ve becerikli olmalıdır. Problemleri, tehdit ve tehlike derecesine göre sıraya koymada, problem çözümünde orijinal ve yeni metodlar uygulamada keşfedici bir karaktere sahip bulunmalıdır. Sıkıntı ve saldırılar karşısında yılgınlığa ve şaşkınlığa kapılmamalıdır. En zor anlarda bile çevresine ümit ve gayret aşılamalı, onların hırs ve heyecanını diri tutmalıdır. Sık sık paniğe kapılan, pısrıklık psikolojisinden kurtulamayan tipler, imamlık/liderlik yapamazlar. Altından kalkamayacağı sorunları, varsa bir üst makama iletmeli, kendinden daha tecrübeli insanlardan yardım istemelidir. *“Onlara (İslâmî cemaat ve hareketle ilgili) güven veya korkuya dair haber gelince hemen onu yayarlar (Bu tür haberlerin psikolojik veya stratejik yarar veya zararını hesaba katmazlar). Hâlbuki o haberi Rasûl’e veya aralarında emir ve yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasında olayın içyüzünü anlayanlar o haberin ne anlama geldiğini (ve yayılıp yayılmaması gerektiğini) bilirlerdi. Allah’ın size lütuf ve merhameti olmasaydı, (böyle rastgele haber ve yorum yaymaktan dolayı) pek azınız hâric şeytana uyup giderdiniz.”*¹²⁵

7- İletişim ve Hitâbet: İnsanları etkilemede, onları kudsî hedeflere yönlendirmede hitâbetin büyük önemi vardır. İnsanları yönetme ve çalışmaları organize etmede iletişim, temel unsurlardan biridir. Bunun için de konuşma düzgünlüğü, çekiciliği, güzelliği ile ifade tarzı/üslûp, hayatî öneme sahiptir. Konuşmaların “dinle beni”si, yazıların “oku beni”si olmalı, sıkıcı değil; çekici ve câzip olup, uyuyanı uyandırmalıdır. Konuşma konuları önceden planlanmalı, toplumun/cemaatin karşısına hazırlıksız çıkılmamalıdır. İletişim araçlarından yararlanmasını bilmelidir. Hz. Mûsâ’nın konuşma kabiliyetini ve ifade yeteneğini artırması için Allah’a şu duâsı, mesajın gerekli etkisi açısından hitâbetin önemini vurgulamaktadır: *“Rabbim! Ruhuma/gönlüme genişlik ver. Kolaylaştır işimi. Çöz düğümü dilimden; ki anlasınlar sözümü.”*¹²⁶

8- İktisat, Kanaat: İmamlar, her türlü israfı önleyici tedbirleri almak zorundadır. Malî kaynakların ve maddî imkânların çarçur edilmesinin önüne geçtiği gibi; eleman ve ekip israfına da, zaman ve imkân israfına da izin vermemelidir. Üç kişinin başarabileceği işe beş kişi görevlendirmek, ekip israfı; hatiplik ve ağabeylik yapacak kapasitedeki insana afiş astırmak da eleman israfıdır. Güncelliğini yitirmiş konuları konuşmak ve yazmak, zaman israfıdır. Cemaatin/ümmetin parası, emânet bilinciyle değerlendirilmeli, kaliteli işler ve ürünler ucuz maliyete getirilmeye çalışılmalıdır. İhtiyaçla

125] 4/Nisâ, 83

126] 20/Tâhâ, 25-28

lüks karıştırılmamalıdır. Reklâm ve vitrine ayrılacak bütçe, çalışma ve eylemlerin önüne geçmemelidir. Ayrıca, töhmet ve zan altında kalmamak için, her şeyin kuruşu kuruşuna hesabı tutulmalı, bu konuda şeffaf olmalıdır. *"Allah, israf edenleri sevmez."*¹²⁷ İsrâf, aşırılık demektir; bu tavır da tepkiyi doğurduğundan itaat ve emre uymayı imkânsız hale getirir: *"İsrâf edenlere itaat etmeyin!"*¹²⁸; *"Gereksiz yere saçıp savurma. Böylesine israf edip saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir/dostlarıdır."*¹²⁹ Plansız, programsız, hazırlıksız, ekipsiz, takipsiz işler başarısız ve bereketsiz olacağından sonuçta zaman ve imkân israf edilmiş sayılacak ve tabii, hizmetin neticesi hezimet ve iflâsla noktalanacaktır.

9- Hürmet ve Muhabbet: İmamlık yapacak kişiler, hem olgun ve ağırbaşlı, hem de herkese kibar ve saygılı olmalıdır. Başkalarını sevmeyen, kendisi de sevilmeyen kişilerde hayır yoktur. Hürmet etmeyen, kendisine hürmeti hak edemez. Sevmeyen sevilmez. Tabii, lâkayt, laçka ve lâubali tipler, gırgır, geveze ve hafif meşrep kimseler de saygıya ve itaate lâayık olamaz. İmamın, ciddî, ama asık suratlı değil; sempatik ve güler yüzlü ama sırtı kanlıktan uzak bir portresi olmalı. Herkesle ve her kesimle rahat diyalog kurabilen, her gruptan müslümanla iyi ilişkiler geliştirebilen, başkalarıyla asgarî müştereklerde uzlaşabilen, ama kendi doğrularından ve değerlerinden tâviz vermeyen bir kabiliyet ve karakter taşımalıdır.¹³⁰

Namaz İmamlığı

Halîfeye imam adının verilmesi, ittibâ ve iktidâr bakımından namaz kıldırma imama benzetilmesinden dolayıdır. Rasûl-i Ekrem ve dört râşid halîfe, namaz kıldırma işini mecbur kalmadıkça başka bir kimseye bırakmamışlar, kendileri namazda da imam olmuşlardır. Hatta iki imam/halîfe, namaz imamlığı esnâsında şehid edilmişlerdir. Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin imamlık yaparken öldürülmeleri, Muâviye bin Ebû Süfyan'ın önlem almasına sebep olmuş ve namaz kıldırırken başında silâhlı nöbetçiler bekletmeye başlamıştır. Bazen de, belki bu gerekçeyle imamlığı başkasına yaptırmış ve zaman zaman namazlarını câmideki parmaklıkla çevrilmiş korumalı kısımda (maksûrede) kılmıştır. Abbâsiler döneminde halifeler vakit namazlarında imamlık yapmayı tamamen terketmiş ve bu işe resmî görevliler tâyin etmişler, Cuma namazı kıldırma

127] 6/En'âm, 141; 7/A'râf, 31

128] 26/Şuarâ, 151

129] 17/İsrâ, 26-27

130] Ahmet Akgül, Dâvâ Erlerine Mesaj ve Metod, s. 25-31

ile yetinmişler; çok geçmeden o görevi de kadınlara bırakmışlardır.

Fıkıhta imam; cemaatin önüne geçip onlara namaz kıldırان kimseye denir. İmamın yapmış olduğu göreve de imâmet denir. İmamlık faziletli bir görevdir. Peygamber Efendimiz ve kendisinden sonra gelen râşid halifeler bu görevi büyük bir özenle yapmışlardır. Geliş güzel herkes bu görevi yapamaz. İmam olabilmek için birtakım şartlar vardır. Bunlar:

1- Müslüman olmak. Müslüman olmayanlar imam olamaz. Fâsik ve bid'at sahibi kimselerin imam olması ise tahrimen mekruhtur.

2- Erkek olmak. Kadının imam olması câiz değildir. Ancak, kadının kadınlara imam olması, kerâhetle câizdir. Bu durumda imam olan kadın öne geçmez, cemaat olan kadınların sağında bulunur.

3- Akıllı olmak. Akıl hastasının imamlığı câiz değildir.

4- Ergenlik çağına ermiş olmak. Bülüğ/ergenlik çağına eremiş olan çocuğun büyüklere imam olması câiz değildir. Ancak, kendisi gibi çocuklara imam olabilir.

5- Özürlü olmamak. İdrarı tutamamak, devamlı olarak burundan veya yaradan kan gelmesi gibi durumlar birer özürdür. Bu gibi özürleri olan kimseler imam olamazlar. Ancak, aynı cins özre sahip olanlara imam olabilirler. Özürleri farklı ise imam olması câiz değildir.

6- Namaz sahih olacak kadar ezbere düzgün Kur'an okumasını bilmek. Okuma yazma bilmeyenlere "ümmî" denir. Ümmî kendisi gibi olanlara imam olabilir. Ümmînin ümmîye imamlığı câizdir. Kur'an'ı iyi okuyamayanların, iyi okuyanlara imam olması sahih değildir.

İmamlığa geçmede fazilet sırası: Evde ev sahibinin namazı kıldırması, daha uygundur. Cemaatle namaz kılacaklar arasında ev sahibi, görevli bir imam veya İslâm devletinde yetkili âmir yoksa, sırasıyla şunlar imam olur:

1- Namazın hükümlerini, yani İslâm fıkhnı en iyi bilen,

2- Kur'an-ı Kerim'i en güzel, tecvid kurallarına ve mahreçlerine uygun şekilde okuyan,

3- En fazla günahlardan sakınan, takvâda en ileri olduğu kabul edilen,

4- En yaşlı olan,

- 5- Ahlâkı en güzel olan,
- 6- Yüzü daha çok nurlu olan,
- 7- Sesi en güzel olan,
- 8- Elbisesi daha temiz olan.

Bütün bu hususlarda eşit olurlarsa aralarında kur'a çekilir, ya da cemaat onlardan birisini imamlığa seçer. ¹³¹

İyi niyetli halk tarafından büyük fedâkârlıklarla yapılan câmilere Diyânet hemen el koyar. Maksat, orada kendisinin anlattığı devletin dininden farklı bir dinin anlatılmasına, yaşanmasına engel olmaktır. Câmiler, Diyanet eliyle devlet dairesi haline gelmiştir; İmamlar da namaz kıldırma memuru. İşgal edilen bu mekânlar, mü'minler için zararlı mıdır, tartışılmalı, ama devlet için öylesine faydalı yerlerdir ki, devlet bu yerlerin kendi kontrolünde olmak şartıyla sayılarının artmasından memnun bile oluyor. Haftada bir gün, o kadar insana Cuma günü anlatacağı mesajları neden fırsat bilmesin? O kadar insan zorla toplanmaya çalışılsa bu kadar başarılı olunmaz.

Bu konuda Abdurrahman Dilipak'a kulak verelim: "Şimdi modern din adamı adına, Kemalist imam görüntüsü altında İslâm'a ve müslümanlara karşı bir tehdit odağı oluşturulmak isteniyor. İslâm'da din adamı, ruhban sınıfı yok, ama bu düzen içinde bunlar var. Bu tip insanlar, sadece Cuma namazında imama ihtiyaç duyuyor olsa gerekir. Ömürleri boyunca İslâm'a ve müslümanlara saldırdıktan sonra, bir maaş karşılığı susturulmuş imamların öncülüğünde, ne olur ne olmaz, yarın âhirette belki lâzım olur diye, biraz da Allah'ı kandırmak istercesine müslümanların kendileri hakkında iyi şahitlik yapmasını isterler. Müslüman mezarlığına gömülmek, garip bir tutkudur onlar için. Bu iş için, fazla baş ağrıtmayan, ölümlerin arkasından kırkinci günlerinde şen şakrak mevlitler okuyacak bir aydın imama ihtiyaçları vardır.

Câmilerimizin sosyal mimarisini kaybettik. Câmi, eski hali ile hayatı kuşatan bir mekândı. İbâdet, bizim dinimizde kapsamlı bir kavramdır. Günümüzdeki şekliyle câmiler, dinin hapsedildiği, ya da hapsedilmek istendiği hapishaneler gibidir... İmamlar da bu hapishanelerin gardiyanları. Kimileri, buraya gelen insanları avlayarak onları din adına uyuşturarak kendi çıkarları yönünde kullanmak istemektedirler. Ucuz bir oy deposu, ucuz bir fedâiler mangası!

[131] Abdullah Yücel, Şâmil İslâm Ansiklopedisi, c. 3, s. 142

Câmiler, şimdi sadece beş vakit namazın cemaatle kılındığı mescidlerdir. Câmî günlük hayattaki ekonomik, sosyal, kültürel fonksiyonunu büyük ölçüde yitirdi. Câmiler birbirinin dertleri ile dertlenmeyen, hatta birbirini tanımayan yaşlı insanların gelip gittikleri bir yer haline getirilmek istenmektedir. Cemaat imamın, imam cemaatin jurnalcisi olacaktır! Ne müthiş bir komplo. Namaz dışında câmilerin kapısına artık kilit vuruluyor. Câmî, müslümanların meşveret yeri olmaktan çıktı. Hutbeler ve vaazlar sivil karakterli, dinin özünden alınan ilhamlarla günün problemlerine çözüm getiren şeyler değil. Çoğu câmide okunan hutbe ve vaazları bir başka şekli ile bir kilise papazının ya da budist bir râhibin vaazlarında duyabilirsiniz. On emir”den ibaret ya da hristiyanlaştırılmış, sadece kişisel ahlâka indirgenmiş bir din.

Câmî, ilk zamanlarda siyasî, sosyal, kültürel bir merkezdi. Gidererek İslâmî yapı içinde mimarî bir üslûp kazanarak kurumlaştı. Şifâhâneleri, aş evleri, medresesi, öğrencilerin ve gariplerin barınacağı bir yer, buluşma ve müşâvere yeri, kütüphanesi ve vakfiyeleri ile hayatın en can alıcı noktalarında yer alırdı. Câmî her şeydi. Bugün ise, bütün bu boyutlarından yalıtılmış, tek boyutlu soluk bir renktir sadece. Şükürler olsun ki, bu durum giderek pozitif yönde değişmekte, câmî yeniden aslî yapısına doğru bir evrim süreci içinde bulunmaktadır.

Câminin siyasî merkezlerin güdümünde rûhâniyetini yitirmesiyle, müslümanlar câmî dışında bizzat hayatın içinde örgütlenmeye, câminin fonksiyonunu kendi evlerine, işlerine, sosyal hayatlarına, kültür dünyalarına taşıma gayretine girmişlerdir. Şunda kuşku yok ki, câmilerin biraz daha dejenere edilmesi ile bu dejenerasyona teslim olan mekânlar ve kişiler İslâm toplumundan tecrit edilecek ve dırar mescidi kavramı yeniden uyanacaktır.

İmamlara bunca maaş niye veriyorlar dersiniz? Çok sevdikleri için, dine imana hizmet olsun diye mi? Yoo, onlara maaş verenler, onların ellerine kendi bildirilerini tutuşturup okutmak için... Bunda da çok başarılı değiller. Ama yine de güçlü bir oto sansür, oto kontrol mekanizması var.

İmamlık bir meslektir artık. İmam-Hatip okulları Meslek liseleri değil mi? Bir İmam-Hatip öğretmenine soruyorsunuz: “Hangi derse giriyorsunuz?” Cevap veriyor: “Meslek dersleri öğretmiyim.” Sormak gerek: “Müslümanlık ne zamandan beri meslek oldu, ya da din?! O kardeşimize kızmamak gerek. Bu işin raconu böyle. Resmî yazışmalarda İmam-Hatip Lisesi bir meslek okulu; ama sıra maaş ödemeye gelince, normal lise statüsünde ödüyorlar.

Ne kurtarsak kâr hesabı. Tam ikiyüzlü bir politika. İmam-Hatip Liseslerinde kız öğrencilerin başlarını örtmeleri resmen yasak. Tabii, Heybeliada papaz okulu talebelerine güçleri yetmez, hınçlarını bizimkilerden alıyorlar. Niye örgütlediler İmam-Hatip okullarını? Aydın din adamı yetiştirmek için. Ölülerini yıkayıp Allah önünde kendileri hakkında yalancı şahitlik yapsınlar diye. ama olmadı... Tutmadı.¹³²

Din ıstılahında imam “devlet başkanı” demektir. Din ve dünyayı ayrı düşünen inanç sonucu devletin başındakilere değil de sadece câmide namaz kıldıranlara bu isim münhasır olmuştur. Hâlbuki imam “otorite” demektir. Devletin başı, hem idarî işlerde, hem de dinin diğer sahalarında en üst makamdaki zat demektir. Cumâ'yı o, ya da onun vekili kıldırır. Onun adına hutbe okunur. Böyle iken bugün imam, beşinci sınıf devlet memuru sayılmaktadır.

İmam ve müezzine “din görevlisi” demek çok sakıncalıdır. Dinimizin bu şekilde görevlendirdiği birileri yoktur. İslâm'da kim daha ehil ise, o kişi müslümanların önüne geçer, imam olur ve namaz kıldırır. Namaz dışında da bu kimseler, cemaatin her türlü işinde istişâre edeceği, sözünü dinleyeceği selâhiyetli kimselerdir. İmam, devletin memuru statüsünde değil; halkın ve cemaatin içerisinde ilmiyle, ahlâkıyla, irfânıyla sivrilmiş örnek alınacak şahıs demektir. Aynı zamanda o Peygamber'in vekilidir/olmalıdır. Mihrap, Peygamberin hakkıdır. Hz. Peygamber'den sonra ise O'nun vekillerine emânet edilmiştir. İmam olan şahısların bu sorumluluğu takdir edebilecek ve taşıyabilecek kabiliyet ve kapasitede olmaları gerektiği gibi, cemaatin de imamı, Peygamber'in vekili mevkiinde görüp ona itaat ve saygıyı elden bırakmaması gerekmektedir. İmamı, sadece namaz için görevlendirilmiş bir “namaz kıldırma memuru” gibi görmek din ile devlet, din ile dünya işlerini birbirinden ayrı gören laik bir anlayışın ürünüdür. Bu anlayış ile namazın gerçek mânâsına erebilmek, hiç de mümkün olmayacaktır.

Mihrâbın ve bu mevkînin hakkını verebilecek gerçek imamlar yetiştirmek, bu ümmetin boynuna borçtur. Ümmetin kurtuluşu, ancak, ehil âlimler ve imamların yetiştirilmesiyle gerçekleşecektir. Cenâze ve mevlit peşinden koşmayan, nikâh ve hatim paralarına tenezzül etmeyen ehl-i Kur'an, hamele-i Kur'an imam ve müezzinler tasavvur ettiğimiz takdirde ve bunun tedbirlerini aldığımız zaman din ve dindara bakış da bugünkü halinden çok farklı olacaktır.

[132] Abdurrahman Dilipak, Bu Din Benim Dinim Değil, s. 36-37

Namaz kılanların imamlığa geçecek kişiyi seçmeleri haklarıdır. Mescit ehli, devamlı namaz kıldırarak kişiyi kendileri seçer. Eğer ihtilâf ederlerse, çoğunluğun seçtiği namazı kıldırır. Kişinin, cemaat istemediği takdirde imamlığa yeltenmesi doğru değildir. *“Üç kişinin namazları kabul olmaz. Bunlardan birisi, cemaat istemediği halde imamlık yapmak iseteyen kişidir...”¹³³; “Üç kişi vardır ki, namazları kulaklarını aşmaz: Kerih gördükleri halde bir cemaate imamlık yapan kişi...”¹³⁴*

İmamlık, cemaatle namazda bir esastır. İmam olacak kişi, namaz kılanların rızâsı esasına göre seçilir. Namaz imamlığı, “din adamları” denilen bir gruba tahsis edilen dinî bir makam değildir. Herhangi bir müslüman bu vazifeyi üstlenebilir. Ancak, kişinin ehliyetli olup olmadığı esas alınarak ona en lâıyk olan tesbit edilmelidir.

Bu imamlık anlayışı, bütün işlerinde bir idârecinin bulunmasının gerekliliğini ilham eder. Bu kişiler tavsiye ve nasihatlerle onu korurlar. Yine onlar, tâbi olanlarına Allah’a itaat konusunda insanlara uydukları güzel bir örnek olurlar. Müslümanlar, siyasî, sosyal ve cihadla ilgili işlerinde imamlığı/yöneticiliği ihmal ettiği takdirde bütün işlerinde aksamalar ortaya çıkacaktır. Çünkü zulmü önlemek, adâleti yaymak, dinî vecibeleri yerine getirmek, Allah yolunda cihad gibi bütün faâliyetler (ahkâm ve muâmelât) durur. Dinde sadece fertle ilgili farzlar kalır. Namaz için imam seçimindeki prensip neyse, imam/yönetici seçimindeki prensip de odur.

Sahâbe de konuyu böyle değerlendirmiş, son zamanki hastalığında Hz. Ebûbekir’i namaz imamlığına geçiren Peygamberimiz’in bu uygulamasından yola çıkarak, yönetici anlamındaki imamlık konusunda da Peygamber’in onu işaret ettiği sonucu çıkarmış ve o şekilde uygulamıştır. Yönetici anlamındaki imam da, namaz imamlığında olduğu gibi, cemaatin/toplulun rızâsı (bey’atı) ve onlarla müşâvere ile seçilir. İnsanlar bu konuda ihtilâfa düşerlerse hak sahibi, müslüman cumhurun/çoğunluğun seçtiği/bey’at ettiği kişidir.

Bir müslüman seçildiği zaman, artık ona, namaz imamına uyulduğu gibi uyulur. Namaz imamı yanılnca, imamın arkasındakiler, nasıl ve hangi usûlle imamı düzeltiyorlarsa, aynı şekilde imam/halîfe yanıldığı, yanlış davranışlarda bulunduğu zaman düzeltilmesi gerekir. Meselâ imam, namazın rekâtlarını ziyâde ederse ona uyulmaz; tesbih ve tekbir gibi bir usûlle hatırlatılır, doğru olana sevk edilir. Hz. Ömer de devlet başkanı iken Cuma namazı

133] Ebû Dâvud

134] Tirmizî

kıldırıldığında hutbede cemaate soruyordu: "Ben Haktan ayrılırsam ne yaparsınız?" Cemaatten ses yükseliyordu: "Kılıçlarımızla düzeltiriz." Hz. Ömer: "Bana bu şuurda cemaat verdiği için Allah'a hamd u senâlar olsun!" diye şükrediyordu.

Cemaatle namaz, yöneticiler için de bir eğitim ve genel yönetim sahasında sâlih gâyeler için bir enerjidir. Cemaatle/toplumla istişâre etmek, onların hesap sormalarına karşı hesap vermek, onlara nasihat etmek, onların tercih ve eleştirilerine kulak vermek için halife anlamındaki imamın, namaz imamlığını da yapması gerekli görülmüştür. Zaten namaz, mü'minin hayatında prototiptir. Mü'minlerin her işi, her şeyi namaza benzemeli, namazdaki gibi ibâdet bilinciyle yerine getirilmelidir.

İmam, namaz için tâyin edilen vakitten geç kaldığı zaman beklenmez. Cemaat, onun yerine namaz kıldırarak başka bir kişiyi öne geçirir. Hz. Peygamber, namaza çıkmakta gecikince sahâbe böyle yapardı.¹³⁵ Cemaatin imam üzerindeki haklarından biri de, imamın cemaatten daha yüksekte durmamasıdır. "*Kişi, bir cemaate imamlık yaptığı zaman, onlardan yüksek bir yerde durmasın.*"¹³⁶ Cemaatin haklarından bir diğeri de, imamın duâsında sadece kendisine duâ etmemesi, cemaatini de duâsına katmasıdır. "*Üç şeyi yapmak, hiç kimseye helâl değildir. Bunlardan birisi de, kişinin bir cemaate imamlık yapıp duâsında sadece kendisine duâ etmesidir. Eğer böyle yaparsa onlara hıyânet etmiş olur.*"¹³⁷

Yine başka bir hak, cemaati sıkıntıya sokarak namazı fazla uzatmamasıdır. Bu, uyulması gereken bir prensiptir. "Bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelerek şöyle dedi: 'Ben, falan kimse namazı uzattığından dolayı sabah namazlarından geri kalıyorum' Râvi der ki: 'Ben Peygamber'in o gün kızdığı kadar hiçbir nasihatinde kızdığını görmedim.' Hz. Peygamber bunun üzerine şöyle buyurdu: "*Ey insanlar! İçinizde nefret ettirenler var. Sizden biriniz namaz kıldırıldığı zaman uzun kıldırmasın. Arkasında zayıf veya ihtiyaç sahipleri olabilir.*"¹³⁸

Cemaat imama uyar, onun arkasında saf bağlayarak namazı kılar ve bütün hareketlerinde ona tâbi olur. Hiç bir durumda imamdan önce hareket etmez, onu takip eder. "*Ey insanlar! Muhakkak ki Ben sizin imamınızım. Rükû, secde, kıyâm ve selâmda Beni geçmeyin.*"¹³⁹

135] Ebû Dâvud

136] Tirmizî ve Ebû Dâvud

137] Müslim

138] Müslim

139] Müslim

Müslümanın gördüğü her cemaatte, kendisine diğer sosyal ilişkilerde ve özellikle İslâmî devletin yöneticisiyle (imamla) ilişkileri açısından bir eğitim ve bütünlük vardır. Meselâ, namazda, imamın hemen arkasında ehliyetli (muttakî ve ilim sahibi) kişiler vardır/olmalıdır. İmam hata yaptığı zaman ona hatırlatır, âyetleri karıştırdığı zaman onu düzeltirler. İmamlık makamı boş kaldığı zaman, imam bir özürden dolayı devam edemeyeceğinde onlar bu görevi üstlenirler. *“Benim arkamda sizden, akıllı ve yanlışları düzeltme gücüne sahip olanlar dursun.”*¹⁴⁰ Bu durum, büyük imamlık için de geçerlidir. Namaz, müslümanlara, yöneticilerinin etrafını sâlih, ilim sahibi ve ehil kimselerle çevirmeyi öğretir. Onlar danışma meclisini, istişâre heyetini oluştururlar. İmamlarını nasihatleriyle yönlendirir, genel işlerde onu vekil kılarlar, yanıldıklarında onu hemen düzeltirler.

Neredeyse imâmet-i suğrâ (namaz imamlığı) ile imâmet-i kübrâ (devlet başkanlığı)nın hükümleri aynıdır. Bu durum, dinin tekâmülüne ve hayatın bütün safhalarındaki hükümlerinin muntazamlığına ve her işin ibâdet olmasına delildir. Bu, onun tek kaynağı olmasındandır; dünya ile âhiretin, din ile hayatın bir bütün kabul edilip ayrılmaması ile ilgilidir. Din, müslümanın hayatının bütününe hitap eder. Onda hayatın özel ve genel değerleriyle ibâdet ve hükümleri arasında ayrılık yoktur. Dinin eğitim anlayışı, insanı her yönüyle kuşatır, kendisini, ortağı olmayan tek bir Allah’a teslim etmek, namazın ve diğer ibâdetlerin, hayatın ve ölümün; âlemlerin Rabbi olan Allah’a âit olması için tek metoddâ şekillenir.¹⁴¹

İmam denilince, sözlük anlamına da uygun olarak, çevresine önderlik ve öncülük eden kimse anlaşılır. Bunun için imamın, hem namaz ibâdetinin, hem de her türlü hayırlı hizmetin yerine getirilmesinde toplumuna önderlik etmesi, ilim ve ahlâkıyla, söz ve davranışlarıyla insanların takdirini kazanması beklenir. Tabii, her şeyden önce, imâmet-i kübrâ için olduğu gibi, namaz imamının da müslüman olması gerekir. Bazılarının, “bu da mevzû mu edilir, tabii ki imamların hepsi müslümandır” diyecekleri büyük ihtimaldir. Ama günümüzde imamlarda aranacak ilk şart, onların her çeşit şirkten arınmış, sadece Allah’tan korkan muvahhid birer müslüman olmalarıdır. İmamlar ve cemaatler, gereği gibi muvahhid mü’min olsalar, nihâi tercihlerini Allah’tan ve âhiretten yana yapsalar, her şey bir başka olacaktır.

Mü’minlerin imamı/lideri, ancak mü’minlerden olur. Herhangi

140] Müslim

141] Hasan Turâbî, Namaz, s. 141-148

bir kâfirin mü'minlere yönetici olma hakkı yoktur. *"Allah kâfirlere mü'minler üzerine asla velâyet hakkı tanımamıştır."*¹⁴² Ümmetin ekserisi, müslüman olduğu halde fâsik veya zâlim olan birisinin de imam ve yönetici olma hakkına sahip olmadığı görüşündedir. Bu anlayış, Kur'an'da "imam" ve "itaat" kavramıyla ilgili âyetler değerlendirildiğinde tercih etmek zorunda olduğumuz bir tavrıdır. Kur'an'da kâfirlerin, ancak kâfirlere imam olduğu, kendisine uyanları ateşe/cehenneme ulaştıracağı ifade edilir. Fâsik ve zâlimlerin de, ancak kendileri gibi imamları olacaktır. Çünkü insanlar nasıl iseler, öyle idarecilere/imamlara müstahak olacak ve o şekilde yönetileceklerdir.

Mü'min imamlar ise, imamların imamı Hz. İbrâhim örnekliğinde ortaya konulur. O, put ve putçulara karşı tek başına bir ümmettir. Ve aynı zamanda ümmetin imamıdır. O'nun İshak, İsmail gibi oğulları, Ya'kub, Dâvud, Mûsâ, İsa, Muhammed (salevâtullahi aleyhim ecmaîn) gibi torunları imamdır. Kur'an, apaçık bir imam/rehber olduğu gibi, yol (hidâyet yolu, sırât-ı müstakîm) da imamdır. İmam hakkındaki Kur'an'ın bu tanımlarından yola çıkarak diyebiliriz ki; iyilik imamı, peygamberlerin izinden ayrılmayan, Kur'an'ın ahkâmını inanarak uygulayan ve İslâm hidâyeti üzere, sırât-ı müstakîm yolunda önder kişidir. Bu özellikleri taşımayan kimse, mü'minlerin imamı olamaz; olsa olsa, küfür imamı/önderi olabilir.

İslâm'ın toplumsal hükümlerini yaşayabilmek, bulunduğumuz yere İslâm'ı hâkim kılabilmek için imamın mevcûdiyeti, başta gelen esaslardandır. *"Cemaat mı, arasından imamı çıkarır, yoksa imam mı kendi cemaatini yetiştirir, oluşturur?"* sorusuna, her iki açıdan cevap vermek mümkündür.

Günümüzde İslâmî ve ideal anlamda cemaat bile olamayan müslümanların, aralarından imam çıkarmaları ve imamsız devlete tâlip olmaları gerçekleşmeyecek bir düştten ibârettir. Rüyanın gerçek olması için önce cemaat ve ümmet bilincine sahip olmalı ve içimizden bizi çekip çevirecek bir imam çıkarması için dil ve fiil ile duâ etmeliyiz: *"Ve onlar (iman edip tevbe edenler), 'Rabbimiz! Bize gözümlüğü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine imam/önder kıl!' derler."*¹⁴³

Selâm olsun hidâyet imamlarına ve hidâyete tâbi olan muttakîlere! Yazıklar olsun toplumu hidâyetten engellemeye çalışan önderlere ve onların izindekilere!

142] 4/Nisâ, 141

143] 25/Furkan, 74

Selâm olsun, imamların unutulduğu ortamlarda ortaya çıkarak cemaatlerini oluşturmaya ve imâmet müessesesini gerçekleştirmeye çalışanlara!

Konuyla İlgili Âyet-i Kerimler

A- Kur'ân-ı Kerim'de "İmam" ve Çoğulu "Eimme" Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimler (12 âyet): 2/Bakara, 124; 9/Tevbe, 12; 11/Hûd, 17; 15/Hicr, 79; 17/İsrâ, 71; 21/Enbiyâ, 73; 25/Furkan, 74; 28/Kasas, 5, 41; 32/Secde, 24; 36/Yâsin, 12; 46/Ahkaf, 12.

B- İmam Kelimesinin Farklı Anlamları:

a- Önder, Rehber, Lider: 2/Bakara, 124; 11/Hûd, 17; 25/Furkan, 74; 46/Ahkaf, 12.

b- Kitab, Levh-i Mahfûz: 36/Yâsin, 12

c- Yol: 15/Hicr, 79

d- Liderler: 9/Tevbe, 12; 21/Enbiyâ, 73; , 17/71; 28/Kasas, 5, 41; 32/Secde, 24.

Konuyla İlgili Hadis-i Şerif Kaynakları

1. Buhârî, Salât 5-7, 60; Ezan 51, 54; Meğâzî 53, 82, Hudûd, 86, Edeb 74; Ahkâm 1, 4, 8, 48; Enbiyâ 5; Menâkıbu'l-Ensâr 25.
2. Müslim, Mesâcid 289-290; Salât 178; İmâre, 9, 33, 37, 38, 44, 46, 58; İman, 173, 229.
3. Tirmizî, Fiten 13, 48, 75; Menâkıb 19, 33; Salât 174; Mevâkîf 39, 149; Cihad 7, 29; Siyer 35; İlim 16.
4. Nesâî, İmâmet 3-4, 39, 41; Bey'at 25, 26, 27, 34.
5. İbn Mâce, Fiten 8, 9, 20; Mukaddime 6, 11, Ezan 3; İkamet 46-48, 78; Ticâret 8, 30; Cihad 40, 42.
6. Ebû Dâvud, Salât 32, 40, 60-62, 63, 134; Büyû' 37; İmâre 1; Cihad 87, 96; Bey'at 25; Sünnet 5, 8; Melâhim 17.
7. Müsned-i Ahmed, I/21, 23, 55, 84, 118, 119, 152, 209, 333, 375; II/54, 97, 161, 177, 232, 336; III/129, 183, 428, 457, 475; IV/21-22, 118, 148, 203-204, 273, 405, 461; V/29-30, 71, 251, 301; VI/111, 405.
8. Dârimî, Mukaddime 6, 23.
9. İbn Hibban, Sahih, hadis no: 257.
10. Hâkim, el-Müstedrek, 4/92.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Fi Zilâli'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1, s. 233-253
2. Tefhimu'l Kur'an, Mevdûdî, İnsan Y. c. 1, s. 109-122
3. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 403-429 ; Eser Y. c. 1, 490-520
4. Kur'an-ı Kerim Şîfa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1, s. 246-276
5. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 2, s. 528-584
6. Hulâsatü'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Mehmed Vehbi, Üçdal Neşriyat, c. 1, s. 220-241
7. Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 3, s. 408-520
8. El-Mizan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kevser Y. c. 1, s. 379-444
9. El-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an, İmam Kurtubi, Buruc Y. c. 2, s. 304-367
10. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Süleyman Ateş, KUBA Y. c. 1, s. 231-248
11. Et-Tefsîru'l-Hadis, İzzet Derveze, Ekin Y. c. 5, s. 125-136
12. Kur'an Mesajı, Muhammed Esed, İşaret Y. c. 1, s. 34-38
13. Safvetü't Tefâsir, Muhammed Ali es-Sâbûnî, Ensar Neşriyat, c. 1, s. 168-182
14. Min Vahyi'l Kur'an, Muhammed Hüseyin Fadlullah, Akademi Y. c. 3, s.9-43
15. Dâvetçinin Tefsiri, Seyfuddin el-Muvahhid, Hak Y. c. 1, s. 256-283

16. El-İmâmetü'l-Uzmâ, İslâm'da Devlet Başkanlığı, Süleyman ed-Demirci, terc. İbrahim Cücük, Ravza Y.
17. Tek Başına Bir Ümmet, Necmettin Şahiner, Beyan Y.
18. İmamlar ve Sultanlar, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y.
19. İmamet ve Rehberiyet Reçetesi, Murtaza Mutahhari, çev. Ünal Çetinkaya, Endişe Y.
20. İmamet ve Rehberiyet Felsefesi, Muhammed Beyşehri, çev. Ünal Çetinkaya, Endişe Y.
21. İmam En Büyük Önder, Ensari Kirmani, çev. İrfan Keser, Endişe Y.
22. İmamiye Şiasında On İkinci İmam ve Mehdi İnancı, Mustafa Öz, Marm. Ün. İl. Fak. Vakfı Y.
23. İslâmî Siyaset Teorisi ve Sorunlar, Heyet, Ekin Y.
24. Ümmet Bilinci, Atasoy Müftüoğlu, Denge Y.
25. Ulemâ ve Dinî Otorite, Derleme, İnsan Y.
26. Mehdilik ve İmamiye, İbrahim Süleymanoğlu, Nil A.Ş. Y.
27. Resmî İdeolojinin Ücretli Köleleri, Mustafa Çelik, Misak Y.
28. T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, (M. Sabri Küçükaşçı) T.D.V. Y. c. 22, s. 178-190, 201-207
29. Şâmil İslâm Ansiklopedisi, (Abdullah Yücel) Şâmil Y. c. 3, s. 142-144
30. Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (Nureddin Yıldız) Risale Y. c. 2, s. 236-240
31. İslâmî Hareket Fıkhi, Mustafa Çelik, Ölçü/Yenda, c. 4, s. 37-47
32. İlmî ve Siyasî Tahliller, Molla Mansur Güzelsoy, Fıtrat Y. s. 15-35
33. Kelimeler Kavramlar, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y. s. 180-183
34. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 534-537
35. Kur'an'da Siyasî Kavramlar, Vecdi Akyüz, Kitabevi Y. s. 127-135
36. İslâm'ın Temel Kavramları, Hüseyin K. Ece, Beyan Y. s. 301-302
37. Tartışılan Sorular, Mehmed Alagaş, İnsan Dergisi Y. s. 69-79, 127-130
38. İslâm'ın Anlaşılmasının Önündeki Engeller, Abdurrahman Çobanoğlu, İhtar Y. s. 55-69
39. İbâdet mi Âyin mi? Mustafa Karataş, Dersaadet Y. s. 95-103
40. İslâm Cemaatine Doğru, Abdurrahman Dilipak, Risale Y. s. 86-105
41. İslâmî Hareket, İlkeler ve Sorunlar 2, Muhammed Fadlullah, Ekin Y. s. 197-207, 271-284, 93-103
42. İslâmî Hareketin Tarihî Seyri, Beşir İslâmoğlu, Denge Y.
43. Bu Böyledir, Kul Sadi Yüksel, Yenda Y. s. 193-244
44. İslâm Siyaset İlişkileri, Süleyman Uludağ, Dergâh Y. s. 50, 60-64
45. Teşkilat ve Teşkilatçılık, H. Mustafa Genç, Akabe-Biat Y. s. 123-148
46. Dâvâ Erlerine Mesaj ve Metod, Teşkilatçılık, Ahmet Akgül, Doğuş Y. s. 23-33
47. Bu Böyledir, Kul Sadi Yüksel, Yenda Y. s. 193-218
48. İslâm ve Siyasî Durumumuz, Abdülkadir Udeh, terc. M. Beşir Eryarsoy, Pınar Y.
49. Bu Din Benim Dinim Değil, Abdurrahman Dilipak, İşaret/Ferşat Y.
50. Ahkâm-ı Sultânîyye, İmam Mâverdi, Bedir Y.
51. Namaz, Hasan Turâbi, Risale Y.
52. Ümmet ve İmâmet Soruşturması, Tevhid Dergisi, sayı 18, 19, 20, Haz, Tem, Ağustos 1991
53. Kur'an'da İmam ve İmamet, Cafer Tayyar Soykök, Haksöz, sayı 62, 64 (Mayıs, Temmuz, 1996)

HİLÂFET - HALİFELİK

- Halife Kelimesinin Anlamı ve Mâhiyeti
- Kur'an'da Halife Kavramı
- Halife'nin Anlam Sahası
- "Yeryüzü" Halifeliği
- "Allah'ın Halifesi" Olur mu?
- Genel Hilâfet/Umumî İstihlâf
- Özel Hilâfet/Hususî İstihlâf
- Devlet ve Toplulukların İstihlâfı/Halife Kılınması
- Bireylerin İstihlâfı/Halife Kılınması
- Halifelik Makamı ve Halifenin Yükümlülükleri
- "Halife"liğin Siyasi Boyutu; İslâm Devlet Başkanı Olarak Halife
- Halifenin Görevleri
- Râşid Halifeler
- Halifeliğin Kaldırılması
- Ardından Ağrı Yakmak İçin Değil; Muhteşem Dönüşünü Hızlandırmak İçin HİLÂFET

"Hatırla ki Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım,' dedi. Onlar 'Biz hamdinle Seni tesbih ve Seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?' dediler. Allah da onlara: 'Sizin bilemeyeceğinizi ben bilirim' dedi." ¹

Halife Kelimesinin Anlamı ve Mâhiyeti

Halife kelimesi, h-l-f (halefe) kökünden türemiştir. Halefe, geride kaldı, sonradan geldi anlamındadır. Halife, selefin yerini alan, sonradan gelen (nesil), istihlâf edilen, birinin yerine bırakılan demektir. Aynı zamanda bu kelimenin kapsamı içinde vekâlet ve yöneticilik de vardır. Hilâfet, halife olmak, halifelik, reislik, başkanlık, birinin yerine geçmek, onun adına iş yapmak ve onu temsil etmek anlamına gelir. İstilahta ise; "Hz. Peygamber (s.a.s.)'den sonra, Ona halef olarak mü'minlere emir olmak" şeklinde tarif edilmiştir. Bey'at sonucu mü'minler adına tasarruf yetkisine sahip olan ve

1] 2/Bakara, 30

ahkâmın tatbikini sağlayan kimseye halife denir. ²

Halife'nin çoğulu halâif ve hulefâ'dır. İstihlâf ise, birini halife (temsilci/ardçı) kılmak anlamındadır. H-l-f (halefe) kökünden türeyen kelimeler Kur'an'da çokça (127 yerde) geçer. Ama konumuzla direkt ilgili olarak *halife* kelimesi Kur'an'da 2 yerde,³ halife'nin çoğulu *halâif* 4 yerde,⁴ *Hulefâ* kelimesi de 3 yerde⁵ geçer. *İstihlâf* kelimesi ise Kur'an'da 4 âyetle⁶ zikredilir. Yine konuyla dolaylı ilgili *half* kelimesinin de 2 âyetle⁷ geçtiği görülmektedir.

Kur'an'da Halife Kavramı

"Hatırla ki Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dedi. Onlar: 'Biz hamdinle Seni tesbih ve Seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?' dediler. Allah da onlara: 'Sizin bilemeyeceğinizi Ben bilirim' dedi." ⁸

"Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda sizi deneyip sınamak için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır ve gerçekten O, bağışlayan, merhamet edendir." ⁹

"İnsanları yeryüzünde halife (hâkim) kılan O'dur. İnkâr edenin inkârı kendi aleyhinedir. İnkârcıların inkârı, Rableri katında yalnızca kendilerine gazabı arttırır. İnkârcıların inkârı, hüsrandan başkasını arttırmaz." ¹⁰

"Darda kalanın duasına, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, başındaki sıkıntıyı gideren ve insanları yeryüzünün halifeleri yapan Allah, kendisine eş koşulan bütün varlıklardan üstün ve yücedir." ¹¹

"Onu (Nuh'u) yalancı saydılar. Ama biz, onu ve gemide beraberinde bulunanları kurtardık. Onları halifeler kıldık / ötekilerinin yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları suda boğduk. Uyarıları dinlemeyenlerin sonlarının nasıl olduğuna bir bak!" ¹²

"Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice toplumları helâk

2] Râgıp el-İsfehânî, el-Müfredât, s. 105-106

3] 2/Bakara, 30 ve 38/Sâd, 26

4] 6/En'âm, 165; 10/Yûnus, 14, 73; 35/Fâtır, 39

5] 7/A'râf, 69, 74; 27/Neml, 62

6] 6/En'âm, 133; 7/A'râf, 129; 11/Hûd, 57; 24/Nûr, 55

7] 7/A'râf, 169; 19/Meryem, 59

8] 2/Bakara, 30

9] 6/En'âm, 165

10] 35/Fâtır, 39

11] 27/Neml, 62

12] 10/Yûnus, 73

ettik; zaten onlar iman edecek değillerdi. İşte Biz suçlu kavimleri böyle cezalandırırız. Sonra da, nasıl davranacağınızı görmeniz için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık (onların yerine sizi getirdik).”¹³

“(Hûd, kavmine dedi ki:) ‘Size Rabbimin sözlerini bildiriyorum. Ben sizin için güvenilir bir elçiyim. Sizi uyarmak üzere aranızdan bir adam aracılığıyla Rabbinizden size bir haber gelmesine mi şaşıyorsunuz? Allah’ın sizi halifeler kılıp Nuh kavmi yerine getirdiğini ve yaratılışça onlardan daha üstün kıldığını hatırlayın. Başarıya erişebilmeniz için Allah’ın nimetlerini anın.’”¹⁴

“(Hz. Hûd, kavmine şu uyarıda bulundu:) ‘Ben, ancak benim de sizin de Rabbimiz olan Allah’a güvenirim. Hiçbir canlı yoktur ki Allah ona el koymamış bulunsun. Rabbim, elbette doğru yoldadır. Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz ben size bana emanet edilen mesajı bildirdim. Rabbim sizden başka bir kavmi istihlâf eder, yerinize getirir. Ona hiçbir şey de yapamazsınız. Doğrusu Rabbim her şeyi koruyandır.’”¹⁵

Âd kavminden sonra gelen Hz. Salih, Semûd kavmine Allah’ı tanıma ve O’na kulluk etme çağrısını yaptıktan sonra, şunları söyledi: “Allah’ın sizi Âd kavmine halifeler yaptığını, onların yerine getirdiğini, ovalarında köşkler kurup dağlarında kayadan evler yonttuğunuz yeryüzünde yerleştirdiğini hatırlayın. Allah’ın nimetlerini anın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.”¹⁶

“Firavun kavminin ileri gelenleri, “Mûsâ’yı ve kavmini yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni tanrılarınla başbaşa bıraksınlar diye mi koy-veriyorsun, dediler. Firavun, onlara şu cevabı verdi: ‘Onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz, onları ezecek üstünlükteyiz.’ Hz. Mûsâ ise kavmine şöyle seslendi: ‘Allah’tan yardım isteyin ve sabredin. Yeryüzü, şüphesiz Allah’ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılar. Sonuç, Yüce Allah’tan korkup günahattan sakınanlarındır.’ Kavmi ona şu karşılığı verdi: ‘Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da eziyet çektik.’ Hz. Mûsâ şunları söyledi: ‘Rabbinizin düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi istihlâf etmesi, onların yerine geçirmesi umulur. O zaman nasıl davranacağınıza da bakar.’”¹⁷ Yüce Allah, Firavun ve yandaşlarına sıkıntılar verdi; onları sınıdı, sonunda yok etti. “Hor görülen o kavmi (yahudileri), bereketli kıldığı yerin doğularına ve batılarına mirasçı kıldı. Allah’ın İsrailoğullarına verdiği güzel söz, sabırlarına karşılık böylece yerine geldi. Firavun ve kavminin yaptığı ve yükselttikleri yıkıldı.”¹⁸

13] 10/Yûnus, 13-14

14] 7/A'râf, 68-69

15] 11/Hûd, 56-57

16] 7/A'râf, 74

17] 7/A'râf, 127-129

18] 7/A'râf, 130-137

“Onların peşinden öyle bir half (nesil) geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.”¹⁹

“Onların ardından (âyetleri tahrif karşılığında) şu değersiz dünya malını alıp, ‘nasıl olsa bağışlanacağız’ diyerek Kitap’a vâris olan birtakım kötü half (nesil) geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Peki, Kitap’ta Allah hakkında haktan/gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair onlardan söz alınmamış mıydı ve onlar Kitap’takini okumamışlar mıydı? Ahiret yurdu Allah’tan korkup günahattan sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınız ermiyor mu?”²⁰

“Rabbın zengindir, rahmet sahibidir. Dilerse, sizi başka bir kavmin soyundan getirdiği gibi, sizleri yok eder, dilediğini istihlâf eder, sizin yerinize getirir. Size vadedilen, mutlaka yerine gelecektir. Siz O’nu âciz bırakamazsınız. De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Doğrusu ben de yapacağım. Sonucun kimin için hayırlı olduğunu göreceksiniz. Zulmedenler iflâh olmaz, kurtulamazlar.”²¹

“Allah, içinizden iman edip salih amel işleyenlere, onlardan öncekileri halef (güç ve iktidar sahibi) kıldığı gibi, onları da yeryüzünde istihlâf edeceğine (halifeler yapacağına), onlar için râzı olup beğendiği dini temelli yerleştireceğine ve korkularını güvene çevireceğine dair söz vermiştir. Çünkü onlar Bana kulluk eder, hiçbir şeyi Bana ortak koşmazlar. Bundan sonra inkâr eden kimseler fâsık (yoldan çıkmış) kimselerdir. Namaz kılin, zekât veren, Peygamber’e itaat edin ki, size merhamet edilsin. İnkâr edenlerin, Bizi yeryüzünde âciz bırakacaklarını sanmayın. Varacakları yer ateştir. Ne kötü dönüş yeridir.”²²

“Ey Dâvud! Şüphesiz seni, yeryüzünde halife (hükümrân, iktidar sahibi) kıldık. Öyleyse, insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma. Yoksa seni Allah yolundan saptırır. Doğrusu, Allah’ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azap vardır.”²³

Halife’nin Anlam Sahası

Allah, yeryüzünü îmar etmek, insanları Allah’ın kanunlarına göre yönetmek üzere yarattığı Âdem ve neslini halife olarak yaratacağını belirtiyor. “Yeryüzünde bir halife yaratacağım”²⁴ ifadesinden Hz. Âdem yaratılmadan önce yeryüzünün yaratıldığını

19] 19/Meryem, 59

20] 7/A’râf, 169

21] 6/En’âm, 133-134

22] 24/Nur, 55-57

23] 38/Sâd, 26

24] 2/Bakara, 30

öğreniyoruz. Hz. Âdem yeryüzünde halife olarak yaratıldı. Papazların dediği "Hz. Âdem cennette yasak meyveyi yemeseydi şimdi biz cennetteydik" sözünün yanlış olduğunu haber veriyor.

Allah meleklerle yeryüzünde halife var edeceğini bildirmekle, insanı yeryüzünün hâkimi ve yaratıkları arasında hükmedecek biri yapacağını belirtmiştir. Âyetteki "halife" kelimesinde hâkimiyet anlamı vardır. Yeryüzünde halife olmak, yeryüzünün hâkimi ve yöneticisi olmak demektir. *"Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet."*²⁵ Âyetten de anlaşıldığı gibi burada "halife", hüküm veren; yöneten anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle insanlar arasında hak ve adaletle hükmetmesi Hz. Dâvud'dan istenmektedir. "Yani ey Dâvud, seni hükümdar yaptık ki iyiliği emredesin ve kötülükten sakındırasın. Böylece senden önceki peygamber ve sâlih önderlere halef olasın" *"Sonra da, sizin nasıl davranacağınızı görmek için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık."*²⁶ "Yani onların yerine artık siz hükmedeceksiniz." Halife kelimesiyle, nesil nesil birbirini takip edecek ve nesillerden her birinin diğerine halef olacağı bir canlı türü kastedilmiştir. Yine Hz. Nuh ve kavmi için de şöyle buyrulur: *"Onları (yeryüzünde) halifeler kıldık; âyetlerimizi yalanlayanları da (denizde) boğduk."*²⁷

Bu âyetlerde "halife" kelimesi, sözlük anlamı olan; başkasının yürüttüğü bir işi, ondan sonra yüklenip yürüten anlamındadır. Ancak devralınan iş, hâkimiyetle ilgili bir iştir. Nitekim Hz. Âdem için "halife" kelimesinin kullanıldığı âyetten hemen önceki âyette: "Allah, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı."²⁸ buyurulmaktadır. Demek ki Hz. Âdem'in halife kılındığı şey, yeryüzünün hâkimiyet ve yönetimiyle ilgili bir iştir.²⁹

"Yeryüzü" Halifeliği

Kur'an'da ya yalın veya "arzda halife" terkibi halinde geçen halife kelimesini bu bütünlükte değerlendirdiğimizde, insanlar yeryüzünde ömür süren, orayı imar ve ıslah eden, orada iskân eden yeryüzü halifeleri anlamında kullanıldığı anlaşılır; onlar birbiri ardından gelen nesillerdir.³⁰ Bu anlamda, beşeriyetin yeryüzündeki kaderini ve Allah'a vereceği hesabı anlatan Bakara sûresi

25] 38/Sâd, 26

26] 10/Yûnus, 14

27] 10/Yûnus, 73

28] 2/Bakara, 29

29] İbn Teymiyye, Mecmuatu Fetâvâ, 35/42-46

30] 43/Zuhuruf, 60; 19/Meryem, 59

30. âyetteki halife insan, yeryüzünün halifesi olacak, orada iskân edecek, kan dökecek, ama Rabbinden isimler öğrenecek ve yaptıklarının hesabını verecek bir nesildir.³¹

Arz üzerindeki bütün güçler, bütün tabiat yasaları insana boyun eğmiş ve insan, bunları kendi yararına kullanmak kabiliyetinde yaratılmıştır. Yeryüzündeki diğer yaratıklar insana boyun eğdirilmiştir. İnsan, dünya üzerindeki canlıların hiçbirinin yapamayacağı işleri yapmaktadır; bu özellikleri, insanın halife olarak yaratılmasından dolayıdır.

*“O ki, sizi yeryüzünün halifeleri kıldı.”³²; “Onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık, nasıl davranacağınıza bakalım diye.”³³ Âyetlerde “yeryüzünün halifeleri” ve “yeryüzünde halifeler” ifadeleri geçmekte ve insanın halife kılınarak bir imtihana tâbi tutulduğu belirtilmektedir. İmtihansa elbette irâde sahibi olmayı gerektirmektedir. İrade, seçme özgürlüğü demek olduğundan insanın istediği şekilde hareket edebileceği ortaya çıkar. İrade sahibi bir varlığın iyilik yapabileceği gibi, kötülük de yapabileceği kolayca anlaşılır. Şu halde, irade sahibi olma **“halife”** kelimesinin kapsamı içindedir ve melekler insanın fesat çıkarıp kan dökeceğini buradan anlamış olabilirler. Öte yandan, halife'nin irade sahibi olması, belli bir hâkimiyet gücünü elinde bulundurması demektir.*

“Allah'ın Halifesi” Olur mu?

Allah'ın bir halifesi olamaz. Nitekim Hz. Ebu Bekir'e “Ey Allah'ın halifesi!” denildiğinde, “Ben Allah'ın halifesi değilim; ben ancak Rasûlullah (s.a.s)'ın halifesiyim ve bu bana yeter”³⁴ demiştir. İbn Teymiyye'ye göre, tanım gereği; ölen, orada hazır bulunmayan, ya da işinde âciz olan biri için halife söz konusudur. Allah hakkında ise bu tür durumlar mümkün değildir. Allah'ın ne bir benzeri, ne de dengi mümkündür. Âlemlerden müstağni olan Allah'ın halifeye/vekile ihtiyacı yoktur. İbn Teymiyye, vahdet-i vücûtların insanı ulûhiyet makamına yükseltmek istediklerini, bu yüzden İbn Arabî'nin “insanın Allah'ın halifesi” olduğunu iddia ettiğini söyler. Vahdet-i vücûtlar, insanın birtakım mertebelerle Allah'la bütünleşebileceğini iddia ederken, “Allah'ın halifesi” gibi görünüşte Kur'anî bir dayanak ileri sürerler.³⁵

Aynı şekilde hilâfet makamına geçtiğinde Hz. Ömer'e de,

31] Bk. 27/Neml, 62; 35/Fâtır, 39; 6/En'âm, 135

32] 6/En'âm, 165

33] 10/Yûnus, 14

34] Ahmed bin Hanbel, Müsned, I/10-11

35] M. Sait Şimşek, Kur'an Kıssalarına Giriş, s. 168-169

“Allah’ın halifesi” şeklinde hitap edilmesi kendisine teklif edilmiş, kendisi bunu reddetmiştir. “Allah’ın halifesi” şeklinde bir ifadeye ne bir âyet ve ne de sahih herhangi bir hadiste rastlıyoruz. Âyetteki “halife” kelimesiyle nesil nesil birbirini takip edecek ve nesillerden her birinin diğerine halef olacağı bir canlı türü kastedilmiştir. Bu görüş, aynı zamanda İbn Kesir (H. 99), Taberi (H. 200), Maturidi gibi nice âlimlerin kabul ettiği bir yorumdur. Bu görüş, “halife” kelimesinin kelime anlamına da aykırı değildir. Çünkü “halife” kelimesi, hem ism-i fâil ve hem de ism-i mef’ûl olarak alınabilir. İsm-i fâil olarak alındığında, başkasının yerine geçen; ism-i mef’ûl olarak alındığında da başkası ona halef olan anlamındadır. Halife’nin, hâkim olan ve yöneten şeklindeki tefsirine gelince, yukarıdaki bütün anlamlarla birlikte zikredilmesi gereken bir görüştür. Hz. Âdem’in devraldığı iş, yönetme işidir.³⁶

Oysa Allah’ın temsil edilebilir bir varlık olarak algılanması, Hz. İsa’yı enkarne olmuş (et giymiş -Allah’ın oğlu-) biçimi olarak gören Hristiyanlara ait bir düşünce idi. İslâm’ı istismar ederek, İslâm’ın öngörmediği usullerle işbaşına geçen zâlim yöneticiler, İslâm’ı kullanarak dini siyasete âlet etmek için “Allah’ın halifesi”, “Allah’ın yeryüzündeki gölgesi” vasıflarını kendileri için uygun bir ünvan olarak gördüler. Kötülük ve adâletsizliklerini örtbas etmek için kendilerine tanrısal bir statü vermeleri, müstekbirlerin geleneksel tavrı olsa gerek. Bunlar, ilâhî tayinle iktidar oldukları iddiasını sürekli tekrarlamışlardır. Firavunlar, zaman zaman kendilerini tanrının oğlu (Ra tanrısının, güneşin oğlu), hatta zaman zaman da tanrının kendisi olarak sunarlar. Japon imparatorlarına yirminci asra kadar hâlâ “güneşin oğlu” deniliyordu. İnsan, tarih boyunca, ilâhî adaletle aykırı olarak, hak etmediği vasıflara sahip çıkmaktadır. Bu olumsuz tavrı gösterenler arasında, vahye muhatap olmuş ama onun kadrini kıymetini bilememiş ve tahrif etmiş yahudi ve hristiyanlar, ümmî Kureyşliler de vardı.

Yahudi ve hristiyanlar: *“Biz Allah’ın oğulları ve sevgilileriyiz.”*³⁷ sözü ile Allah tarafından seçilmiş ırk görüşünü savunurlar. Fil olayının sonucunu kendi üstünlüklerine yoran Kureyşliler de, kendilerinin Mescid-i Haram’a daha lâıyk olduklarını ileri sürerek³⁸ hak etmedikleri bir imtiyazla³⁹ bütün kabilelerin Kureyş’e ta’zimini sağlamaya çalışmışlardır. Görüldüğü gibi zulüm iktidarlara kendi meşruiyetlerini garanti altına almak için insan fıtratında

36] M. Sait Şimşek, a. g. e., s. 177

37] 5/Mâide, 18

38] 8/Enfâl, 34

39] 9/Tevbe, 19

vazgeçilmez bir olgu olarak yer alan Allah'a inanma eğilimini kullanarak Allah adına hareket ettikleri iddiasıyla, mazlumları etki ve yetki altına almaya çalışmışlardır. Câhilî zihniyet, kendi iddialarına göre risâletten önce Allah'ın yakınlarıdır.⁴⁰ Risâletten sonra Emeviler döneminde ise Allah'ın halifesidir. İslâm düşüncesinin değişime uğradığı tarihin daha geç dönemlerinde ise "zıllullah"tır; yani Allah'ın gölgesi. Artık sultanın yaptığı zulümden vazgeçmesi isteniyorsa o zaman yapılacak tek şey vardır: Oturup dua etmek! Çünkü her haliyle yeryüzünde Allah'ın gölgesi olan sultana isyan en büyük günahtır(!)

Hız. Ebu Bekir ve Ömer'in kabul etmediği Allah'ın halifeliği sıfatına zulümlerine meşrûluk vermek için zâlim yöneticiler can simidi gibi sarılıyorlar. Rasûlullah için Kur'an ısrarla "kul" vasfını verdiği, Allah'ın halifesi gibi ifadeler O'nun için bile söylenmediği halde, Emevilerden itibaren sözde halifeler için, Rasûlullah'ın halifesi, mü'minlerin emîri, müslümanların halifesi gibi sıfatlar yeterli gelmiyor, cılız kabul ediliyordu. Allah'ın yeryüzündeki temsilcileri ilan edilen bu müstağni liderler, Allah'ın kulluğuna değil; vekilliğine soyunuyor. Ortaya koydukları siyasete/pratiğe göre de dini yorumlayıp zulümlerine kılıf geçiriyorlar. Böylece dokunulmazlıkları olan küçük yeryüzü ilahlıkları, rahatlıkla sömürü düzenlerini devam ettirecek; ama asla eleştirilemeyeceklerdir. Çünkü sultaları Allah'ın takdiridir(!) Cebr ve İrcâ akidesi imdatlarına yetişir. ⁴¹

İlk dönem İslâm tarihinde halife'nin kavramsal olarak yerleşmediğini ve öncü sahabenin bu kelimenin Allah'a nisbet edilmesine kesinlikle karşı çıktığını görüyoruz. İlk dönem İslâm öncüleri, Rasûl'ün ve Kur'an'ın yönetim için kavramlaştırdığı "emr" kelimesini kullanmışlar, kendilerini "emîr" olarak görmüşlerdir. Kur'an, yöneticilere "Ülû'l-Emr" ve "Veliyyü'l-Emr"⁴² terkinin tercih eder.

Kur'an, halife kelimesini açık bir şekilde arza izafeten kullanıyor; Allah'a izâfeten hiçbir yerde kullanmıyor. Bakara sûresi 30. âyetten sonraki âyetlerdeki, meleklerin yorumlarında ve reel hayatta gördüğümüz gibi, (yaratıcısını överek tesbih edeceğine) yeryüzünde fesat/kargaşa çıkaran, kan döken biri Allah'ın temsilcisi olabilir mi? Bir temsilci, temsil ettiğinin dışına çıktığı zaman temsilci olmaktan çıkacağına göre, belli bir irâdî alanda istemlerini gerçekleştirme, tercihte bulunma yeteneğine sahip insan gerçeği, "Halifetullah" ile nasıl uzlaştırılacaktır? ⁴³

40] 8/Enfâl, 34; 9/Tevbe, 19

41] Fevzi Zülaloğlu, Allah'ın Halifeleri miyiz? Haksöz, Aralık 92, s. 16-17

42] 4/Nisâ, 83

43] Bak. 10/Yûnus, 14

Adı sanı anılmadan nice çağlar gelip geçtikten sonra yeryüzü için yaratılan ve yeryüzünün hâkim ve yöneticisi konumuna getirilen **insan, nasıl hareket edeceği konusunda denenmektedir. Oysa Allah'ın temsilcisi olarak görülen birinin özgür bir iradesi olmasından bahsedemeyiz. Böyle bir statüye sahip birinin yapıp ettiklerinden dolayı sorgulanması da söz konusu olamaz. Çünkü yapıp ettikleri Allah adına, Allah'ı temsilendir. Hâlbuki insan için izzet ve üstün bir şeref aranıyorsa, bu, Allah'a kulluk ve takvâdır.**⁴⁴

“Halifetü'l-Arz” (Yeryüzünün efendisi, yöneticisi) insanın kendisi için Allah'ın takdir ettiği bir konumu, bu ifadeyle anlatılıyor. Yasak meyveyi yiyen insan, kendi farkına varmış, böylece içgüdüye bağlı istekten; itaat ve isyana kabiliyetli, irâde/istem hürriyeti-ne kavuşmuştur. Böylece “yeryüzünün halifesi” payesini almaya hak kazanmıştır.

Bazı âyetlerde halife kelimesi, başkasının yürüttüğü bir işi ondan sonra yüklenip yürüten anlamındadır. Ancak, devralınan hâkimiyetle/egemenlikle ilgili bir iştir. “Allah, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı.”⁴⁵ **Demek ki insanın halife kılındığı şey, yeryüzünün hâkimiyet ve yönetimiyle ilgili bir iştir.** “Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde (senden öncekilerin yerine) hükümdar yaptık. İnsanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevesine lkeyfe uyma; sonra seni Allah'ın yolundan saptırır.”⁴⁶ Yani ey Dâvud, seni hükümdar kıldık ki adaleti yerine getirerek, iyiliği emredip kötülükten sakındırarak, senden önceki peygamber ve sâlih önderlere halef olasın. Bu hilâfet, siyasi erkle kayıtlı değildir; eşyanın tümünün âdil kullanımını öngörür. “Sonra onların ardından sizi yeryüzünde halifeler yaptık ki nasıl davranacağınızı görelim.”⁴⁷

İnsana, kâinatta Allah'ın biçtiği konum yerine; hak edilmeyen bir statüye kaydırarak yer aramak, eşyada var olan dengeyi tersine çevirmek demektir. **İnsan, ancak insana temsilci/halife olur. Ontolojik denge açısından eşitliğe sahip olmayan insanla Allah arasında müşterek bir vekâlet sistemi yoktur. O halde Allah'ın vekil/halife edinmesinden söz etmek mümkün değildir.**⁴⁸

Genel Hilâfet/Umumî İstihlâf

Kur'an'da halife ve istihlâf kelimeleri, biri genel, diğeri özel olmak üzere iki anlamda kullanılır. Bütün insanların yeryüzünün

44] Bak. 3/Âl-i İmran, 79

45] 2/Bakara 29

46] 38/Sâd, 26

47] 10/Yûnus, 14

48] Fevzi Zülaloğlu, a.g. y., s. 20-21

halifesi olması, yeryüzündeki her şeyin emir ve istifadelerine sunulması, mülkiyetin kendisine emanet edilmiş olması, yeryüzünü yönetip islah ederek ona sahip çıkması demektir.

Bakara sûresi 30. âyetteki “yeryüzünde var edilen halife”nin, kimin halefi/ardçısı, ve kimin temsilcisi olduğu konusu çok tartışılmıştır. Bu konuda meleklerin, cinlerin veya Allah’ın temsilcisi olduğu iddia edilmiştir. Ayrıca insan nesillerinin birbirinin yerine geçtiği, insanın yeryüzünde hâkim ve yöneten olduğu görüşleri ileri sürülmüştür. Hiçbir âyetle, halife kelimesi Allah’a izafe edilmemiştir; yani “Allah’ın halifesi” tabiri Kur’an’da geçmez. Yalın halde veya “arz” kelimesiyle tamlama yapılarak kullanılmıştır. Konumuzla ilgili âyetin⁴⁹ hemen öncesindeki âyetle Allah, yeryüzünde olanların hepsini insan için yarattığını belirtir.⁵⁰ Şu halde insanın istihlâfı, yeryüzüne hâkimiyet ve orasını yönetmekle ilgilidir. Böylece insana, sınırsız değil ama geniş bir egemenlik alanı verilmiştir.

Özel Hilâfet/Hususî İstihlâf

a- Devlet ve Toplulukların İstihlâfı/Halife Kılınması:

Bu istihlâf, Allah’ın bir ümmete, başkalarından sonra hâkimiyet ve istiklâl vermesi, birçok toplumları onun idaresi altında birleştirmesidir. Devlet ve toplulukların istihlâfı bağlamında, Hz. Nuh’un ve kavminin durumu şöyle belirtilir: “Onu yalancı saydılar. Ama biz, onu ve gemide beraberinde bulunanları kurtardık. Onları halifeler kıldık/ ötekilerinin yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları suda boğduk. Uyarıları dinlemeyenlerin sonlarının nasıl olduğuna bir bak!”⁵¹

Hz. Hûd, peygamber olarak gönderildiği Âd kavmini şöyle uyarıyordu: “Size Rabbimin sözlerini bildiriyorum. Ben sizin için güvenilir bir elçiyim. Sizi uyarmak üzere aranızdan bir adam aracılığıyla Rabbinizden size bir haber gelmesine mi şaşıyorsunuz? Allah’ın sizi halifeler kılıp Nuh kavmi yerine getirdiğini ve yaratılışça onlardan daha üstün kıldığını hatırlayın. Başarıya erişebilmeniz için Allah’ın nimetlerini anın.”⁵² Hz. Hûd, ayrıca onlara şu uyarıda bulundu: “Ben, ancak benim de sizin de Rabbimiz olan Allah’a güvenirim. Hiçbir canlı yoktur ki Allah ona el koymamış bulunsun. Rabbim, elbette doğru yoldadır. Eğer yüz çevirseniz, şüphesiz ben size bana emanet edilen mesajı bildirdim. Rabbim sizden başka bir kavmi istihlâf eder, yerinize getirebilir. Ona hiçbir şey de yapamazsınız. Doğrusu Rabbim her şeyi koruyandır.”⁵³

49] 2/Bakara, 30. ayet

50] Bak. 2/Bakara, 29

51] 10/Yûnus, 73; ayrıca bak. 7/A'râf, 59-64

52] 7/A'râf, 69; ayrıca bak. 7/A'râf, 65-72

53] 11/Hûd, 56-57; ayrıca bak. 11/Hûd, 58-61

Âd kavminden sonra gelen Semûd kavmine Hz. Salih, Allah'ı tanıma ve O'na kulluk etme çağrısını yaptıktan sonra, şunları söyledi: *"Allah'ın sizi Âd kavmine halifeler yaptığını, onların yerine getirdiğini, ovalarında köşkler kurup dağlarında kayadan evler yonttuğunuz yeryüzünde yerleştirdiğini hatırlayın. Allah'ın nimetlerini anın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."*⁵⁴ Ama onlar, bu uyarıları dinlemedikleri için feci sonları geldi çattı.⁵⁵

Sihirbazlar Hz. Mûsâ'nın mucizesini görüp Allah'a inandıktan sonra, *"Firavun kavminin ileri gelenleri, 'Mûsâ'yı ve kavmini yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni tanrılarınla başbaşa bıraksınlar diye mi koyuveriyorsun, dediler. Firavun, onlara şu cevabı verdi: 'Onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz, onları ezecek üstünlükteyiz.'*" Hz. Mûsâ ise kavmine şöyle seslendi: *'Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Yeryüzü, şüphesiz Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçılar. Sonuç, Allah'tan korkup günden gün sakınanlarındır.'* Kavmi ona şu karşılığı verdi: *'Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da eziyet çektik.'* Hz. Mûsâ şunları söyledi: *'Rabbinizin düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi istihlâf etmesi, onların yerine geçirmesi umulur. O zaman nasıl davranacağınıza da bakar.'*⁵⁶ Yüce Allah, Firavun ve yandaşlarına sıkıntılar verdi; onları sınıdı, sonunda yok etti. *"Hor görülen o kavmi (yahudileri), bereketli kıldığı yerin doğularına ve batılarına mirasçı kıldı. Allah'ın İsrailoğullarına verdiği güzel söz, sabırlarına karşılık böylece yerine geldi. Firavun ve kavminin yaptığı ve yükselttikleri yıkıldı."*⁵⁷

Hz. Peygamber'e ve kavmine de, Allah'ın uyarılarını dinlemeleri konusunda, benzer hatırlatmalar yapılır: *"Rabbın müstağnî ve rahmet sahibidir. Dilerse, sizi başka bir kavmin soyundan getirdiği gibi, sizleri yok eder, dilediğini istihlâf eder, sizin yerinize getirir. Size vadedilen, mutlaka yerine gelecektir. Siz O'nu âciz bırakamazsınız. De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Doğrusu ben de yapacağım. Sonucun kimin için hayırlı olduğunu göreceksiniz. Zulmedenler iflâh olmaz, kurtulamazlar."*⁵⁸

Allah'a ve peygamberine itaat çağrısı ve peygamberin yalnızca tebliğ/bildirim görevi olduğu, herkesin kendine yüklenenden sorumlu olacağı anlatıldıktan sonra, şunlar belirtilir: *"Allah, içinizden iman edip salih amel işleyenlere, onlardan öncekileri halef (güç ve iktidar sahibi) kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halef kılacağına, onlar için râzı olup beğendiği dini temelli yerleştireceğine ve korkularını güvene çevireceğine dair söz vermiştir. Çünkü onlar Bana kulluk eder, hiçbir şeyi*

54] 7/A'râf, 74

55] 7/A'râf, 75-79

56] 7/A'râf, 127-129

57] 7/A'râf, 130-137

58] 6/En'âm, 133-134

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

*Bana ortak koşmazlar. Bundan sonra inkâr eden kimseler fâsık (yoldan çıkmış) kimselerdir. Namaz kılın, zekât veren, Peygamber'e itaat edin ki, size merhamet edilsin. İnkâr edenlerin, Bizi yeryüzünde âciz bırakacaklarını sanmayın. Varacakları yer ateştir. Ne kötü dönüş yeridir.”*⁵⁹

Bu âyetler, iktidar değişiminin, iktidarın işleyişinin ve amacının temel değişkenlerini açıkça belirtir: İman, sâlih amel, yalnız Allah'a ibâdet ve hiçbir şeyi O'na şirk koşturma; dinin yerleşmesi, korkuların güvene dönüşmesi; namaz ve zekâtın yerine getirilmesi, Peygamber'e itaat; inkârcıların yoldan çıkışları, cehenneme varışları.

b- Bireylerin İstihlâfı/Halife Kılınması:

Bu tür istihlâf, devlet başkanları için söz konusudur. Bireylerin istihlâfı bağlamında Hz. Dâvud örnek verilir: *“Ey Dâvud! Şüphesiz seni, yeryüzünde halife (hükümrân, iktidar sahibi) kıldık. Öyleyse, insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma. Yoksa seni Allah yolundan saptırır. Doğrusu, Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azap vardır.”*⁶⁰ Bu âyet, iktidar sahiplerinin kendi arzu ve heveslerine, istek ve tutkularına göre değil; adalet esaslarına göre yönetmelerini açıkça vurguluyor. Bilindiği üzere Hz. Dâvud, dinî ve siyasî otoriteleri birleştiren, hem bir peygamber, hem de İbranilerin başında bir hükümdardı.⁶¹

Bireylerin istihlâfı için, ayrıca *imam*⁶² ve *melik*⁶³ kelimeleri de kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de halife kavramı, yalnızca Hz. Dâvud için siyasi bir içerikle kullanılmıştır. Devlet ve toplulukların istihlâfı ise, ancak siyasi iktidar ve nesil değişikliği çevresinde siyasi-sosyal bir anlam kazanır. İslâm siyasi tarih ve edebiyatında halife kelimesi, bu kavramlarla bağlantılı olarak terimleşmiştir.⁶⁴

Halifelik Makamı ve Halifenin Yükümlülükleri

Bakara, 30. âyette belirtilen meleklerin, halifenin yaratılış hikmetini öğrenmek amacıyla sordukları soru “halife” kelimesini biraz açmaktadır. Onların sorusundan halifenin üç önemli özelliği belli olmuştur. Bunlardan birisi, meleklerin merak sorusunun yorumuyla anlaşılabilir bir özelliktir. Onlar, “Halifenin yaratılmasından maksat kulluksa, biz en güzel şekilde yapıyoruz; öyleyse

59] 24/Nur, 55-57

60] 38/Sâd, 26

61] Bak. 2/Bakara, 246-250

62] 2/Bakara, 124

63] 5/Mâide, 20

64] Kur'an'da Siyasi Kavramlar, V. Akyüz, s. 130 ve devamı

başka bir halifenin yaratılmasının hikmeti nedir? Öyle anlaşıyor ki, yaratılacak halife de tıpkı melekler gibi **Allah'ı tesbih edecek, yani O'na ibâdetde bulunacak ve yönetim hakkı olacak.** İkinci özelliği **yeryüzünde yaşayacak olması.** Bunu âyetin başında biz-zat Rabbimiz söylüyor. Üçüncü özelliği ise, yer için yaratılacak halifenin orada **fesat çıkaracak ve kan dökecek olmasıdır.**

Melekler, halifenin yaratılış hikmetini anlamak için, *“yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?”*⁶⁵ diye sorarlar. Allah, halife insanı bu olumsuz özelliklerle nitelemelerinden dolayı onları yalanlamadı. “Hayır, siz yanılıyorsunuz, benim halifem böyle bir şey yapmayacak” demedi. Buna karşı *“Ben sizin bilmediklerinizi bilirim”* dedi.

Bütün bunlar, yeryüzü halifesinin Hz. Âdem ve onun soyundan gelecek bütün insanlar olduğunu gösterir. Şurası kesindir ki Hz. Âdem yeryüzüne indikten sonra ne fesat çıkardı ve ne de kan döktü. Bu kötü fiilleri ilk olarak kendi oğullarından birisi yaptı. Onun soyundan gelen niceleri tarih boyunca sayısız fesat çıkardılar, haksız yere başkalarının kanını akıttılar. Öyleyse kast edilen Hz. Âdem ve onun soyundan gelenlerdir. Kur'an'ın ifadesinden anlaşıldığına göre **Allah, bütün Âdemoğullarını yeryüzüne halife olarak gönderdi.** Şu âyet, bu açıdan oldukça dikkat çekicidir: *“Sonra, nasıl yapıp davranacaksınız diye sizleri gözlemek için, onların ardından sizi yeryüzünde halifeler yaptık.”*⁶⁶ Kendilerine verilen nimetin değerini bilmeyen ve nimet verene şükretmeyen, elçilere karşı çıkan nice topluluklar cezalandırıldı, helâk edildi. Onların yerine Rablerini tanıyan, şükretmesini bilen yeni kuşaklar halife olarak gönderildiler. Onlar, Allah'ın hükmüyle hükmederler, yüklendikleri emaneti hakkıyla taşırlar.

Hz. Âdem'in şahsında halife olarak yaratılıp dünyaya gönderilen insan, bu özelliğini ancak halifeliğin gereğini yaparsa koruyabilir. Halifeliğin gereği de şüphesiz ki dağların, yerin ve göklerin taşımaktan korktuğu “emânet”i taşımaktır. Halifeliğin değeri bununla ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda başta bütün peygamberler halifedir. Onlar en kutsal yük olan emaneti taşıma, Allah'ın hükümlerini uygulama ve ümmetlerine anlatma yönüyle kendilerinden önceki peygamberlerin halefleridirler. Peygamberleri dinleyen, ilâhî davete kulak verip, Allah'ın koyduğu ölçülere göre yaşayan bütün sâlih insanlar da, bu mübarek yükü taşıma-da kuşaktan kuşağa birbirlerinin yerine halife olmuşlardır. Yine

65] 2/Bakara, 30

66] 10/Yûnus, 14

Allah'ın adıyla yaşayan, Allah'ın indirdikleriyle hükmeden, gücünü ve otoritesini Allah'ın adı yüce olsun diye kullanan bütün otorite sahipleri de bu halifelik sıfatına lâyıktır.

Allah, başta Hz. Âdem olmak üzere bütün insanları kendi hükümlerinin uygulayıcıları olsunlar diye yarattı. Bütün insanlar doğuştan birer halife adayıdır. Kim bu emaneti hakkıyla taşımış veya taşıyorsa, onun halifelik sıfatı devam ediyor demektir. Allah'ın hükmüne uymayıp, O'nun dininden yüz çevirenler, yani ilâhî emaneti taşımayanlar ise o kutsal ve üstün halifelik sıfatını koruyamayanlardır.⁶⁷

İnsan, yeryüzünün hâkimi, yöneticisidir; ama bu farazî ve sembolik bir liderlik ve hâkimiyettir; Allah'a itaat etse de, karşı çıksa da böyledir. Çünkü Allah'ın meşîetinin/ dilemesinin dışına çıkamaz. Ama itaat ederse kendisi ve kendi saadeti için itaat etmiş olur; irâde ve kaynaklandığı 'benlik' emanetini yerinde kullanmış olur. İşte bu emaneti yerinde kullandığında fesat çıkaran değil; selâmeti, sulhü gerçekleştiren bir halife olur. Şu halde, insan yeryüzünün halifesidir ve bu halifelik yeryüzünde hükmetmektir. Bu şekilde, insan toplulukları, nesiller birbirlerinin yerini alırlar, yani birbirlerine halef olurlar; bir topluluk emanete ihanet ettiğinde Allah onun yerine başka birini getirir, yani ona başka bir topluluğu halef kılar ve onları yeryüzünün halifeleri yapar. Şu halde, halife yalnızca birinin yerine geçen anlamında kullanmak, kavramın muhtevasını büyük ölçüde daraltmak olur.⁶⁸

Kur'ân-ı Kerim'de konu ile ilgili âyetlerden anladığımıza göre Allah Teâlâ, genel anlamda bütün insanları yeryüzünün halifeleri olarak yaratmıştır. Yeryüzündeki bütün yaratıklar, insanoğlu için yaratılmış, onun hizmetine sunulmuştur; insan yeryüzünün efendisi ve halifesidir. **Bu halifelik gereği bütün insanlar ilk plânda Allah'a iman etmekle ve bu iman sonucunda O'nun hâkimiyetini kabul etmekle yükümlü tutulmuşlardır. İnsanın yeryüzü halifeliği, onun yönetim ve davranışlarda Allah'ın hükmünü uygulaması demektir. Bu uygulamalarda Allah'ın kanunları mutlak ölçüdür. İnsan, yeryüzünde halifeliğini ifa ederken bu ölçünün dışına çıkamaz, bu hükümlere aykırı hareket edemez. Çünkü Allah, yeryüzünde halife olarak görevlendirdiği insana mutlak bir serbestlik vermiş değildir. İnsan için birtakım kurallar ve sınırlar çizmiş ve bunları aşmamasını istemiştir.**

Zürriyetlerini temsilen halife kılınan ilk insan Hz. Âdem ve eşi

67] H. K. Ece, Hz. Adem, Denge Y., s. 49-50

68] Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, Kırkambar Y., s. 522

için bile birtakım sınırlamalar söz konusudur.⁶⁹ Bu hududa uymak, insanın yeryüzü halifeliğinde, bu yüce makamda kalabilmesinin temel şartıdır.⁷⁰ Bu ölçülerin dışına taşanlar ise, ateş azabına düşmekle tehdit edilir. Diğer bir deyişle; insanlardan istenen, halifelik gereklerini yerine getirmeleridir. Bu ise, Allah'ın belirlemiş olduğu sınırlar içerisinde kalmakla mümkün olur. Bu anlamda bütün insanlar, Allah'ın yeryüzünde halife tayin ettiği kimselerdir. Tüm insanların bu şekilde görevlendirilmiş olmalarına "umûmî hilâfet" diyoruz. Hz. Âdem'in soyundan gelen herkes bunun kapsamı içerisinde. İnsan, halifeliğinin sonucu olarak yüklenmiş olduğu "emanet" in gereklerini yerine getirmekle yükümlüdür.

Allah, bu yükümlülüğü yerine getirmeyenleri, yerlerine başkalarını istihlâf etmekle, başkalarını halife yapmakla tehdit ediyor. Buna göre halifelik makamında, yalnızca bu makamın gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirenler kalabiliyor. Yalnız bu kişilerin bu makamda kalabilmelerine de "hususî hilâfet" adını veriyoruz. Tarih boyunca bu anlamda toplumlar birbirlerinin yerine geçmiş ve halifelik onlar tarafından gerçekleştirilmiştir. **Allah'ın** halife yapacağına ve onları yeryüzünde hâkim kılacağına yemin ile söz verdiği kimseler,⁷¹ **O'nun dinini yeryüzünde hâkim kılanlar ve insanları tağutların tasallutundan kurtarma savaşını sürdürenlerdir.**

İster genel, isterse özel anlamda olsun hilâfet, "Allah'ın dinini hâkim kılmak" özünü taşır. Bu öz, hilâfetin sosyal alanda da hissedilir olup, gerçekleşmesiyle ve teşkilâtlanmasıyla siyasî bir görünüm kazanır. Allah, Hz. Dâvud'a kendisini yeryüzünde halife kıldığını bildirmekle birlikte ona; insanlar arasında hak ile (Allah'ın hükümleri ile) hükmetmeyi⁷² emretmiştir. Hz. İbrahim de kendisinin insanlara imam (halife) kılındığı haberini Allah'tan alınca, soyundan geleceklerin de bu makama yükseltilmelerini istemiş, Allah ise bu ahdinin zâlimler hakkında söz konusu olmayacağını⁷³ bildirmiştir. Anlaşılmaktadır ki halifelik, Allah'ın hâkimiyetinin her alanda bütün açıklığıyla ortaya çıkması demektir. Bütün insanlar bununla görevlidir. Böyle bir makama yükselmek isteyen, daha doğrusu bu makamdan düşmek istemeyen toplum da ona göre davranmak zorundadır. Bu tür toplumun en yüksek temsilcisi ise, yeryüzündeki halifelerin kendi hür iradeleriyle seçtikleri "halife"dir. Halife, bu emaneti yüklenebilecek

69] Bak. 2/Bakara, 35

70] Bak. 2/Bakara 38

71] 24/Nur, 55

72] 38/Sâd, 260

73] 2/Bakara, 214

nitelikte olmalıdır. Çünkü emanetlerin ehil kimselere verilmesi, Kur'an'ın emirleri arasındadır.⁷⁴

“Halife”liğin Siyasi Boyutu; İslâm Devlet Başkanı Olarak Halife

Siyasi anlamda “halife”: Bey'at sonucu mü'minler adına tasaruf (yönetme) yetkisine sahip olan ve Allah'ın indirdiği ahkâmın adalet ve istişare ile tatbikini sağlayan kimse demektir.

Halâfetin akdî temeli, ümmetin halifeyi seçme hakkı bulunduğu esasına dayanır. Halife, özel bir seçim olan bey'atla seçilir. Ehl-i Hal' ve'l-Akd denilen ümmetin seçkin temsilcileri tarafından bey'atla seçilerek görev alır. Bu kurumun; halife küfre meyleder, açıkça fısk olan işleri yapar, yönetimi hakkıyla icra edemeyecek duruma düşerse halifeyi azletme (hal' etme) yetkisi vardır. Halife, şeriatı, bu seçkin temsilcilerden oluşan organla istişare ederek icra eder. Bu organ, aynı zamanda şûrâ organıdır.

Halifelik, bütün ümmetin bağlılığını gerektirecek şekilde, dini ve müslümanları, tüm insanî özellikleri korumak, sosyal hayatı idare etmek konusunda Hz. Peygamber'e halef olmak demektir. **İslâmî devlet yönetiminde olmazsa olmaz olan temel esaslar: Bey'atla başa geçen halifelik/imamlık, adalet (Allah'ın indirdikleriyle hükmetmek) ve şûra prensipleridir.**

Halifenin Görevleri

Allah'ın hükümlerini tatbik etmek,

Namazları, özellikle Cuma ve Bayram namazlarını kıldırmak,

Zekât ve diğer vergileri toplamak,

Kadıları (hâkimleri) ve valileri tayin etmek,

İslâm devletinde yaşayan fertlerin malını, canını, dinini, ahlâkını, neslini korumak,

İslâm devletinin sınırların korumak, cihadı tanzim etmek,

Orduları hazırlamak, seferberlik emri vermek, komutan tayin etmek ve gerekirse

komutanlık yapmak,

İslâm devleti içinde zulme uğrayanlara veya ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmek,

74] Bak. 4/Nisâ, 58; Şamil İslam Ansiklopedisi, Şamil Y., c. 2, s. 424

İslâm devletinde yaşayan fertler arasındaki ihtilafları çözmek ve fitneleri engellemek.

Hız. Peygamber, hayatta olduğu sürece peygamberlik görevinin yanı sıra devlet başkanlığını da şahsında toplamıştı. Bu nedenle Hız. Peygamber hayatta iken, kurulan ilk İslâm devletinin başkanını belirlemek gibi bir problemle karşılaşmış değildi. Diğer taraftan Peygamberimiz, kendisinden sonraki halifeyi belirleyen herhangi bir söz de söylememişti. Durumun böyle olması nedeniyle Hız. Ebu Bekir (r.a.) halife seçilene kadar bazı farklı görüşlerin ortaya çıktığını görüyoruz. Ancak bu durumlar geçici ve oldukça kısa bir süre için sözkonusu olmuş; bir müddet sonra unutulup gitmiştir. Yani bu görüş ayrılıkları Hız. Peygamber'in vefatından sonra Hız. Ebu Bekir halife seçilinceye kadar devam etmiş ve onun seçilmesiyle son bulmuştur. Hız. Ebu Bekir, halife seçildikten sonra yaptığı konuşmada şunları söyledi:

"İnsanlar! Sizin en iyiniz olmadığım halde başınıza getirildim. İyi davranırsam bana yardımcı olun; sapsam düzeltin beni. Doğruluk emanet, yalan ihânettir. İçinizdeki güçsüz, hakkını alıncaya kadar benim yanımda güçlüdür. İçinizdeki güçlü de, Allah'ın izniyle hakkı ondan alınıncaya kadar benim yanımda zayıftır. Sizden kimse cihadı terk etmesin; çünkü onu terk eden bir kavmi, muhakkak Allah zillete düşürmüştür. Allah'a ve Rasûlüne itaat ettiğim sürece bana itaat edin. Allah'a âsi olursam, bana itaatınız gerekmez!"

Hilâfet kurumunda bu ilk mesaj, bir yandan onun kişiliğini ve görev anlayışını dile getirirken; bir yandan da, "hilâfet" in hangi temellere dayandığını ve varlık gayesini açıklamaktadır.

Râşid Halifeler

Rasûl-i Ekrem'den sonra, müslümanların devlet ve hükümet reisine "Rasûlullah'a halef olan" anlamında "halife" denmiştir. Bu halifelerin ilk dördü hemen her yönüyle örnek halifelerdir. Bunlara hulefâ-i râşidîn/râşid halifeler denir.

Hız. Peygamber (s.a.s.)'den sonra gelen ilk dört halifenin hilâfet süreleri, Saâdet Asrının ikinci dönemini teşkil eder. İslâm hukukçularının büyük bir çoğunluğu, bu dönemdeki uygulamalara, alınan kararlara büyük bir önem verir ve bunları İslâm hukukunun kaynakları arasında görürler. Çünkü onların uygulamaları Hız. Peygamber'e zaman itibarıyla en yakın olmak, O'nun eğitiminden geçmiş olmak, vahyin nüzulüne tanık olmak, sünneti yakından tanımak gibi ayırıcı özellikler nedeniyle önem taşır, başkalarının

fikir ve düşüncelerine göre üstünlük arz ederler. **Hakkında nass bulunmayan konularda Râşid Halifelerin uygulamaları oldukça değerlidir.** Bunun nedeni ise, onların hem veliyyü'l-emr olarak mü'minlerin kendilerine itaat etmekle yükümlü olmaları; hem de İslâm'ın özünü en iyi kavramış bulunmalarındır. Bununla ilgili verilecek örnekler pek çoktur. Meselâ, Hz. Ebu Bekir'in zekât vermeyenlerle ilgili olarak aldığı kararlar, Hz. Ömer (r.a.)'in Irak topraklarıyla ilgili görüşleri ve bunları etrafındakilere de delille-riyle birlikte açıklayıp kabul ettirmesi, Hz. Ali'nin (r.a.) Hâricilerle savaşmak ile ilgili tutumları kendi konumlarında olduğu gibi, sonra bunlardan çıkarılan sonuç ve hükümlerle ilgileri bakımından oldukça önemlidir.

Çünkü bütün bunlarla ilk defa karşılaşılıyordu ve bunların İslâmî bir çözüme bağlanmaları gerekli idi. Yine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından hemen sonra onun yerine geçecek devlet başkanını belirlemek konusu ortaya çıktı. Hz. Ebu Bekir'den sonra gelen diğer üç halife de farklı şekillerde belirlendi. Onlar ile ilgili durumlar İslâm hukukunda devlet başkanının başa geçiş yollarının farklı olabileceği görüşünü belirledi. Bu konuda kesin ve açık bir hükmün bulunmayışı, bu tabii sonucu doğurmuştur. Bu ise İslâm'ın, her çağda her toplum için uygulanabilir olmasının kanıtları arasındadır. Hulefâ-i Râşidîn'den sonra Muaviye'nin hilâfete geçmesiyle birlikte, hilâfetin tarihinde saltanatın egemenliği de başlamış olur. Artık, 4 halifeden sonra kâmil anlamda halifelik değil; eksik halifelik veya ismi halifelik olan saltanat başlamış oldu. Emevîlerden toplam 14 halife/sultan işbaşına geçti. Emevîlerden sonra Abbasîlerin uzun saltanat dönemleri başlar. Abbasîlerden de toplam 37 halife/sultan hüküm sürmüştür. Abbasîlerden sonra, 1924'teki ilgâsına kadar hilâfet Osmanlılarda kaldı. 29 halife/padişahın idaresindeki Osmanlılardaki hilâfet de ondan öncekilerden pek farklı değildi. Hilâfet kurumu, 23 Mart 1924'de T.B.M.M.'nin 431 nolu kanunuyla tam 1293 yıl devam ettikten sonra şimdilik tarihe terkedilmiştir.

Hilâfetin akdî temeli, ümmetin halifeyi seçme hakkı bulunduğu esasına dayanır. Halife, özel bir seçim olan bey'atla seçilir. Ehl-i Hal' ve'l-Akd denilen ümmetin seçkin temsilcileri tarafından bey'atla seçilerek görev alır; bu kurumun halife küfre meyleder, açıkça fışk olan işleri yapar, yönetimi hakkıyla icra edemeyecek duruma düşerse halifeyi azletme (hal' etme) yetkisi vardır. Halife, şeriatı, bu seçkin temsilcilerden oluşan organla istişare ederek icra eder. Bu organ, aynı zamanda şûrâ organıdır.

Halifelik, bütün ümmetin bağlılığını gerektirecek şekilde, dini

ve müslümanları, tüm insanî özellikleri korumak, sosyal hayatı idare etmek konusunda Hz. Peygamber'e halef olmak demektir. İslâmî devlet yönetiminde olmazsa olmazlardan biri bey'atla başa geçen halifelik/imamlık, adalet (Allah'ın indirdikleriyle hükmetmek) ve şûra prensipleridir.

Kur'ân-ı Kerim'de: *"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan (müslüman) emir sahiplerine (ülû'l-emre) de itaat edin. Eğer bir şey hakkında ihtilafa düşerseniz, onu (ihtilaf konusunu) Allah'a ve Rasûlüne havâle edin. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız (böyle yapın). Bu hem hayırlı, hem netice bakımından daha güzeldir. Sana indirilene de Senden evvel indirilmiş olan (kitap)lara da iman ettiklerini boş yere iddia edenlere bir bakmadın mı ki; onu inkâr etmeleriyle emrolundukları halde, yine tâğutun huzurunda muhakeme edilmelerini arzu ediyorlar. Şeytan da onları uzak bir sapkınlıkla büsbütün saptırmak ister."*⁷⁵ Mü'minlerin kime, hangi şartlarda ve nasıl itaat edecekleri, neyi kesinlikle reddedecekleri burada açıkça izah olunmuştur. Rasûl-i Ekrem'in (s.a.s.), *"Kim ülü'l-emre itaatten bir el kadar ayrılırsa, kıyamet gününde Allah'a, fiili (ameli) hususunda lehinde hiçbir hücceti olmayarak kavuşacaktır. Kim de boynunda (ülû'l-emre) beyatı olmayarak ölürse, câhiliyye ölümü ile ölür."*⁷⁶ buyurduğu rivâyet edilmiştir. İslâmî eserlerde "halife", "imam", "ülû'l-emr" kavramları hep aynı mâhiyeti beyan için kullanılmıştır.

Hanefi fıkıh bilginlerinden İbn Hümam, mü'minlerin kendi içlerinden halife/imam seçmelerinin sebebi, İslâm'ın hükümlerini edâ etmek içindir demektedir.⁷⁷ İmam Neseî de bu konuda şunları söyler: "Üzerimizde İslâm devlet başkanı olan halifeyi/imamı seçilmiş görmeden bir günün geçmesi câiz değildir. İmam, devlet başkanı olan halifedir. İmamet'in/hilâfet'in hak olduğunu kabul etmeyen kimse dinden çıkar. Çünkü dinî hükümlerden bir kısmının farz olması, imamın varlığına bağlıdır. Cuma namazı, bayram namazı ve yetimleri evlendirmek gibi... İmamı inkâr eden kimse, farzları inkâr etmiş olur."⁷⁸ Tarihî kaynaklarda, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.s.) vefatından sonra sahabenin Rasûlüllah'ı defnetmeden önce halife seçme hususunda titiz davrandığı kayıtlıdır.

Kâfirlerin, tâğutî güçlerin; Allah'ın indirdiği hükümlere mukaabil olmak ve onların yerine geçmek üzere koydukları hükümleri reddetmek farzdır. Onların, mü'minler üzerinde velâyet hakkının bulunmayacağı hususu kat'idir. Dolayısıyla mü'minler; kâfirlerin

75] 4/Nisâ, 59-60

76] Müslim, 2/1478, hadis no: 1851; ayrıca Buhârî, Ahkâm, 8/105

77] İbn Hümam, Kitâbü'l-Müsâyere, s. 265

78] Neseî, Bahrü'l-Kelâm fi Akaidi'l-Ehli'l-İslâm

veya mürtedlerin istilasına uğrarlarsa, kuvvetle başlarına geçen bu yönetimi kabul etmezler. Onlara karşı cihadın farz-ı ayn olduğunu bilirler. Nitekim İmam Serahsi; "Cihaddan maksat; müslümanların emniyet içerisinde bulunmaları, din ve dünya işlerini yürütme imkânına kavuşmalıdır" der. İstilâ altında iken dahi mü'minlerin müstevililerin liderine itaat etmeyip kendi işlerinden bir halife/imam seçmeleri vâciptir. ⁷⁹

Halifeliğin Kaldırılması

İslâm; insanlara tevhid esaslı bir dünya görüşü sunduğu gibi, tevhid esasına dayanan bir yaşam ve yönetim biçimi de sunar. İslâm'da yönetim biçimi, devlet düzeninde hâkimiyetin kayıtsız şartsız Allah'a ait olması ve ilâhî hükümlerin esas alınmasına dayanır.

İslâm devletinin başında, Müslüman ahalinin bey'at ettiği âlim ve âdil bir halife bulunur. Halife; İslâm devletinin ve Müslümanların birliğinin sembolü ve imamıdır. (Bu gün dünyanın bütün devletlerinde devlet başkanı ya da cumhurbaşkanı bulunmaktadır). Ancak, İslâm devleti, halifeden ve hilâfet makamından ibaret değildir. Halifenin, İslâm hukukunda belirlenmiş yetki ve görevleri vardır. İslâm ahkâmının devlet eliyle tatbikinden ve tatbikinin takibinden sorumludur. Kanunların üstünde bir yetkisi olmadığı gibi, kendisi de İslâmî kanunlara bağlıdır ve İslâm'ın kendisine verdiği yetkinin dışına çıkamaz. Bütün bunlar İslâm hukukunda belirlenmiş ve bilinen hususlardır. Nitekim halifenin İslam literatüründeki anlamı; Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarını tatbik etmekle mükellef olmak, bu işle vazifeli olmak demektir. Dolayısıyla İslâm hukukçuları bu kavramı, genellikle Rasûlullah'ın (s.a.s.) devlet başkanlığı makamına geçme ve toplumu İslâmî kurallara göre sevk ve idare etmede O'na halef olma anlamında kullanmışlardır.

Müslümanların, devletsiz ve başsız olamayacağı hakikatinden dolayı, Rasulullah (s.a.s.) daha defnedilmeden Hz. Ebubekir (r.a.) halife seçilmiş ve Müslümanların bey'atını aldıktan sonra vazifeye başlamıştır. Hz. Ali'ye (r.a.) kadar ehliyet ve bey'at üzere devam eden hilâfet, Muaviye tarafından hile ve zor karışımı taktiklerle ele geçirildi ve saltanata dönüştürüldü. Kılıç zoruyla kabileler ve kavimler arasında el değiştirdi, onu elinde bulunduran hanedan içinde babadan oğula intikal etti. Yavuz Sultan Selim, 16. yüzyılın başında Mısır seferinden sonra Halifeliği Osmanlılara taşıdı ve o tarihten 1924 yılına kadar da Osmanlılarda kaldı.

79] Kelimeler Kavramlar, s. 181-182

Hilâfetin iki temel özelliği vardır; ehliyet ve bey'at. Halife olacak kişide bu iki temel özellik aranır, halifelğe ehil olmalı ve Müslüman teba tarafından bey'at verilmelidir. Ancak Muaviye ile birlikte bu iki temel özellik ortadan kaldırıldı, zor kullanımıyla birlikte saltanat ve hanedanlığa dönüştürüldü. Osmanlılarda halifeliğin aynı hanedan içinde babadan oğula geçmesi, deli olanların bile halife olması ve kardeşin kardeşi öldürüp halifeliğini ilan etmesi, hilâfetin aslından ne kadar uzaklaştığını, daha doğrusu saptırıldığını göstermektedir.

Mustafa Kemal; hilâfeti tümünden lağvedip batı standartlı laik cumhuriyet rejimini oluşturmak istiyordu. Hilâfetin gelmiş olduğu nokta ve halifelik makamında oturanların yanlış icraatlarından değil, aksine İslâm'a, İslâmî yönetime ve müesseselerine karşı olduğundan ve batıya aşırı derecede hayranlık duyduğundan dolayı bu düşünceye sahipti.

Bunu doğrulayan belgeler çoktur. Örneğin; 1907 yılında daha 26 yaşında bir subay iken Bulgar asıllı Türkolog Manolov'a; "Bir gün gelecek hayal sandığınız bütün bu devrimleri başaracağım" demiş ve konuşmasında saltanat ve halifeliğin kaldırılacağını, kıyafetten yazı harflerine kadar siyasi ve sosyal alanda değişikliklerin yapıp tamamen Batıya yöneleceklerini ifade etmiştir.

Aynı şekilde, 1919 yılında Erzurum'da iken yakın arkadaşları arasındaki konuşmasında; Türkiye'nin yönetim şeklinin Cumhuriyet olacağını söylemişti.

Mustafa Kemal bir yandan bu düşüncelere sahipken, öte yandan ortamın buna hazır olmadığını hesabını yapıp Müslüman halkın İslâmî duyarlılığını dikkate alarak son derece sinsi ve kurnazca hareket ediyor, her vesileyle halifeye bağlılık ve sadakatini ilan ediyor, gittiği yerlerde minberlere çıkıp bir vâizden daha ateşli bir şekilde İslâmî nutuklar atıyordu. O yıllardaki bütün gezilere katılan ve o zaman Vakit gazetesinde muhabir-yazar olarak çalışan Naşit Hakkı Uluğ, Mustafa Kemal'in bu tutumu hakkında şu tespitlerde bulunuyor: "Mustafa Kemal, Saltanatın kaldırılmasından sonra dahi, Cumhuriyet kurma kararını ve Halifeliğin kaldırılması konusu üzerinde fikirlerini tekrarlamayı sakıncalı buluyor ve devlet şeklini, ağzına "Cumhuriyet" sözünü almaksızın, "Ulusal Egemenlik" formülü içinde her an Cumhuriyete doğru yürüyen bir yöne sevk ediyordu. Onun bu gidişatının hedefini sezen muhafazakârlar (Meclis içindeki şeriat ve hilafet isteklileri) zaman zaman Mustafa Kemal'i konuşturmak istiyorlardı. Mustafa Kemal ise bu sorulara zamanın icabına göre cevaplar vererek

karşısındakileri idare ediyordu.”

Konuyla ilgili önemli bir olay şöyledir: Sultan Vahdettin'in İstanbul'dan ayrılmasının ardından 18 Kasım 1922 günü meclis başkanı Rauf Orbay'ın teklifleri sonucu TBMM'de halife seçimi için müzakereler başlamıştı. Bu müzakerelerde bir halifenin seçilmesi ve ona biat edilmesi gerektiği vurgulanmıştı. İşte bu arada Mustafa Kemal yine kurnazca bir manevra yapmış ve “Arkadaşlar! Mevzubahis olan meseleyi çok münakaşa etmek, çok tahlil etmek mümkündür. Fakat zannediyorum ki münakaşat ve tahlilatta (tartışma ve değerlendirmelerde) ne kadar ileri gidersek meseleyi halletmekte o kadar münakaşat ve teahhürata (tartışma ve gecikmelere) uğrarız. Benden önce kürsüyü terk eden Yusuf Ziya Bey, halife olacak zatın vazife ve salahiyetlerinin ne olacağından bahis buyurdular. Zannediyorum ki ondan önce bir halife intihap etmek (seçmek) daha mühimdir. Sonra seçeceğimiz halifeye hilafetini tebliğ edeceğiz... Binaenaleyh bu gün söylenen şeylerin hepsini halletmemiz mümkün değildir” diyerek sözde bir halifelik seçimi yapmak ve halifeye hiçbir yetki ve vazife verdirtmemeye çalışmıştı. Bu konuşmayla; “Biat” ve “Halifenin Yetkileri” meselesini gündemden çıkarmış, dikkati daha çok halifelik makamına çevirerek: “Fakat Türkiye'nin vazifesi Makam-ı Hilafeti kurtarmaktır. Bu bizim için bir dava-yı mahsustur (özel bir davadır)...” demiş ve hem meclis yoluyla kendi fikirlerini gerçekleştirmenin önünde oluşacak bir engeli ustaca savmış, hem de Hilafeti savunma pozisyonuna girip meclis havasına hâkim olmuştu. Neticede bir seçim yapılmış, oylamaya katılan 162 üyeden 148'i Abdülmecid'e oy vermişti. 19 Kasım 1922 tarihinde Mustafa Kemal, TBMM riya-seti başlığıyla ve “Halife-i Müslimin” hitabıyla Abdülmecid'e bir telgraf çekip biatlarını iletmişti.

Evvel! Peygamber'den (s.a.s.) sonra Hz. Ebubekir (r.a.) ile başlayan Halifelik, Muaviye ile birlikte saltanata tebdil edilmiş, ancak İslâm ahkâmını esas alan sistem ve müesseseler ortadan kaldırılmamıştır. Halifelik makamına oturan kişi ile devlet idaresindeki zevat, eğer isterse İslâm'ı hakkıyla tatbik edebilir, İslâm adâletini toplum içinde tesis edebilirdi. Buna herhangi bir mâni, devlet düzeni içinde yasal bir engel yoktu. Nitekim Ömer b. Abdülaziz halife olduğunda (ki Muaviye'den çok sonra idi) İslâm ahkâm ve adâletini tatbik etmiş, onun zamanında zekâtlar (dağıtılacak yerler bulunmadığı için) çoğu kere devlet hazinesinde kalmış ve İslâm âlimlerinin çoğu onu hülafa-i raşidin'den (Raşit Halifelerden) kabul etmişlerdir.

Sıkıntı; Muaviye ile başlatılan saltanat geleneği ve buna

paralel olarak devlet düzenine sokulan bid'atler neticesinde, ehil olmayan insanların başa geçmesi sonucu İslâm ahkâm ve adâletinin hakkıyla uygulanmaması idi. Osmanlı padişahları her ne kadar İslâm Halifesi unvanına sahip olsalar da, bu geleneği sürdürmüşlerdir.

Ancak, Mustafa Kemal bunlara değil, İslâm'ın öngördüğü devlet düzenine tümünden karşı çıkmış, ilâhî kanunların hâkimiyetini reddetmiş, beşerî kanunların hâkimiyetini istemiştir. Bu nedenle Batı standartlı laik Cumhuriyet fikrini benimsemiştir. Yaptığı devrimlerin tümü bu doğrultuda olmuş ve bu fikrin gerçekleştirilmesi için yapılmıştır. Eğer iddia edildiği gibi İslâm ahkâmına ve İslâm devlet düzenine karşı değil de Osmanlı padişahlarının yanlış ve gayri İslâmî uygulamalarına karşı olmuş olsaydı, yeni kurulan meclisi bu yönde yapılandırdı ve İslâm ahkâmını esas alırdı, ayrıca İslâmî müesseseleri ve İslâm'ın toplumdaki sosyal düzenini, gerçekleştirdiği devrimlerle birer birer ortadan kaldırmaz ve İslâm'ı yasaklı hale getirmezdi.

Hâlbuki Ankara'da meclisi kurup uygun ortam oluşturduktan sonra halifeliği kaldırdığı gibi, İslâmî bütün müesseseleri, İslâm'ın sosyal hayattaki kural ve kaideleri, Kur'an ve İslâm kültür külliyyatının kendisiyle yazılmış olduğu Arap alfabesini ve hatta Müslümanların İslâmî gelenekten kaynaklanan kılık ve kıyafetlerini bile yasakladı.

Şimdi konumuz olan Halifeliğin kaldırılmasına dönelim:

Mustafa Kemal; kurtuluş savaşını yürütmek üzere geçici olarak kurulduğunu söylediği Ankara'daki TBMM'yi kurduktan ve yasama, yürütme, yargı yetkilerini bu meclise verdirdikten sonra, fikirlerini hayata geçirmek için en önemli zemin ve basamağı zaten oluşturmıştu. Yetkilerin kendisinde toplandığı meclis içinde süratli bir şekilde ortam oluşturdu ve ikna edebildiği insanları etrafına toplayarak etkinlik kurmaya çalıştı. Çoğunluğu âlim, molla ve şeyhlerden oluşan ilk meclisi, muhalif gördüğü bu kişilerden hızla temizledi. Ancak fikirlerini adım adım, ürkütmeden, İslâm'a ve hilafete de toz kondurmadan meclise onaylattırarak hayata geçirdi. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyetin ilanından sonra artık meclis onun istediği noktaya gelmiş, etkinliği artmış ve arzu ettiği ortam oluşmuştu. Artık Laik Cumhuriyetin önündeki en büyük engel olan hilafet müessesesini kaldırmanın zamanı gelmişti. Çünkü bu kaldırıldıktan sonra yeni cumhuriyet için Avrupa'dan alınacak yeni hukuk sistemi getirilecek ve İslâm hukuku tamamen terk edilecekti.

Bu amaçla Mustafa Kemal; kendisiyle birlikte hareket eden üyeler vasıtasıyla meclisi harekete geçirdi. Hilâfet kaldırılacaktı. Hâlbuki bundan bir buçuk yıl önce saltanat kaldırılırken, İslâm ve Hilâfet etrafındaki endişeleri bertaraf etmek için: "Makam-ı Hilâfet bizim için en âlî makamdır (en yüksek makamdır) ve Türk'ün başında ebediyyen bir Halife-i İslâm bulunacaktır" demişti.

Hilâfetin kaldırılacağı fısıltıları duyulunca gazetelere de manşet olmuş ve toplum içinde gündem oluşturup yoğun bir tartışma atmosferi içine girilmişti. Bu, bilinçli yapılmıştı. Başta meclis olmak üzere toplum da buna alıştıırılıyordu. Neticede meclis içinde yeteri kadar üye ikna olmuş ve hilâfet makamı tartışılır hale sokulmuştu.

Ve Meclis, Hilâfeti gündemine alarak toplandı. Meclis içinde etkili olan bazı üyeler Hilâfetin kaldırılması üzerine hararetli konuşmalar yaptılar. Özellikle İslâm Hukuk Profesörü ve İlâhiyat Fakültesi Dekanı olan Seyyid Bey'in, Mustafa Kemal'in istediği istikamette uzun bir konuşma yapıp Hilâfetin şer'î değil, dünyevî olduğunu vurgulaması ve kaldırılmasını ısrarla istemesi mecliste etkili oldu. Netice itibarıyla oylama yapıldı ve iki oy hâricinde meclis üyeleri tarafından hilâfetin kaldırılması kabul edildi. Tarih 03 Mart 1924.

İslâm ve Müslümanlar açısından hayatı karartan kara bir gün olan bu tarihte, kapkara bir devrim gerçekleşiyordu. Böylece İslâm devlet düzeninin temel taşlarından biri olan ve İslâm ümmetinin birliğini sembolize eden hilâfet makamı kaldırılmış oldu. Ümmet anlayışı reddedildi, ulus anlayışı tercih edildi.

Hilâfetin kaldırılmasının İslâm ümmeti üzerinde olumsuz büyük tesirleri olmuştur. Her ne kadar Osmanlı devletinde hilâfet sembolik bir makam haline getirilmiş ve halifeler görevlerini ifa etmiyor idiyse de. Bu kara devrimle İslâm ümmetine ve İslâm âlemine çok büyük bir darbe indirilmiş ve telâfisi imkânsız büyük zararlar vermiştir. Ümmet bilinci kırılmış, İslâm âleminin birliği yönündeki duygular kararmıştır. İslâm âleminde ümmet anlayışının kalkması ve ulus anlayışının yerleşmesinde ve günümüzde İslâm âleminin ulus devletler şeklinde parçalanıp dağılmasında, bu kara devrimin etkisi inkâr edilemez boyuttadır.⁸⁰

80] M. Ali Nur

Ardından Ağıt Yakmak İçin Değil; Muhteşem Dönüşünü Hızlandırmak İçin HİLÂFET

İslâm'ın hiçbir kurumu, sadece belirli zamanlarda yaşanıp bir daha hayata dönemeyecek ceset değildir. Yine, hiçbir esası, insanları fikir ve hayal dünyasında gezintiye çıkaran felsefi ütopya şeklinde kabul edilemez. İslâm, her şeyiyle bir hayat nizamıdır. Evrenseldir, her coğrafyada ve her zaman diliminde tatbik edilebilecek yapıdadır. "Halifelik de, tarihî bir kurum olarak ne kadar câzip ve muhteşem olursa olsun, bugünkü ve yarınki insana vereceği fazla bir şey yoktur" diyen kimse, İslâm'ı anlamamış demektir. Hilâfet, Rasûlullah'ın âhirete irtihâlinden 1924 yılına kadar tam 1293 yıl müslümanları kendi etrafında toplayan mîknatıslı bir sancak olmuştur ve daha nice yıllar aynı görevi üstlenecektir.

Câhiliyye egemenliklerini tarihte defalarca çöpe atarak mazlumları kurtaran risâlet ve (Son Rasûl'den sonra da) hilâfet kurumu, modern câhiliyye zulmü altında kıvranan dünya için yegâne alternatiftir. Batı uygarlığı adındaki ihtiyar cadının maskesi düşmekte, sırttan makyajı arkasındaki çirkin suratu, kendi âşıkları tarafından bile görülebilmektedir. Kendi gayrı meşrû çocuğu Komünizm karşısında bile kaç defa köşeye sıkıştırılıp başındaki hakeme sayı saydıran, yapay hormonlarla beslenip yasak doping ilaçlarıyla maça çıkan bu şikeci boksör, gerçek rakibiyle karşılaşmaktan korktuğu için, onun ringe çıkamayacağına sarhoş ettiği seyircileri inandırmak istiyor.

Batının kanlı makasıyla lime lime doğranıp 46 parçaya ayrılmış güzelim kumaşın hiç kesilmemiş gibi birleştirilmesinin kolay olmadığına elbet farkındayız. Ama ihtiyar ninelerimiz, yaşlı annelerimiz yaklaşık bu sayıdaki kumaş parçalarını birleştirerek nasıl güzel seccâde oluşturmdu. Yeter ki kumaş sağlam olsun, terzi ustaysa, o parçaları birleştirmesini becerir. İş, terzilerin yetişmesinde. Kendi önündeki kesik parçaları, kullanışlı güzel elbiseye çevirmesini bilen terziler, içlerinden birini terzibaşı olarak seçecekler, çok da zor değil hani. Üç tane sıfırın önüne geçen 1'in o sıfırları "bin" yapması gibi bir bereket görülecektir, önünde "imam"ı olan toplumlarda. İnleyen nağmeler coşan şarkılara dönüşecek, işinin ehli orkestra şefinin yönetiminde. Söndürölüp seksen senedir yakılma-yan lambanın düğmesini açmak gibi bir şey. Karanlıkta düşmanın yerini bulmaktır önemli olan. Bunun için de kafa gözüyle birlikte gönül gözü de açık olanlara iş düşecektir.

Katolikleri papa, Ortodoksları patrik, Yahûdileri hahambaşı topluyor, temsil ediyor, yönlendiriyor. Bir tek İslâm âlemi başsız!

Hem de dinleri “üç kişinin bile, yolculukta dâhi, içlerinden birini lider seçmelerini” emrettiği halde. Lidersiz/halifesiz ümmet, başsız ceset gibidir. Önce ümmet içinde hayra dâvet eden emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker yapan özel ümmet çıkmalı⁸¹ ki, onlar yolu açsın. Sonra ümmet, ümmet bilinci ve sorumluluğunu kuşansın.⁸² Müslümanlar tek ümmet, yani evrensel bir âile olduklarını, birbirleriyle ilişkilerinde ispatlasın.⁸³ Müslümanlara “böl, parçala, yut” taktiğiyle tavır alanlar, “Birleşmiş Milletler” şemsiyesine ihtiyaç duyuyor, Avrupa Birliğini tek devlet çatısı haline dönüştürüyor, her vesileyle müttefik ve koalisyon ortakları arıyorlar. Müslümanların “hilâfet” konusunu gündeme getirmelerine ise “cısss!” diyorlar. Müslümanlar, dünyaya müslümanca nizam vermeyi düşünmesinler diye, Amerika'nın başı çekerek Türkiye modelini örnek(!) göstererek yön verdiği “Büyük Ortadoğu” projeleri gündeme getiriliyor; “memlekete komünizm gerekiyorsa onu da biz getiririz” anlayışıyla. Neo Osmanlı tartışmaları başlıyor, “Hasta Adam”ın son demlerindeki “Jöntürkler”e, yani “Yeni Osmanlılar” a nazîre olarak.

Amerika, 11 Eylül'den sonra daha belirginleşen tavır ve kendi başı Buş oğlu Buş'un ifâdesiyle “Haçlı Seferleri”ni tekrar başlatarak “yeni dünya düzen(sizliği)”i projesini uygulamak için, Ortadoğu'nun işgâlini her alana yaymaya çalışıyor. Bir yandan da stratejik destek için İslâmî hareketlere karşı “ılımlı İslâm”, “yumuşatılmış İslâm”, “resmî, düzene uygun İslâm”, “başörtüsüz İslâm”, “lâ'sı olmayan, her şeyle uzlaşan, herkesi hoş gören İslâm” şeklinde içi boşaltılmış ve Amerikanlaştırılmış İslâm'lar pazarlamaya çalışıyor kuklaları eliyle. “Paranın dini imanı olmaz”, “din devlete karışmaz”, “laiklik ve demokrasi İslâm'la çatışmaz” gibi sloganlar Amerikancı İslâm'ın (elbette bu Allah'ın katında tek gerçek din olan İslâm değildir, muharref dindir) gerçek İslâm'ı yok etmesi için kukla yönetici ve yönlendiricilerini seferber ediyor. Savaşlardan, işgallerden çok daha tehlikeli bir durumdur; “müslümanım” diyen etkin güçler tarafından dinin tahrifi, hakla bâtılın karıştırılıp hak diye sunulması.

Halifeliliğin ihyâsı demek, Dünya İslâm Devleti demek. Müslümanların birbiriyle kardeş olduklarını kavraması demek. Aynı coğrafyada yaşayan, aynı ülkenin, aynı mezhebin insanların bile bin bir gruba ayrıldığı bir ortamdan kurtulup tüm dünya müslümanlarının tevhid çizgisinde birleşmesi demek. Irkçılıktan,

81] 3/Âl-i İmrân, 104

82] 3/Âl-i İmrân, 110

83] 21/Enbiyâ, 92

ulusçuluk/milliyetçilikten, ulus-devlet anlayışından ümmetçiliğe geçiş, vatandaşlık anlayışından Allah’a kulluk şuuruna hicret demek. İslâm, sadece toplumun anladığı anlamda bir din değil; aynı zamanda sosyal ve siyasal nizamdır da. Hilâfet adı verilen bu nizam, 1924'lere kadar yaşandı, yine yaşanabilir. Dünya, teknoloji ve özellikle iletişim araçlarıyla çok küçüldü; şimdi çok daha kolay uygulanabilir çok uluslu, çok katılımlı, çok ve zengin kültürlü, tek halifenin (ya da hilâfet komisyonunun) şûrâ ile ve Allah'ın indirdiği gerçek adâlet ilkeleriyle yönettiği bir Büyük İslâm Devleti. Düşünebiliyor musunuz iki milyar nüfuslu, 46 ulus-devletin birleşmesinden oluşmuş, başında halifesi olan bir Dünya İslâm Devleti... Rüyâsı bile insanı mutlu ediyor, hayaline bile can kurban. Böyle bir gücün karşısında kim durabilir? Global zulüm, ABD adlı vahşi kovboy ve İsrail adlı haydutlar çetesi böyle bir güç karşısında ne yapabilir? Böyle bir yapının ekonomisini, dünyaya verdiği huzuru düşünün...

Umudu, hedefi, ideali olmayan kimse, dâvâ adamı olamaz. Dâvâsı olmayan eyyamcı tip, reel politik oltalarına takılan tâvizci, günlük işler arasında kaybolan ve yozlaşmaya, olumsuz değişime açık, sürüleştirmeye aday boş vermişlerden oluşur. Böyle kimselerin bırakın mensup olduğunu düşündüğü din ve dâvâyâ, kendine bile faydası olmayacaktır. Bunlar olsa olsa popstar yarışmalarına katılabilir, biraz yaşlıysa o programlara seyirci ve seçici olarak takılabilir. Müslümanın hedefi, ideali büyük olmalı; hele bizim nesil gibi yenilgileri, kayıpları büyük ise. Müslüman, sadece bulunduğu ülkede değil; tüm yeryüzünden fitneyi (zulmü ve en büyük zulüm olan şirki) kaldırmaya çalışmakla yükümlüdür.⁸⁴ Müslümanların tüm yeryüzünde halife olduğu⁸⁵ ve hâkimiyet anlamında bu hali-feliği uygulama imkânına kavuşmak için iman ve amel-i sâlihle ilgili tüm görevlerini yerine getirmesi, sadece Allah'a kulluk/ibâdet edip O'na hiçbir şeyi şirk koşmaması gerektiği⁸⁶ Kur'an'ın mesajıdır.

"Hilâfet" derken; Emevî, Abbâsî, Fâtımî veya Osmanlı tipi saltanatçı ve nâkis hilâfet değil; hulefâ-i râşidîn (dosdoğru yolda olan dört halife) tarzı hilâfeti kast ettiğimizi belirtelim. Hilâfet; İslâm birliği, daha doğrusu müslümanlar birliği demektir. İdeal olan tek devlet, tek lider anlayışının hayata geçmesi olmakla birlikte; geçiş döneminde (hatta kalıcı olarak) bu "tek"lik, olmazsa olmaz değildir. Önemli olan tek güç olmak, hedef birliği içinde organize

84] 2/Bakara, 193; 8/Enfâl, 39

85] 2/Bakara, 30

86] 24/Nûr, 55

olabilmektir. Bu, kolektif şekilde federatif biçimde de olabilir. Önemli olan bey'at denilen özel bir seçim usûlüyle işbaşına gelip, şûrâ prensibini ihmal etmeden, insanlara tek adâlet ölçüsü olan Allah'ın indirdikleriyle hükmetmektir. Hilâfet düşüncesi, artık bir daha hayata geçemeyecek hayâlî bir düşünce değildir. Kâinâtı, içindekileri ve yaratıkların işleyiş kanunlarını yaratan zâtın kitabı olan Kur'an'ın projeleri hayata geçirilebilecek projeler, kurtuluş reçeteleridir. Hiçbiri ütöpik ve ayağı yere basmayan uçuk teori ya da artık devri geçmiş eskinin değeri değildir. Miladî 7. asrın başlarında, medeniyet ve dünyevî etkinlikten uzak bir yörede yükselen nebevî mesaj, o devirde hemen hiç kimsenin hayal bile edemeyeceği en büyük devrim ve en güzel toplumsal değişimi çok kısa bir zamanda gerçekleştirmede mi? Bırakın, Allah'ın yardım vaad ettiği Kur'anî projelerin hayata geçirilmesini, kâfirlerin bile planlı ve gayretli çalışmalarıyla 20. asrın başlarında çoğu yahûdinin dahi hayal edemediği bir vampir devlet, asrın ilk yarısı bitmeden Ortadoğunun kalbine saplanmış hançer şeklinde ortaya çıkmadı mı? Birbirleriyle aynı asırda iki defa dünya savaşı veren Avrupa ülkeleri, savaşın üzerinden altmış sene geçmeden tek devlete doğru hızla gitmekte. Avrupa Birliğinin bugünkü şeklini savaş sonrasında, yani elli-altmış sene önce hayal eden kaç kişi çıkardı? Sahi, çeyrek asır önce İran'da ne oldu, nasıl oldu İslâm Devrimi, bütün dünyaya ve hatta şîi olmayan müslüman âleme rağmen?! Kimlerin hayal bile edemediğini, kim nasıl gerçekleştirdi?

Örneği direkt konumuzla ilgili verelim: 1900'lerin başında halifelik kaldırılıp yeni bir dirilişe kadar tümüyle tarihe terk edileceğini kaç kişi hayal edip dillendirebiliyordu dersiniz? Okullarda okutulan tarihe bakarsanız, Yavuz'un Mısır'a gidip müslümanlarla savaşarak kılıç zoruyla hilâfeti Osmanlılara getirmesi de, bir Osmanlı paşasının eline fırsat geçtiği ilk anda, meclisten kanun çıkartarak "dünya müslümanlarının sosyal ve siyasal liderliği"ni, böylesi önemli bir gücü tarihe gömmesi de zafer olarak anlatılır. Her ikisi de devrimdir. Her ikisi de yavuzluktur. Peki, "yavuz hırsız" kimdir, orası meçhul.

Hilâfet bir hayal değil, Kur'anî bir gerçekliktir. Kur'an bizim yeryüzünün halifesi olmak için yaratıldığımızı vurgular.⁸⁷ Allah'ın takdir ve dilemesi, yeryüzünde güçsüz düşürülenlere lütüfta bulunup, onları önderler yapmak, vârisler kılmaktır (28/Kasas, 5). İman edip sâlih ameller işleyenleri, tüm yeryüzünde güç ve iktidar sahibi olarak etkin şekilde halife yapmak, Allah'ın vaadidir.⁸⁸ Hilâfetin

87] 6/En'âm, 165

88] 24/Nûr, 55

gerçekleşeceğine, Dünya İslâm Devletine inanmamak, belki de Allah'ın vaadine inanmamakla eş tutulabilir. Liyâkat kesbedenlere bir meyvedir hilâfet. Mekke'de çalışıp gayret eden ve şirkin her çeşidini terk edip sadece Allah'a kulluk edenlere Medine'de devlet kapısının kendiliğinden (Allah'ın lütfu ve meyvesi olarak) açılıverdiği gibi. Daha beş-on sene önce Yâsir'lere, Sümeyye'lere sorsanız hayal bile edilecek şey değildi bu. Hedefler, önce hayal edilir, sonra ideal, daha sonra da gerçek olur; eğer gerekli çaba gösterilirse...

Global/küresel sömürüye, çağdaş Haçlı Seferlerine, yönlendirilen Bir"leş"miş Milletlere, tek devlet haline gelen Avrupa Birliğine ve organize ittifaklara karşı, müslümanların ayrı ayrı küçük ulusal devletler halinde (özellikle onlara hayran, kukla yöneticiler de başlarındayken) dayanmaları, şimdiki sınırlı özgürlüklerini bile korumaları mümkün gözüküyor. Örnek aramaya gerek var mı? Bosna, Çeçenistan, Afganistan, Irak. Sırada bekleyen Suriye, İran... İslâm âlemi için, özellikle yarınki birleşmiş küfür cephesine karşı, hilâfetten başka bir çözüm sözkonusu değildir; tabii onların içinde eriyip yok olmayı, onlardan birine dönüşmeyi çözüm görmüyorsak. Bu gerekçelerle Avrupa Birliğine katılmaya ve onların içinde erimeye karşı çıkan kaç müslüman kaldı, orası da ayrı bir problem.

"Hilâfet" demek; laiklik, demokrasi ve muhâfazakârlık gibi tuzaklardan kurtulup Kur'anî ilkelere sarılmak demek. Yol uzun, aşılması gereken dağlar yüksek olabilir. Ama unutmayalım; zorluklar, başarının değerini arttıran süslerdir. Hedefin zorluğudur insanı kahraman yapan. Sınavın zorlu olmasıdır kişiye dünyada devleti, âhirette Cenneti armağan ettiren.

"İmkânsız", ancak inançsızların sözlüğünde bulunabilecek bir kelimedir. İman imkândır, hem de en büyük imkân. "İmkânsız" kelimesini müslümanın diline tercüme ettiğimizde, sâlih amel ve kulluk bilincini kuşanarak Allah'a daha yaklaşıp O'nun yardımını kavli ve fiili olarak daha çok istemek anlamına gelecektir. Başkalarının imkânsız dediği şey; müslüman için, olsa olsa "biraz zaman alabilecek şey" anlamına gelir. Nefsini (hevâsını) dizginleyip Hakk'a ibâdet ve itaat gıdâlarıyla benliğini güçlendiren, takvânın sağladığı imkânlarla Allah'a yaklaşıp O'nun yardımına muhâtap olan kimse için ilâhî emir ve tavsiyelerin hiçbirisi "zor" ve hele "imkânsız" gelmeyecektir.

En büyük engel, sahte kurtarıcılar, sahte halifeler. Keşke Almanya'da, işi çocukların evcilik oyununa benzeten işçilerin kâğıt

üzerindeki devleti hiç olmasaydı, hiç İsa ve Mehdi'ler çıkmıyaydı, cihad zannedilen terör olayları yapılmıyaydı, "ihlâs" gibi güzel kelimeler ihlâssız kimselerce yıpratılmıyaydı, Allah adı kullanılarak insanlar kandırılmasa, politikacılar dini istismara yeltenmeyseydi... Sakın bütün bunlar, sırât-ı müstakîm yolcularının yolunu tıkamak için yol kesen yolsuzlar ve yolunu bulmak isteyen o yolun yolcularının insanımızı yoldan çıkarma yolu olmasın!

İmtihan için yaratılan insanoğlu, denemenin gereği olarak birtakım yükümlülükleri yerine getirecek, bazı güçlükleri göğüsleyecek, bazı zor gibi görünen ibâdetleri yapacak, nefsinin çok arzu etmesine rağmen, sınavın bir gereği olarak bazı isteklerinden vazgeçecektir. Kolaylık-zorluk kavramı, psikolojik ve sübjektif bir kavramdır. Bazen pek basit ve çok kolay görülen bir şey, bir insan için dağları aşmak kadar zor gelebilir, bazen de çoğu insan açısından çok zor kabul edilen bir şey, birisine kolay gelir. Bunlar, her şeyden önce kalpleri elinde bulunduran Allah'a âit bir tasarruftur. Tabii, bu rasgele olmaz. Bunun da bir ilâhî kuralı, sünnetullah dediğimiz Allah tarafından konulmuş ölçüsü vardır: Muhakkak zorlukla beraber bir kolaylık vardır.⁸⁹ Kim takvâ sahibi olur, Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde kolaylıklar verir.⁹⁰ İnsanlara emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker yapan, onlara öğüt veren kişileri Allah, en kolaya yöneltip onda başarılı kılacaktır.⁹¹ Bu konudaki ilâhî sünnet, iman-takvâ-infak konusunda görevini yapanlara kolaylığın ihsân edilmesidir.⁹² Kim cimrilik edip vermez, kendini zengin sayıp Hakka boyun eğmez, en güzeli de yalanlarsa, o da ilâhî kudret eliyle en zora yöneltilecektir.⁹³

İman cesârettir, takvâ sahibi olmak güçlü olmaktır. Mü'min inanır ki, Allah zoru kolaylaştırır, kolayı zorlaştırır; bütün bunlar ilâhî hikmet ve sünnetullah dâhilinde ortaya çıkar. Hayattaki zorlukların kolaylaştırılmasının adı İslâm'dır. Şeytan olumlu bir şeyi terkettirmek için onu zor gösterir. İnsan zordan kaçmaya meyillidir. Ama bu şeytanî/nefsî oyuna gelmeyen nice insan sebat ve ısrar ederek başarılı olmuş, bir zamanlar kendisinin veya başkalarının zor dediğinin hiç de zor olmadığını anlamış ve isbat etmiştir.

Toplumu ve hele koca bir ümmeti ilgilendiren büyük değişiklikler, tadrîc denilen bir süreci gerekli kılar. Bir katın merdivenlerini birer ikişer adımlamadan tümünü birden atlamaya kalkan

89] 94/İnşirâh, 5

90] 65/Talâk, 4

91] 87/A'lâ, 6-9

92] 92/Leyl, 5-7

93] 92/Leyl, 8-10

insan, aceleciliğinin cezâsını belki sakatlanarak çekecek, artık basamakları birer birer bile çıkamayacak hale gelecektir. Konuyla ilgili günümüzde tüm müslümanların yapması gereken, öncelikle dünyadaki tüm müslümanları farklı mezhep ve itihadlarına rağmen Allah için sevmek, birbirleriyle hangi alanlarda ilişki kurabileceklerse kurmaya çalışıp ümmet bilincine ulaşmak olmalı. Hacda hem halkın ve hem de âlimlerin yararlanacağı dünya müslümanlarının bilinçlenip birleşmesi için organizeler yapılmalı. Farklı ülkelerdeki müslüman âlim ve aydınların, yazar ve çizerlerin arasında ciddî ilişki ve iletişim oluşturulmalı. Müslümanlar, kâfirlerin çizdiği coğrafi sınırları reddetme tavrı olarak farklı ülkelerdeki mü'minleri, yani kardeşlerini ziyâret etmeli. İnternette, dış ticaretten yararlanmalı, farklı ülkelere gelin ve dâmatlar edinerek akrabalık bağı oluşturmalı, dışpolitikayı en az iç politika kadar tâkip etmeli. Müslüman gençler mutlaka Kur'an kültürü ile birlikte Arapça ve İngilizce'yi çok iyi öğrenmeli. Müslüman imamlar, hatipler, hocalar, öğretmenler, yazarlar resmî hutbe, resmî söylem, resmî program yerine İslâm âleminin ortak sorunlarını ve Kur'anî çözümleri gündeme getirmeli. Vatandaşlık yerine İslâm kardeşliği vurgulanmalı. Vatanın müslüman için İslâm'ın hâkim olduğu her yer olduğu söylem ve eylemle ortaya konulmalı. Var olan un, yağ, şeker bir araya getirilip güzel helvalar yapılmalı.

Mehdi bekleyen insanlar, çözümü Hz. İsa'nın gökten inip kendilerini kurtarması olarak görüp görevlerini kuşanmaktan kaçanlar bilsinler ki, kurtuluş, aralarından bir önder (imam, halife) çıkarıp onunla birlikte Kur'an'ın emrettiği şekilde cihad etmekle mümkün olacaktır. Sünnetullah budur. Böyle bir lider, namaz imamı gibi toplumun önünde (gerisinde değil), dünyevî riskin en büyüğüne tâlip olacak şekilde ve toplumun kardeşi, içlerinden biri olacaktır. Hicret örneğindeki Büyük Önder gibi, gemiyi en son terk eden kaptan olmayı seçecektir. Tek başına ümmet⁹⁴ olmakla birlikte, aynı zamanda insanlara imam/önder olan ⁹⁵ İbrâhim gibi putlarla ve putçularla mücâdelenin bedelini gerekirse ateşe atılarak ödemekten çekinmeyen birisi olacaktır. Takıyye yapması, bazı ruhsatları kullanması câiz olmayan, müslümanların izzet ve onuruna hâlel getirmeyen, çok net olarak İlâhî mesajı insanlara ulaştıran örnek şahsiyet olacaktır lider/halife. O öne geçip yürüyecek, arkasından ümmet yürüyecektir.

"Allah, içinizden iman edip sâlih amel işleyenlere, onlardan öncekileri halef (güç ve iktidar sahibi) kıldığı gibi, onları da yeryüzüne halife

94] 16/Nahl, 120

95] 2/Bakara, 124

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

kılacağına, onlar için râzı olup beğendiği dini temelli yerleştireceğine ve korkularını güvene çevireceğine dâir söz vermiştir. Çünkü onlar Bana kulluk eder, hiçbir şeyi Bana şirk/ortak koşmazlar. Bundan sonra inkâr eden kimseler fâsık (yoldan çıkmış) kimselerdir. Namaz kılın, zekât verin, Peygamber'e itaat edin ki, size merhamet edilsin. İnkâr edenlerin, Bizi yeryüzünde âciz bırakacaklarını sanmayın. Onların varacakları yer ateştir. Ne kötü dönüş yeridir.”⁹⁶

Bu âyetler, iktidar değişiminin, iktidarın işleyişinin ve amacının temel değişkenlerini açıkça belirtir: İman, sâlih amel, yalnız Allah'a ibâdet ve hiçbir şeyi O'na şirk koşmama; dinin yerleşmesi, korkuların güvene dönüşmesi; namaz ve zekâtın yerine getirilmesi, Peygamber'e itaat.

Allah, başta Hz. Âdem olmak üzere bütün insanları kendi hükümlerinin uygulayıcıları olsunlar diye yarattı. Bütün insanlar doğuştan birer halife adayıdır. Kim bu emaneti hakkıyla taşımış veya taşıyorsa, onun halifelik sıfatı devam ediyor demektir. Allah'ın hükmüne uymayıp, O'nun dininden yüz çevirenler, yani ilâhî emaneti taşımayanlar ise o kutsal ve üstün halifelik sıfatını koruyamayanlardır.

Kur'an-ı Kerim'de konu ile ilgili âyetlerden anladığımıza göre Allah Teâlâ, genel anlamda bütün insanları yeryüzünün halifeleri olarak yaratmıştır. Yeryüzündeki bütün yaratıklar, insanoğlu için yaratılmış, onun hizmetine sunulmuştur; insan yeryüzünün efendisi ve halifesidir. Bu halifelik gereği bütün insanlar ilk plânda Allah'a iman etmekle ve bu iman sonucunda O'nun hâkimiyetini kabul etmekle yükümlü tutulmuşlardır. İnsanın yeryüzü halifeliği, onun yönetim ve davranışlarda Allah'ın hükmünü uygulaması demektir. Bu uygulamalarda Allah'ın kanunları mutlak ölçüdür. İnsan, yeryüzünde halifeliğini ifa ederken bu ölçünün dışına çıkamaz, bu hükümlere aykırı hareket edemez. Çünkü Allah, yeryüzünde halife olarak görevlendirdiği insana mutlak bir serbestlik vermiş değildir. İnsan için birtakım kurallar ve sınırlar çizmiş ve bunları aşmamasını istemiştir.

Allah, bu yükümlülüğü yerine getirmeyenleri, yerlerine başkalarını istihlâf etmekle, başkalarını halife yapmakla tehdit ediyor. Buna göre halifelik makamında, yalnızca bu makamın gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirenler kalabiliyor. Yalnız bu kişilerin bu makamda kalabilmelerine de “hususî hilâfet” adını veriyoruz. Tarih boyunca bu anlamda toplumlar birbirlerinin yerine geçmiş ve halifelik onlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Allah'ın *halife*

96] 24/Nur, 55-57

yapacağına ve onları yeryüzünde hâkim kılacağına yemin ile söz verdiği kimseler,⁹⁷ O'nun dinini yeryüzünde hâkim kılanlar ve insanları tâğutların tasallutundan kurtarma savaşını sürdürenlerdir.

İster genel, isterse özel anlamda olsun hilâfet, "Allah'ın dini ni hâkim kılmak" özünü taşır. Bu öz, hilâfetin sosyal alanda da hissedilir olup, gerçekleşmesiyle ve teşkilâtlanmasıyla siyâsî bir görünüm kazanır. Allah, Hz. Davud'a kendisini yeryüzünde halife kıldığını bildirmekle birlikte ona; *insanlar arasında hak ile (Allah'ın hükümleri ile) hükmetmeyi*⁹⁸ emretmiştir. Hz. İbrahim de kendisinin insanlara imam (halife) kılındığı haberini Allah'tan alınca, soyundan geleceklerin de bu makama yükseltilmelerini istemiş, Allah ise *bu ahdinin zâlimler hakkında sözkonusu olmayacağını*⁹⁹ bildirmiştir. Anlaşılmaktadır ki halifelik, Allah'ın hâkimiyetinin her alanda bütün açıklığıyla ortaya çıkması demektir. Bütün insanlar bununla görevlidir. Böyle bir makama yükselmek isteyen, daha doğrusu bu makamdan düşmek istemeyen toplum da ona göre davranmak zorundadır. Bu tür toplumun en yüksek temsilcisi ise, yeryüzündeki halifelerin kendi hür iradeleriyle seçtikleri "halife"dir. Halife, bu emaneti yüklenebilecek nitelikte olmalıdır. Çünkü emanetlerin ehil kimselere verilmesi, Kur'an'ın emirleri arasındadır.¹⁰⁰

Hilâfet, bir şîardır, bir semboldür müslümanlar için, hatta nâmus ve izzet meselesidir. Tüm işgal altındaki şehirlerimizin ve tüm müslümanların, hatta tüm mazlumların kurtuluşu için, dünya ve âhiret nimeti için paroladır hilâfet.

"Sahi, aslan nerede düşmüştü ve nereden kalkacaktı?" Özellikle, olaya hamâsetle yaklaşmaya devam eden ulusalcı ve asabiyecilere soruyor ve pratik cevap istiyorum.

"İpi kopan tesbihim, dağılmış tane tane;

Acı ama tesbihim, hani nerde imâme?"

97] 24/Nur, 55

98] 38/Sâd, 260

99] 2/Bakara, 214

100] Bk. 4/Nisâ, 58

Halife - Hilâfet Konusuyla İlgili Âyetler

a- Halife Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 2 Yerde): 2/Bakara, 30; 38/Sâd, 26.

b- Halife Kelimesinin Çoğulu Halâif ve Hulefâ' Kelimelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 7 Yerde): 6/En'âm, 165; 7/A'râf, 69, 74; 10/Yûnus, 14, 73; 27/Neml, 62; 35/Fâtır, 39.

c- Halife Kelimesinin Türevlerinin Geçtiği Diğer Âyet-i Kerimeler (+Toplam Yerde) 6/En'âm, 133; 7/A'râf, 129, 169, 169; 9/Tevbe, 118, 120; 11/Hûd, 57; 19/Meryem, 59, 64; 24/Nûr, 55, 55; 34/Sebe', 39; 57/Hadid, 7.

d- Halife Kavramıyla İlgili Konular: 2/Bakara, 30; 6/En'âm, 133, 165; 7/A'râf, 69, 74, 129, 169; 10/Yûnus, 14, 73; 11/Hûd, 57; 19/Meryem, 59; 24/Nûr, 55; 27/Neml, 62; 35/Fâtır, 39; 38/Sâd, 26.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Fi Zılâli'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1, s. 112-117
2. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 259-260
3. Tefhimu'l Kur'an, Mevdudi, İnsan Y. c. 1, s. 62
4. Kur'an-ı Kerim Şıfa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1, s. 117-118
5. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 2, s. 255-260; 272-275
6. Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 2, s. 244, 373
7. El-Mîzan Fî Tefsîri'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kevser Y. c. 1, s. 164-166
8. Min Vahyi'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Fadlullah, Akademi Y. c. 1, s. 151-166
9. Safvetü't Tefâsir, Muhammed Ali es-Sabuni, Ensar Neşriyat, c. 1, s. 81-84
10. Davetçinin Tefsiri, Seyfuddin el-Muvahhid, Hak Y. c. 1, s. 75-97
11. İslâm Ansiklopedisi, T. Diyanet Vakfı Y. c. 17, s. 539-540, c. 15, s. 299-300
12. İslâm Ansiklopedisi, Şâmil Y. c. 2, s. 422-438
13. Kur'an Ansiklopedisi, Süleyman Ateş, Kuba Y. c. 1, s. 122-123
14. Hz. Adem, Hüseyin K. Ece, Denge Y. s. 36-50, 56-65
15. Hz. Adem (İlk İnsan) Mustafa Erdem, T. Diyanet Vakfı Y. s. 127-130
16. Terimler Sözlüğü (Kitabü't-Târifât), Seyyid Şerif Cürçani, Bahar Y. s. 101
17. Kur'an'da Siyasi Kavramlar, Vecdi Akyüz, Kitabevi Y. s. 130-135
18. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 519-523
19. Kelimeler Kavramlar, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y. s. 180-184
20. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Süleyman Uludağ, Marifet Y. s. 219-220
21. Kur'anî Terimler ve Kavramlar Sözlüğü, Mustansır Mir, İnkılâb Y. s. 75-76
22. Kur'an Kıssalarına Giriş, M. Sait Şimşek, Yöneliş Y. s. 167-177
23. İslâm'da İmamet ve Hilâfet, Hasan Gümüšoğlu, Kayıhan Y.
24. İslâm'da Mülk ve Hilâfet, Şahin Uçar, İz Y.
25. Hilâfet: Modern Arap Düşüncesinin Eleştirisi, Fehmi Şinnavi, İnsan Y.
26. Halifesiz Günler, Hakan Albayrak, Denge Y.
27. Hilâfet ve Şehâdet, Muhammed Bâkır es-Sadr, Objektif Y.
28. Hilâfet ve Halifesiz Müslümanlar, Sadık Albayrak, Araştırma Y.
29. Hilâfet Nasıl Yıkıldı? Abdülkadir Zillum, Hizbü't-Tahrir Y.
30. Hilâfet ve Kemalizm, Şeyhülislâm Mustafa Sabri, Alem Y. / Araştırma Y.
31. Hilâfetin İlgasının Arkaplanı, Şeyhülislâm Mustafa Sabri, İnsan Y.

32. Hilâfet-i İslâmiyye ve T. B. M. Meclisi, İsmail Şükrü, Bedir Y.
33. Hilâfet (Geçmişi ve Geleceği ile), Kadir Mısıroğlu, Sebil Y.
34. Hilâfet ve Saltanat, Mevdudi, Hilâl Y.
35. Hilâfetin Saltanata Dönüşmesi, Vecdi Akyüz, Dergâh Y.
36. Hilâfet Hareketleri, Mim Kemal Öke, T. Diyanet Vakfı Y.
37. Hilâfetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlânı ve Lütfi Fikri Dâvâsı, 1-2, Murat Çulcu, Kastaş Y
38. Halifeliğin Kaldırılması ve Lâiklik, Seçil Akgün, Turhan Kitabevi Y.

Sonsöz

Eğer bu kitabı gerçekten okuyup mesajını anladıysanız, bunu ve buna benzer diğer kitapları bir kenara koymalısınız ve hemen elinize Allah'ın Kitabı'nı alıp meal ve tefsiriyle okumaya başlamalısınız. Daha önce okuduysanız, yine yeniden ve sürekli okumalısınız. Anlayarak, yaşayışınızla ve güncel hayatla bağlantı kurup O'nun gösterdiği istikamet doğrultusunda her şeyi gözden geçirerek Kur'an'a yönelmeniz, bu okuyup bitirdiğiniz kitabın yazılış amacına hizmet etmiş olacaktır.

Haydi Kur'an'a; Elimize, gönlümüze ve yaşantımıza almak ve bir daha bırakmamak için...